

Teológia

Náuka o jedinom a trojosobnom Bohu

Úvod

Teológia (gr. theos - boh; logos - veda) alebo bohoslovie je pre veriacich zjavená náuka o Bohu (pre neveriacich náuka o božstvách). Teológia od nepamäti patrila k najvznešenejším a k najpotrebnejším vedným odborom. Pre ľudí totiž, ako pre mysliace bytosti, existujú len dve možnosti poznávania (por. konštit. *Dei Filius*, DH 3015); snažiť sa pochopiť svet bez (predsudku) Boha, alebo snažiť sa pochopiť svet s „predsudkom“ Boha. Koniec-koncov, život možno s Bohom pochopiť lepšie (Karl Josef Kuschel). Pretože, aj keby Boh neexistoval, aj keby sa ľudstvu nikdy nebol zjavil, i tak je už samotné prirodzené uvažovanie o ňom mimoriadne veľkým a svetovým intelektuálnym pokladom. Ale zatiaľ nikto Božiu ne-existenciu nedokázal, preto možno s úžitkom a oprávnenie (do istej miery povinne) v objektívnom ľudskom poznávaní pracovať aj s „predsudkom“ Boha.

Poznávanie pravého Boha – jeho existencie (I. časť), podstaty (II. časť) a vlastností (III. časť) – prebieha u človeka v **prirodzenej a nadprirodzenej rovine**. Zjednodušene možno povedať, že človek Boha spoznáva zo „sveta“ a „Písma“. Pre obe roviny poznávania je dôležitý subjekt – teda človek a jeho „duša“, lebo človek je stvorený na Boží obraz. Ak človek nespozná Boha „vnútorne“, nespozná ho vôbec (Raniero Cantalamessa).

V prirodzenej rovine možno viacerými spôsobmi (cestami) pristupovať k úvahám o Bohu. Okrem piatich „prírodných“ ciest Tomáša Akvinského (+1274) teológia rozvíja aj ďalšie „cesty“ hľadania, napr. cestu hranice (spoznávanie obmedzení), cestu konsenzu (morálky ľudstva, svedomia človeka), cestu hĺbky, cestu skepsy, cestu ničoty, cestu tajomstva, cestu paradoxu, cestu lásky a i.

V nadprirodzenom poznávaní ide predovšetkým o správne pochopenie toho, čo sám Boh o sebe zjavil. Katolícka dogmatika vychádza z tohto zdroja (*Sväté písmo* a Tradícia). Pritom práve Cirkev (por. *1 Tim 3, 15*) zohráva nenahraditeľnú úlohu garanta vernosti Božej pravde. Avšak aj tu, pri samotnom „objavovaní sa“ Boha, musí byť človek skromný a neustále, po každom novom poznatku o ňom, si opakovať spolu so sv. Augustínom: „Ale toto nie je Boh! Ale toto nie je Boh!“ (*Enarrationes in Psalmos 85, 12*), lebo živý Boh je semper aliud et maior (vždy iný a väčší).

Poznávanie Boha je možné **dvoma základnými spôsobmi** (Raniero Cantalamessa). Prvý je spôsob „grécky“, t.j. filozofický, klasický; ten je bez vzťahu medzi poznávajúcim a poznávaným, aby sa dosiahla patričná objektivita. Druhý je spôsob „biblický“, t.j. náboženský; ten je spojený so vzťahom a mení sa v adoráciu. Prvý spôsob možno nazvať ako jednoduché, vecné poznanie (to v teológii vedie k vytvoreniu „sterilného boha“ univerzitných vzdelancov). Druhý spôsob (oveľa plnší a hlbší) možno nazvať „uznanie“ Boha vo viere. A toto je správne, lebo Boh nie je vec či nejaký predmet poznania – on je spoločenstvo osôb. Preto spoznávanie živého Boha možno najlepšie začať so skúsenosťou – v Duchu Svätom (s jeho darmi, s jeho ovocím).

Isté je, že viera sa nevyčerpáva v dogmách. Konečným cieľom viery nie sú definície, ale skutočnosť – Boh (Tomáš Akvinský, +1274). Keď sa dogmy začnú odovzdávať a prijímať samoučelne, bez toho, aby sa otvorili „skutočnosti“ Boha, stanú sa formalizmom. Náboženské vyjadrenia – definície, pravdy a dogmy – sú ako rovnobežky a poludníky. Vďaka rovnobežkám a poludníkom sa dá orientovať na každom mieste Zeme. Akým nezmyslom by však bolo, keby niekto zúžil celú Zem len na túto sieť? Ani Boha nemožno zúžiť iba na sieť kvalifikovaných vyjadrení. Avšak, pravá viera sa pomocou tejto siete správne orientuje v tej absolútnej skutočnosti, ktorou Boh je (Raniero Cantalamessa).

I. časť

Existencia Boha – prirodzené poznanie

Ľudia môžu poznať, že Boh „je“ tzv. prirodzeným spôsobom – cestou rozumových úvah z diel, ktoré Boh stvoril. Toto nepriame poznanie Boha stojí na príčinnosti (t.j. všetko má svoju príčinu).

Sväté písmo

Múd 13, 1: „Hlúpi boli totiž všetci ľudia od rodu, ktorým chybovala znalosť Boha, ktorí z viditeľných dobier nevládali poznať toho, ktorý je, a čo nepoznali tvorcu pri pohľade na (jeho) diela.“ Por. *Jób 42, 2-5; Múd 15, 11; Jer 4, 22.* Exegéza: Hriech zabraňuje, aby ľudia zbadali Boha z viditeľných dobier, lebo hriech „zaslepuje oči“ (Tomáš Špidlík, +2010), por. *Gn 19, 1-11; Nm 14, 39-45; Múd 2, 21; 1 Kor 13, 12.*

Múd 13, 5: „Lebo z veľkosti a krásy stvorenia sa úsudkom poznáva ich Stvoriteľ.“ Por. *Kaz 8, 16-17; Sk 14, 15-17; 17, 27-28.* Exegéza: Keď ľudia čistého srdca nezaujato skúmajú svet, dochádzajú k záveru, že musí byť ktosi, kto dal svetu začiatok i obdivuhodný poriadok a stále ho udržiava v „bytí“; por. *KKC 32-35.*

Rim 1, 20: „Ved' to, čo je v ňom neviditeľné – jeho večnú moc a božstvo – možno od stvorenia sveta rozumom poznávať zo stvorených vecí; takže nemajú výhovorky.“

Rim 2, 14: „A keď pohanía, ktorí nemajú zákon, od prírody robia, čo zákon požaduje, hoci taký zákon nemajú, sami sebe sú zákonom.“

Tradícia

Aristides z Atén (+c.140): „Pochopil som, že je Boh, ktorý všetkým hýbe a všetko zachováva. To, čo pohybuje, je silnejšie ako to, čím sa hýbe. Preto nazývame Bohom toho, ktorý všetko stvoril a všetko zachováva“ (*Apológia*; list cisárovi Hadriánovi).

Teofil z Antiochie (+c.186): „Ty mi hovoríš: Ukáž mi svojho Boha! ... A ja ti odpovedám: Ukáž mi svoje kvality!“ (*Ad Autolyicum I, 2*).

Minutius Felix (2. stor.): „Keby si vkročil do niektorého domu a nájdeš tam všetko pekne zariadené, usporiadané a ozdobené, určite by si bol presvedčený, že je to dielo nejakého pána, ktorý je oveľa dokonalejší, ako tie pekné veci. Podobne, keď v dome sveta objavíš prozreteľnosť starostlivosť, poriadok a zákony na nebi i na zemi, buď pevne presvedčený, že existuje Pán a Otec vesmíru, ktorý je obdivuhodnejší ako hviezdy a časti celého sveta“ (*Octavius*; latinská apológia afrického kresťana napísaná v r. 175-180).

Gregor Nysský (+394): „Kto si obraz o Božej povahe vytvoril na základe pojmov svojho rozumu, ten si vytvoril idol Boha, a nič o ňom nepochopil“ (*De vita Moysis*).

Augustín (+430): „Opýtaj sa krásy zeme, opýtaj sa krásy mora, opýtaj sa krásy rozšíreného a rozptýleného vzduchu, opýtaj sa krásy neba,... opýtaj sa týchto vecí. Všetky ti odpovedia: Pozri, aké sme krásne! Ich krása je ich vyznaním. Kto urobil tieto premenlivé krásy, ak nie nemeniteľne Krásny?“ (*Sermo 241, 2*). „S pomocou svojej vlastnej duše vystúpim (k Bohu)“ (*Confessiones X, 7*). „Keď si na teba (Bože) spomeniem, vždy ťa nachádzam (v pamäti)“ (*Confessiones X, 25*). Augustín bol presvedčený, že duchovné schopnosti (najmä pamäť) najviac umožňujú objaviť Boha.

Rozumová úvaha

Prirodzené cesty poznania Boha

Cesty k spoznaniu jestvovania Boha (slovo „dôkazy“ nie je presné), ktoré možno nazvať aj „žasnutie“ nad stvorením, tvoria dve hlavné skupiny (por. *KKC 31, 34*):

1. Kozmologické cesty (gr. kozmos - vesmír, svet) vyplývajúce z pozorovania viditeľného i neviditeľného fyzického kozmu a z histórie sveta.
2. Psychologické cesty (gr. psyche - duša) vyplývajúce z pozorovania duchovných zážitkov človeka a z dejín ľudstva. Tu majú svoje významné miesto aj realistické životopisy svätcov a mystikov (známe je konštatovanie: Proti slovu možno povedať iné slovo; proti náuke možno postaviť inú náuku; ale, čo je možné postaviť proti životu?).

Klasické cesty poznania Boha

Tomáš Akvinský (+1274) učil, že prirodzené poznanie Boha je možné, hoci existencia Boha nie je zrejmá sama o sebe. Toto poznanie vyžaduje, aby človek uvažoval. Tomáš rozpracoval päť ciest poznania Boha (por. *Theologická summa* I., 2, 3):

1. Cesta z pohybu; Boh ako prvý nehybný hýbateľ (primum movens immobile).
2. Cesta z účinnej príčiny; tzv. kauzálny argument; Boh ako prvá príčina (causa prima).
3. Cesta z kontingentnosti (náhodnosti) bytí; to, čo je, je podľa bytia len ako „možné“ alebo len ako „nutné“; Boh ako absolútne bytie je nutný, u neho nie je možné ne-bytie.
4. Cesta z dokonalosti; dokonalosť vecí je odstupňovaná; absolútne dokonalým bytím – ako príčina každej dokonalosti – je Boh, u neho nie je možné „stupňovanie“.
5. Cesta z poriadku v stvorení; tzv. teologický argument, lebo poriadok predpokladá inteligentného Stvoriteľa.

Predpoklady poznania Boha

Človek musí prijať štyri filozofické predpoklady, aby mohol prirodzene spoznať Boha (tie vytvárajú tzv. integrálnu skúsenosť):

1. Uznať skutočnosť existencie (ja a svet existujeme).
2. Uznať zásadu protirečenia (to isté zároveň nemôže aj „byť“, aj „nebyť“).
3. Uznať, že rozum je schopný poznávať.
4. Uznať zásadu dostatočného dôvodu (tzv. kauzalitu).

Prekážky poznania Boha

Dôsledky prvotného hriechu (najmä pýcha) vytvárajú u človeka rôznorodé prekážky k spoznaniu Boha. Teológovia spomínajú tieto najväčšie prekážky:

1. Morálne slabosti, najmä ťažké hriechy, zloba; hriešnik si neželá, aby bol Boh. Por. *Gn* 3, 10; *Ž* 24, 3-4; *Mt* 5, 8.
2. Intelektuálne slabosti, najmä mentálna povrchnosť; prejavuje sa aj tým, že človek si obľúbi „proces hľadania“ Boha, a nie „výsledok“ – Pána Boha, ktorý sa zjavil. Je to aj nezáujem o „vyššie“ veci a prílišné zaujatie sa „dennými“ starosťami, ktoré neumožňujú, aby sa človek hlbšie zamyslel. Por. *Mt* 13, 22.
3. Perverzné spochybňovanie základných prirodzených, ľudských a kresťanských právd. Ocom moderného spochybňovania sa stal Ludwig A. Feuerbach (+1872), ktorý tvrdil, že viera v Boha nie je nič iné, ako viera v človeka (teda: človek si vymyslel Boha, aby ukojil svoj egoizmus). Filozof urobil chybu, keď neprijal poriadok sveta – „najprv je Stvoriteľ, potom je stvorenie“. Nie Boh „má byť“ pre človeka (Boh ako talizman; vzťah k nemu je mágiou, por. *Ex* 32, 1), ale ľudia „majú byť“ pre Boha.
4. Životný nepokoj, roztržitosť; vnútorné náhlenie sa, povrchnosť a rozorvanosť. Por. *1 Sam* 28, 15; *Tob* 4, 13; *Prísł* 12, 25; 15, 16. Extrémne životné podmienky (napr. krajná chudoba, denný hlad, neznesiteľné bolesti, ale aj kult celebrity či veľká sláva a bohatstvo) rušia životný pokoj.

Magistérium

Dogma: „Jedného a pravého Boha, Stvoriteľa a nášho Pána možno s istotou poznať zo stvorených

vecí prirodzeným svetlom ľudského rozumu.“

Por. *Múd* 13, 1-9; *Rim* 1, 20; Prvý vatikánsky koncil, r. 1870, *DH* 3004; *KKC* 31, 36, 50.

Človek môže prirodzeným rozumom s istotou poznať Boha, vychádzajúc z jeho diel. Cirkev netvrdí, že každý Boha spozná, ale že je možné poznať Boha prirodzeným rozumom.

Východiskom pri prirodzenom spoznávaní existencie Boha je tzv. integrálna skúsenosť človeka; tá má štyri rozmery – racionálny, metafyzický, existenciálny a personálny. V konkrétnom človeku sa všetky tieto rozmery spájajú do jedného syntetického celku. Preto je povaha a hĺbka istoty presvedčenia o existencii Boha u každej osobnosti jedinečná (Ján Letz). Hľadiac na onú integrálnu skúsenosť človeka „ateizmus je rozprávka pre tých, ktorí sa boja svetla“ (John Lennox).

Dispozícia ľudskej duše k poznávaniu Boha

Človek sa musí vo svojom vnútri (v duši) disponovať – otvoriť sa – poznávaniu Boha, por. *Zjv* 3, 20. Východní kresťania veria, že „čisté srdce má intuíciu Boha“ (Tomáš Špidlík, +2010).

Prvým krokom dispozície je „vstúpenie do seba“; v pokojnom a čistom „srdci“ je pravda. Iba také ľudské srdce, ktoré sa stále „neženie“ za čímsi svetským, a nie je zaťažené (ťažkým) hriechom – odzrkadľuje Boha, por. *I Kor* 13, 12.

Druhým krokom je „ticho“; tu nejde len o ticho vonkajšie – akustické. K nemu treba pridať aj vnútorné ticho; vnútorné ticho ohrozujú a rušia: spomienky, zvedavosť a starosti (treba ich načas odhodiť od seba).

Tretím krokom je upriamenie sa „na Boha“ – nie na seba (Raniero Cantalamessa).

Vlastnosti prirodzeného poznania Boha

1. Prirodzené poznanie Boha je nepriame (Boha nijako nemožno chytiť, odmerať, odvážiť...).
2. Toto poznanie je analogické (analogia znamená podobnosť). Skladá sa z mnohých analogických a neprimeraných pojmov; tak je Boh poznávaný prostredníctvom podobnosti a zároveň aj rozdielnosti.
3. Toto poznanie Boha je nedokonalé – ale pravdivé a správne.

Prirodzené spoznávanie Boha (ktoré je ľudské a dôstojné, hodnotné a prepotrebné) otvára človeka prijatiu Božieho zjavenia.

Filozofické omyly pri prirodzenom poznávaní Boha

Existujú mnohé ľudské omyly pri prirodzenom poznávaní Boha; vo všeobecnosti však patria do dvoch hlavných skupín; v prvej podceňujú a v druhej preceňujú ľudský rozum.

Chybné názory, ktoré podceňujú úlohu ľudského rozumu ohľadom poznania Boha:

Agnosticismus (termín z 19. stor.) – neschopnosť človeka poznať Boha. Agnosticizmus v súčasnosti tvorí filozofiu „relatívneho ateizmu“, kde patrí aj tzv. teoretický ateizmus (človek nemôže s istotou poznať Boha).

Postmoderna je novou podobou agnosticizmu; postmoderna je svetonázor, spoločenský stav; vznikla v polovici 20. stor. z postmodernizmu; propagovali ju najmä Immanuel Kant (+1804) a Friedrich Nietzsche (+1900). V postoji „postmoderny“ platí, že človek nemôže objektívne spoznať svet, aký je sám o sebe, t.j. nemôže spoznať realitu takú, aká v skutočnosti je; objektívna pravda, ktorá je rovnaká pre každého v každom čase a na každom mieste, v postmoderne neexistuje.

Postmoderný relativizmus (zrodený koncom 20. stor.) sa dotýka každej oblasti života, hlavne však morálky, náboženstva a filozofie. Termín „relativizmus“ naznačuje, že hodnoty (ich obsah a kvalita) sú závislé od jednotlivca, a preto nie sú stabilné, ani neexistujú sami osebe. To vedie k chorému preceňovaniu tolerancie. Boh teda neexistuje, a keby aj, tak je nepoznatelný – ale nech si každý myslí, čo chce.

Tradicionalizmus – preceňovanie tradície (súčasť konzervatívneho myslenia); náuka, podľa ktorej individuálny ľudský rozum nemá schopnosť zistiť objektívnu pravdu eticko-náboženskej povahy; viera v Boha sa iba traduje od prarodičov.

Fideizmus (rozvoj v 16. stor. prostredníctvom Martina Luthera, +1546); Boha možno poznať len vierou, a nie rozumom. Vedecká teológia, ktorá sa snaží o systematizáciu a súlad medzi rozumom a vierou, je podľa fideizmu temnou teológiou.

Náboženský sentimentalizmus – preceňovanie úlohy citov; už v 4. stor. boli odsúdené omyly (napr. mesalianizmus) a tzv. entuziasti, ktorí tvrdili, že ľudia majú milosť, iba vtedy, keď ju cítia. Podľa sentimentalistov a entuziastov možno poznať Boha len pomocou citov.

Chybné názory, ktoré preceňujú úlohu ľudského rozumu ohľadom poznania Boha:

Racionalizmus (systematizovaný najmä v 17.-18. stor.). Za racionalizmus možno považovať každú doktrínu, ktorá z metafyzického hľadiska vyhlasuje, že nič neexistuje bez dôvodu a teda, že nič nie je nepochopiteľné rozumom; podľa racionalizmu existuje len to, čo rozum chápe.

Modernizmus (rozvoj v 19. stor.). Podľa modernizmu existuje jedna objektívna pravda, ktorá je poznateľná pomocou vedeckej metódy; len exaktné vedy s merateľnými výsledkami sú prostriedkami poznania, ktoré musí byť takisto objektívne; teda: existuje len to, čo je empirickou vedou poznateľné. Boh neexistuje, lebo ho exaktná veda nemôže „uchopiť“.

Absolútny ateizmus. Ateizmus (z gr. a – ne, nie; theos – boh), t.j. neuznávanie Boha, má rôzne podoby. Vo všeobecnosti sa rozdeľuje na absolútny a relatívny. Absolútny ateizmus popiera akúkoľvek existenciu božstva, nadprirodzena a absolútna, lebo učí, že všetko, čo existuje, sa dá vysvetliť racionalisticky, teda čisto prirodzenými princípmi. Ak jeho zástancovia nezaujímajú nepriateľský postoj voči veriacim, volajú sa „tolerantní“; ak vystupujú proti veriacim, volajú sa „bojovní“.

Relatívny ateizmus neuznáva existenciu osobného Boha v zmysle prvej príčiny sveta, teda Boha transcendentného a odlišného od tohto sveta. Tento ateizmus má viacero druhov. Najčastejší je praktický ateizmus; ten nezaujíma stanovisko k existencii Boha a už vôbec nie (ak by Boh aj bol) k nejakým praktickým dôsledkom pre život a konanie človeka. K relatívnemu ateizmu patrí aj tzv. postulatívny ateizmus (človek by nebol slobodný, keby bol Boh).

Perverzné spochybňovanie životných právd

Moderný človek si s postupným zjemňovaním náboženskej citlivosti prestáva robiť viditeľné a materiálne modly (idoly), ako si urobil pod horou Sinaj (zlaté teľa, por. *Ex* 32, 1-6). Teraz si robí spochybňovaním základných životných právd nemateriálne, duchovné modly (napr. sláva, sex, moc, peniaze...); najhorší však je jeho falošný pojem Boha – keď nejaký filozof svoju predstavu Boha vyhlási za skutočnosť.

Predstava (pojem, idea) je najvznešenejší plod ľudského ducha, ale keď sa najlepšia vec skazí, stáva sa najhoršou. Ak sa nejaký filozof uspokojuje „svojou predstavou Boha“, už nie je milovníkom pravdy, ale novodobým modloslužobníkom (Raniero Cantalamessa).

Modloslužba odmieta jedinú zvrchovanosť Boha (por. *Ex* 20, 2-3); spočíva v zbožšťovaní toho, čo nie je Boh; je nezlučiteľná so spoločenstvom s Bohom; je ťažkým hriechom; je katastrofálnym ľudským omylom (por. *Gal* 5, 20; *Ef* 5, 5; *KKC* 2113, 2140), lebo pravý Boh nekonečne prevyšuje všetky ľudské predstavy (por. *Iz* 55, 8).

Vedecká vedomosť (isté poznanie skutočnosti) je historická cesta k Bohu

Cestou „spoznať Boha z histórie sveta“ možno vykročiť vtedy, keď existuje presné a správne poznanie nejakej reality (niektorí ateisti tvrdili, že Boha potrebuje len ten, kto „nepozná“ svet; „Boh“ bol ako dôsledok slabého a nevedeckého poznania). Cesta „z histórie“ je dôkladná empirická vedomosť o takej realite, ktorá je v skutočnosti „inak“, ako by mala byť. Ide

o „znamenie“. Znamenie je Boží, Boha-zjavujúci úkon, mimoriadna udalosť, ktorá zaujme a vyvolá u ľudí úžas vedúci k spáse; znamenie je orientované a priori na človeka, a nie na prírodu a jej zákony.

Zmŕtvychvstanie Krista. Je empiricky i vedecky isté, že umučený, ukrižovaný a kopiou prebodnutý človek v oblasti hrudníka, oficiálne uznaný za mŕtveho, pochovaný v skalnom hrobe bez vetrania, nemôže na tretí deň vstať z mŕtvych – a potom ďalej žiť.

Ježiš Kristus však pred 2000 rokmi po ukrižovaní, smrti i pochovaní, vstal a žil. Istá, nikdy predtým nevyvrátená (vedecká) vedomosť o nutných podmienkach života človeka, bola Ježišom prekonaná; on naozaj zmŕtvychvstal a ukázal sa početným svedkom; to je jeho „podstatné znamenie“, por. KKC 640.

Turínske plátno

Ľanové plátno s odtlačkami krvavých obrysov mužského tela (la Santa Sindone) našli v r. 1357 vo francúzskej dedine Lirey; od r. 1578 je v Katedrále sv. Jána Krstiteľa v Turíne.

Čím dôkladnejšie sa odtlačok skúma, tým viac sa otvára záhada jeho vzniku. Dnes je isté, že odtlačok mohol vzniknúť iba žiarením veľkej intenzity (tzv. korónový výboj) v časovom horizonte milisekúnd. Toto poznanie úplne vylučuje vznik odtlačku pomocou „odtlačenia“ nejakého (studeného alebo zahriateho) ľudského tela či pomocou nejakej „maľby“. Podrobnosti odtlačku sú pritom nevídane presné (poukazujú na detaily Ježišovho umučenia opísané v evanjeliách) a historicky pravdivé (napr. dobové mince na očiach mŕtveho). Tento odtlačok „inak“ aj so svojimi nevídanými podrobnosťami prekračuje všetky známe a možné odtlačky dobitého mužského tela.

Obraz Guadalupskej Panny Márie

Na textilnom plášti (zástere) sv. Juana Diega sa od r. 1531 nachádza obraz Guadalupskej Panny Márie. Obraz Panny Márie zostáva takmer 500 rokov dobre zachovaný. Stáročná zachovalosť plášťa a obrazu sa úplne vymyká vedeckému poznaniu (podobná látka, tzv. tilma, vydrží bežne v daných podmienkach – vlhké a slané ovzdušie – asi desať rokov). Na Juanovej tilme je nápadná aj ďalšia „inak“ skutočnosť: jej zadná strana je bežne drsná, ako má byť; ale predná strana s obrazom je taká jemná ako najčistejší hodváb.

Farebný obraz stojacej Panny Márie nie je namalovaný (podľa NASA, dňa 10.12.2011, USA), ale vytvorený „inak“. Oftalmologické štúdie vykonané na očiach Márie ukázali, že jej sietnica reaguje na približujúce sa svetlo, rovnako ako sietnica živého oka. Teplota vlákna tilmy udržiava konštantnú teplotu 36,6 °C, rovnako ako telo živej osoby. Prostredníctvom fonendoskopu počuť pod odevom Panny Márie (znázorňujúcim jej tehotenstvo) tep, rovnako ako u dieťaťa v maternici; t.j. 115 pulzácií za minútu. Materiály, ktoré tvoria farby obrazu, nepatria k prvkom známym na Zemi. Prostredníctvom laserových lúčov je vidieť, že farby textílie sú tesne nad plátnom, bez toho, aby sa ho dotýkali. Hviezdy viditeľné na plášti Panny Márie odrážajú presnú konfiguráciu neba nad Mexikom v zimnom slnovrate – presne v deň, keď došlo k zázraku (12. decembra 1531).

Takéto evidentné skutočnosti na spôsob „inak“ sú v modernom a vedecko-technickom svete reálnym poukazom (t.j. „cestou“) na existenciu Boha. Len Boh – Stvoriteľ dokáže ten „pevný“ a „istý“ poriadok (ktorý je dôkladne poznaný teoreticky i prakticky) jedinečne, elegantne a inteligentne prekročiť:

- jedinečne (to sa už nikdy viac a nikde inde tak nezopakuje);
- elegantne (výnimočná skutočnosť na spôsob „inak“ je pritom jednoduchá a krásna);
- inteligentne (daná skutočnosť je „cestou k Bohu“ len pre dôsledne uvažujúce osoby).

Evidentná skutočnosť „inak“, teda overený vedecký poznatok vedúci k pojmu Boha, vytvorí diametrálne odlišný pojem Boha od toho pojmu, ktorému sa hovorí „výplň medzier“ (Boh sa

použije ako zdôvodnenie a vysvetlenie všade tam, kde sa nevie ako, čo a prečo). Pravý Boh nie je výplň medzier; to by bola modla (Raniero Cantlamessa).

Existencia Boha – nadprirodzené poznanie

Pravý Boh sa zo svojho úplne slobodného rozhodnutia zjavuje svetu. Zjavuje tajomstvo seba samého a svoj dobrotivý plán, ktorý má v Kristovi a s Kristom od večnosti. Boh naplno zjavuje svoj plán, keď posielal svojho milovaného Ježiša Krista a Ducha Svätého, por. *KKC* 50.

Augustín (+430) napísal: „Cirkev pozná dva životy, ktoré jej Boh hlása a odporúča: jeden je vo viere, druhý vo videní. Jeden v čase putovania, druhý vo večnom príbytku; jeden v námahe, druhý v odpočinku; jeden na ceste, druhý vo vlasti; jeden v činnnej práci, druhý v odmene nazerania“ (*Tractatus in Joannis evangelium* 124, 5). Dva životy Cirkvi sú dve časové fázy – pozemský a večný život veriacich. Tomu zodpovedajú aj dva spôsoby nadprirodzeného poznávania Boha.

1. **Poznávanie Boha svetlom viery;** pozemská fáza nadprirodzeného poznávania, ktoré robí putujúca Cirkev (por. *1 Tim* 3, 15) i človek; takto možno poznávať Boha nepriamo a analogicky (avšak z bohatšieho zdroja – zo zjavenia). Odvtedy, čo sa Ježiš narodil v chudobe jaslí (por. *Lk* 2, 7) a zomrel ako zločinec (por. *Mt* 27, 38), „nebo“ sa získava chudobou a utrpením; pravdaže nie nimi samotnými, ale „vierou“, ktorá v nich a skrze ne pôsobí (John Henry Newman, +1890).
2. **Poznávanie Boha svetlom slávy;** večná fáza nadprirodzeného poznávania, ktoré robí oslávená Cirkev i človek; takto možno poznávať Boha priamo a jasne, ale nevýstižne (Boh nikdy nebude nejakým stvorením celkom „pochopený“; por. *Múd* 9, 16).

Vlastnosti nadprirodzeného poznania Boha

1. Nadprirodzené poznanie Boha (vierou) je nepriame (ani v „zjavení“ nemožno absolútneho a duchovného Boha chytiť, odmerať, odvážiť...).
2. Toto poznanie je stále analogické; zjavenie je totiž „oblečené“ do ľudských slov a skutkov (Božie znamenia a Božia inšpirácia). Avšak táto analógia znamená oveľa väčšiu podobnosť, ako tomu bolo pri prirodzenom poznávaní.
3. Nadprirodzené poznanie Boha (vierou) je spásne; bez viery sa nemožno páčiť Bohu (*Hebr* 11, 6).
4. Nadprirodzené poznanie Boha (slávou) je oblažujúce, priame, jasné – ale tiež nevýstižné, lebo nikdy neobsiahne Božiu podstatu; oslávení v nebi uvidia Boha „celého, ale nie celkom“.

Význam nadprirodzeného poznania Boha

Teológia sa pod vplyvom scholastikov, najmä Pierra Abélarda (+1142), spojila s dialektikou i gréckou filozofiou a stala sa z nej plnohodnotná veda. V jej náplni došlo k dôležitému posunu: teológia od 12. stor. už neznamená len „adorovať“ Boha; teológia znamená aj vedecky ho poznať.

Preto, okrem nespornej výhodnosti nadprirodzeného poznania Boha pred prirodzeným (najmä čo sa týka istej priamosti a spásnosti), nadprirodzené poznávanie má aj „ochranný“ význam. Ak je dôsledné, tak garantuje, aby nedošlo k poznávaniu Boha „nominalisticky“, teda „bez“ vzťahu k Bohu (bez patričnej adorácie). Lebo inak by platilo konštatovanie antického teológa a biskupa Diadocha z Fotice (+486): „Nie je nič úbohejšie, ako myseľ, ktorá skúma Božie veci mimo Boha“ (*Cento capitoli* 7).

Poznávanie Boha svetlom viery

Poznávanie Boha svetlom viery je ľudom možné len počas pozemského života.

Sväté písmo

Ex 33, 20-23: „Pán povedal (Mojžišovi): Moju tvár nemôžeš vidieť, lebo niet človeka, ktorý by mňa videl, a ostal by nažive! A Pán hovoril ďalej: Hľa, neďaleko mňa je miesto, tam vystúp na skalu! Keď tade pôjde moja sláva, postavím ťa do skalnej trhliny a položím na teba svoju ruku, kým neprejdem. Potom svoju ruku odtiahnem a ty ma uvidíš odzadu. Ale moju tvár nesmie nik vidieť!“ Exegéza: Človek na zemi (v čase skúšky) nemôže ani pomocou svetla pravej viery „vidieť“ Boha, teda priamo ho spoznávať. Vidieť z „trhliny“ znamená vidieť (čiže spoznať) len časť pravdy. Táto časť pravej viery však stačí ľuďom k spásu.

Hebr 11, 6: „Bez viery však nie je možné ľúbiť sa Bohu. Kto totiž chce pristúpiť k Bohu, musí veriť, že Boh jestvuje a dáva odmenu tým, čo ho hľadajú.“ Exegéza: Viera je prvá z nadprirodzených čností (por. *I Kor 13, 13*); viera – ako pozitívna odpoveď – utvára osobný vzťah; len ten, kto správne odpovedá – ten tvorí osobný vzťah. Pán Boh prehovoril ako prvý; človek má odpovedať.

Hebr 1, 1-2: „Mnoho ráz a rozličným spôsobom hovoril kedysi Boh otcom skrze prorokov. V týchto posledných dňoch prehovoril k nám v Synovi...“ Exegéza: Vrcholom Božieho „zjavovania sa“ je vtelenie druhej božskej osoby – Ježiša Krista, Božieho Syna. Ďalšie, iné všeobecné Božie zjavenie už nebude, por. konštit. *Lumen gentium 14; KKC 50, 280.*

Rim 1, 17: „Spravodlivý bude žiť z viery.“ Por. aj *Mk 1, 15* a i.

Tradícia

Klement Rímsky (pápež v r. 92-101; list z r. 96): „Ani my, povolání jeho vôľou v Kristovi Ježišovi, nie sme ospravedlnení sami od seba, ani svojou múdrosťou, ani svojím dôvtipom, ani zbožnými skutkami..., ale vierou“ (*List Korint'anom 32, 4*).

Bazil Veľký (+379): „Na dobrá uložené pre nás v prisľúbeniach, ktoré očakávame s vierou, že ich budeme požívať, hľadáme akoby v zrkadle tak, akoby tu už boli“ (*Liber de Spiritu Sancto 15, 36*).

Cyril Jeruzalemský (+386): „Ak je pravda, že nemôžem vypíť všetku vodu z rieky, mám azda preto zomrieť od smädu?“ (*Catecheses illuminandorum 6, 5*). Biskup učil, že aj „čiasťočné“ poznanie Boha vedie k večnému životu. Neučiť sa o Bohu len preto, že je nepochopiteľný, znamená zatratenie – „zomrieť od smädu“.

Evagrius z Pontu (+399): „Ak si teológ, budeš sa skutočne modliť, a ak sa modlíš, skutočne si už teológ“ (*De oratione 61*).

Augustín (+430): „Mária je blahoslavenjšia preto, že uverila v Krista, ako preto, že počala Kristovo telo“ (*De sancta virginitate 3, 3*).

Prvotná Cirkev kládla veľký dôraz na obsah viery u svojich členov. Dôkazom sú staré krstné vierovyznania: *Apoštolské vierovyznanie* (hlavná časť z 1. stor.); *Nicejsko-carhradské vierovyznanie* (z r. 325 a 381) a *Atanázovo vierovyznanie* (z obdobia r. 450 - 500). Jadrom (základným obsahom) všetkých vierovyznaní je päť pravd:

1. Otec je Boh.
2. Syn je Boh.
3. Duch Svätý je Boh.
4. Existuje Cirkev.
5. Existuje odpustenie hriechov.

Rozumová úvaha

Poznávanie Boha „svetlom viery“ vychádza z nadprirodzeného Božieho zjavenia, a potom sa prijíma rozumom osvieteným pomáhajúcou milosťou a vôľou posilnenou pomáhajúcou milosťou. Bez pomáhajúcej milosti by ľudské „verenie“ vôbec nebolo možné (por. *I Kor 12, 3*), a bez posväcujúcej milosti by ľudské „verenie“ nemalo nadprirodzenú hodnotu, nebolo by záslužné

pre nebo (por. *Jn* 4, 14).

Tomáš Akvinský (+1274) učil: „Veriť je úkon rozumu, ktorý súhlasí s Božou pravdou na príkaz vôle, ktorú pohol Boh milosťou“ (*Theologická summa* II-2., 2, 9). Viera musí pracovať s rozumom a faktami, ale má si uhájiť voči nim aj svoju autonómiu (Benedikt XVI.).

Poznávanie Boha je nekončiaci proces; nikdy nedosiahne úplnosť a svoj koniec – ani na zemi, ani v nebi; pretože absolútny Boh je stvorenému duchu nepochopiteľný. Spochybňovanie viery tvrdeniami, že náboženstvo je: - ópium ľudstva (Karl Marx, +1883); - absencia vedy a techniky (Auguste Comte, +1857); - útočisko slabých (Friedrich Nietzsche, +1900); - veľká neuróza (Sigmund Freud, +1939), bolo veľkým omylom. Prirodzený náboženský elán (cítanie, konanie) treba neustále evanjelizovať (čistiť), ale nie odsudzovať a hať. Náboženské konanie by sa bez pravej viery stalo sektárske a magické. Pravá viera (por. *Hebr* 12, 1n) vydáva aj vonkajšie svedectvo (por. *Hebr* 11, 2n; *Jak* 2, 14). Verejné prejavy viery usmerňuje liturgia.

Osobná viera človeka má tri dimenzie (Jozef Uhrin, +1983): - intelektuálnu, ktorá spoznáva zjavenie; - vôľovú, ktorá prijíma zjavenie; - praktickú, ktorá zjavenie žije. Vnútorne presvedčenie človeka však nemôže nahradiť zjavenú pravdu (por. *Dominus Iesus* 7).

Magistérium

Dogma: „Boha možno poznať svetlom viery.“

Por. *Ex* 33, 20-23; *Hebr* 1, 1-2; Prvý vatikánsky koncil, r. 1870, *DH* 3004-3005.

Toto je nadprirodzené poznávanie Boha, ale nie jeho „videnie“. Toto „poznávanie“ je len čiastočné a nejasné, akoby v zrkadle (por. *1 Kor* 13, 9-13). Avšak: „Viera je istá, istejšia než akékoľvek ľudské poznanie, lebo sa zakladá na samom slove Boha, ktorý nemôže klamať: Isteže, zjavené pravdy sa môžu zdať ľudskému rozumu a ľudskej skúsenosti nejasné, ale istota, ktorá pochádza z Božieho svetla, je väčšia ako tá, ktorá pochádza zo svetla prirodzeného rozumu“, por. *KKC* 157; enc. *Cirkev žije z Eucharistie* 15.

Definícia nadprirodzenej viery

List Hebrejom (11, 1) podáva istú definíciu viery: „Viera je základom toho, v čo dúfame, dôkazom toho, čo nevidíme.“ Ústredným slovom tejto definície je „hypostasis“ (podstata, základ). Otcovia a stredovekí teológovia prekladali grécke slovo hypostasis do latinčiny ako substantia - podstata. Podľa nich je viera „habitus“, teda trvalá dispozícia duše, vďaka ktorej v človeku začína večný život a rozum je vedený, aby súhlasil s tým, čo nevidí. Táto „podstata“ je pre vieru ako „zárodok“. Teda „v podstate“ je u veriaceho prítomné všetko to, v čo dúfa – najmä pravý (večný) život. A preto, že samotná vec je už prítomná, prítomnosť toho, čo má prísť, rodí istotu, rodí určité vnímanie (por. enc. *Spe salvi* 7).

Martin Luther (+1546) nechápal výraz hypostasis-substantia-podstata v objektívnom zmysle (ako skutočnosť prítomnú v človeku), ale v subjektívnom zmysle, ako vyjadrenie vnútorného postoja: „Viera je: byť si istí v tom, v čo dúfame, byť presvedčení o tom, čo nevidíme.“ Toto samo osebe nie je mylné, ale to nie je zmysel biblického textu, pretože výraz použitý v gréčtine „elenchos“ (preskúmanie, dôkaz) nemá subjektívnu hodnotu „presvedčenia“, ale objektívny význam „dôkazu“ (por. enc. *Spe salvi* 7).

Pravá viera teda nie je len nejaké subjektívne zameranie sa na veci, ktoré majú prísť. Viera (ako objektívny základ) veriacemu už dáva niečo z očakávaného; toto „niečo“ je pre veriaceho „dôkazom“ toho, čo ešte nevidí – večný život. Augustín (+430) to opísal takto: „V podstate chceme jedinú vec – „blažený život“; život, ktorý je jednoducho život, jednoducho „šťastie“ (*Ad Proban* 14-15). Toto šťastie (por. *KKC* 1818), hoci na zemi ešte obmedzené, mení aj prítomnosť – dáva nádej. Podstatou nádeje je viera (por. enc. *Spe salvi* 10).

Starozákonný Abrahám „verí“ (por. *Gn* 15, 6; *Rim* 4, 3) a príkladne žije náplň definície viery (por. *Hebr* 11, 1). Abrahám, „posilnený“ touto „vierou“, sa stal „otcom všetkých, čo veria“

(por. *Rim* 4, 11. 18. 20; *KKC* 146).

Konanie Boha a nadprirodzená viera

Nadprirodzená viera (ako pozitívna odpoveď človeka na Božie zjavovanie sa, por. *KKC* 26) je zároveň dielom aj Pána Boha, aj človeka.

Boh sa zjavuje cez svoje dielo (ako Stvoriteľ) a svoje „znamenia“ (ako Spasiteľ). Znamená v širšom zmysle slova môžu byť inšpirované (z vnuknutia Ducha Svätého) a neišpirované. Znamenie je Boží, Boha-zjavujúci úkon, mimoriadna udalosť, ktorá zaujme a vyvolá u ľudí úžas vedúci k spásu; znamenie je orientované na človeka, a nie na prírodu a jej zákony.

Božie „zjavovanie sa“ je obsiahnuté vo *Svätom písme* aj v Tradícii (por. *KKC* 95, 97). Následne Boh „pomáha“ ľuďom, aby mohli veriť v neho – dáva im k tomu nadprirodzené milosti (por. *Mt* 16, 17; *Gal* 1, 15; *KKC* 153). Jeho pomáhajúca milosť najprv osvecuje ľudský rozum, aby videl, že dôkazy odôvodňujúce základy viery sú dostatočné a pochybnosti sú neodôvodnené. Jeho milosť priťahuje aj ľudskú vôľu k zjaveným pravdám, keď jej ukazuje krásu a dobročinné následky tak pre časný život, ako aj pre večný. Potom Božia milosť dodáva osobe mužnosť k prekonaniu všetkých ťažkostí, ktoré život podľa viery prinesie.

Konanie človeka v nadprirodzenom akte viery

V procese nadprirodzeného „verenia“ je prvým činiteľom Boh (jeho zjavovanie sa i jeho pomáhajúca a posväcujúca milosť). Druhým činiteľom je rozumný človek (jeho ochotné počúvanie a poslúchanie), por. *Rim* 1, 5; 16, 26; *KKC* 155. V procese „verenia“ zohráva významnú úlohu aj Katolícka cirkev (por. *1 Tim* 3, 15). Ona vďaka Božiemu daru „vernosti Kristovej pravde“ (dar neomylnosti) správne učí, čo a ako veriť. Preto možno povedať, že „viera je uznať za pravdu to, čo Boh zjavil a Cirkev dáva veriť. Predmetom viery je predovšetkým Boh a potom to, čo Boh zjavil“, (por. *KKC* 1814).

Pre „verenie“ človeka, pre jeho ochotné počúvanie a poslúchanie zjavujúceho sa Boha, má u človeka veľký význam náboženská výchova. To však ešte nestačí. Viera, ktorá má obstať v skúškach života (napr. v pokušeniach a pochybnostiach), musí byť „rozumnou poslušnosťou“ – ako to označuje Pavol (por. *1 Tim* 1, 12); v akte viery je **nutná účasť ľudského rozumu a vôle**.

V čom spočíva účasť ľudského rozumu na akte viery? Rozum neskúma tajomstvá viery ako také (lebo to nevládze urobiť), rozum odôvodňuje postoje viery a odpovedá na tri kľúčové otázky hľadajúceho: Existuje Boh? Prehovril Boh k ľuďom, zjavil sa? Zachovalo sa nám toto Božie zjavenie?

Rozum môže odpovedať, že na základe *Písma* (*Písmo* nie je iba Bohom inšpirovaná kniha, ale je aj dejinný dokument), na základe hlasu svedomia a srdca, ako aj na základe poznania veľkosti a krásy stvoreného sveta, Boh – Stvoriteľ existuje. Tento mocný a múdry Stvoriteľ sa zjavil svetu. To je nepopierateľný historický fakt, ktorý dosvedčujú židovské a kresťanské dejiny. A napokon: Božie zjavenie uchovávané v dokumentoch je tak starostlivo strážené, ako žiaden dokument na svete. Ak si človek uvedomí, že Boh „je“ a že tento Boh „prehovoril“ k svetu, v takomto človeku sa musí zrodiť hlboké presvedčenie, že viera židov a kresťanov je rozumovo odôvodnená (Teodor Szarwark).

Rozum teda hovorí, že možno spokojne veriť, avšak nenúti k prijatiu zjavených právd. Preto je k viere potrebný aj súhlas vôle, čiže človek musí chcieť veriť. Prečo je súhlas vôle nutný?

Pretože pravdy viery nie sú ani samozrejmé, ani experimentálne overiteľné, ale sa zakladajú na autorite zjavujúceho sa Boha. Z toho vyplýva nutnosť súhlasu ľudskej vôle s uznaním autority (Boha) a s uznaním jeho zjavených právd. Vôľa pritom musí prekonať dvojaký odpor (nechuť): - tajomnosť viery nepochopiteľnú pre ľudský rozum; - náročné životné dôsledky, ktoré neraz stoja sebazaprenia a obety (človek nemá ťažkosť uznať prírodné či geografické pravdy, hoci si ich sám neoveril, lebo ich uznanie nevyžaduje od neho žiadnu obeť). Aby vôľa prekonala „nechuť veriť“,

rozum jej musí predstaviť nielen fakt zjavenia danej pravdy, ale aj jej krásu aj jej zošľachtujúci vplyv na život, aj jej odmenu v budúcom živote. Ľudská vôľa – pritiahnutá týmito lákavými vlastnosťami zjavenej pravdy – povzbudzuje rozum, aby zjavenú pravdu prijal ako pravdivú.

Rozvíjanie a strata nadprirodzenej viery

Na nadprirodzenú vieru možno hľadiť ako na vieru objektívnu a subjektívnu. Objektívna viera je zjavenie, celá náuka o Bohu. V nej je základom Kristus ako historická osoba, ktorá vykonala spásne dielo na zemi. Subjektívna viera je úkon človeka; je to ľudská odpoveď na zjavenie sa Boha – Krista. Prijatie zjavenia „rozumom“ predstavuje objektívnu vieru; prijatie „srdcom“ predstavuje subjektívnu vieru. Objektívna viera bez živého Krista by sa stala len historickou rekonštrukciou, dejinami osobnosti, formalizmom – čo hrozí každému teológovi, ktorý vieru nežije (por. Raniero Cantalamesa). Subjektívna viera bez historického Krista by bola mysticizmom, súkromným zjavením, subjektivismom – čo hrozí každému človeku, ktorý neprijíma skúsenosti dejín. Výstižne vyjadril vzťah objektívnej a subjektívnej viery v človeku Evagrius z Pontu (+399): „Ak si teológ, budeš sa skutočne modliť, a ak sa modlíš, skutočne si už teológ“ (*De oratione* 61).

Poznanie hlavných činiteľov, z ktorých sa akt viery skladá (milosť, rozum a vôľa), umožňuje správne posilňovať a prehlbovať svoju vieru. Milosti sa človek otvára prijímaním svätých sviatostí, modlitbou (*Lk* 17, 5) a životom podľa viery (por. dekr. *Presbyterorum ordinis* 4; dekr. *Unitatis redintegratio* 23). Rozum sa zdokonaľuje prehlbovaním poznania zjavenia – pozorným počúvaním kázní, čítaním *Svätého písma* a náboženských kníh. Vôľa sa posilňuje prijímaním argumentov svedčiacich o pravdivosti a kráse viery (por. enc. *Cirkev žije z Eucharistie* 36). „Viera je tým najúžasnejším svetlom ľudského života a najkrajším spevom duše sužovanej utrpením (i pohľadom na smrť tela) a súčasne túžiacou po večnom šťastí i živote“ (Teodor Szarwark).

Viera v Boha má nielen osobný charakter, ale aj spoločenský a historický, por. *Mk* 16, 16; *I Tim* 3, 15. Preto ju nemožno správne žiť len „vo vnútri“ – ale aj o nej (najmä životom) svedčiť. Pravé svedectvo nemá apologetický (bojovný) ráz. Svedectvo musí byť podávané pokorne, v Duchu a moci, por. *I Kor* 2, 4. Teda nemôže obsahovať úsilie „zvítaziť v čase“ – čiže dosiahnuť víťazstvo aj na ľudskej racionálnej úrovni. Často treba, aby bol človek v boji porazený, a tak Boh vyšiel z neho víťazne (Raniero Cantalamesa).

Dar viery ostáva v tom, kto proti viere nezhršil, por. *DH* 1544. Prehrešenia proti viere sú: - dobrovoľné pochybovanie o viere; - nevera (nedbanlivosť o zjavenú pravdu alebo dobrovoľné nesúhlasenie s ňou); - heréza; - apostáza (úplné odvrhnutie kresťanskej viery); - schizma (odmietnutie podriaďiť sa rímskemu pápežovi alebo odmietnutie spoločenstva s členmi Cirkvi, ktorí sú mu podriadení), por. *KKC* 2088, 2089. Keďže viera bez skutkov je mŕtva (*Jak* 2, 26), viera bez nádeje a lásky nezjednocuje veriaceho naplno s Kristom a nerobí ho živým údom jeho tela (*KKC* 1815).

Poznávanie Boha svetlom slávy – „videnie Boha“

Stredoveké náboženské bratstvá (beghardi a bekyne; od 13. stor.) zaoberajúce sa obetavou a účinnou sociálnou činnosťou, rozšírené najmä v Belgicku, nesprávne učili, že Boha možno vidieť už na zemi. Teologickú otázku „videnie Boha“ v pozemskom živote vyriešili Viennský koncil (1311-1312) a pápež Benedikt XII. (1334-1342).

Sväté písmo

Ex 33, 20-23: „Pán povedal (Mojžišovi): Moju tvár nemôžeš vidieť, lebo niet človeka, ktorý by mňa videl, a ostal by nažive!“ Exegéza: Človek na zemi (v čase skúšky) nemôže ani pomocou svetla

pravej viery pochádzajúcej z Božieho zjavenia „vidieť“ Boha, teda priamo ho spoznávať. Priamo spoznávať Boha je možné spaseným – a to svetlom slávy (por. *Zjv* 22, 45). Spasení vidia Boha celého, ale nikdy nie celkom.

Jób 11, 7-9: „Chceš azda vystihnúť Božiu podstatu, obsiahnuť dokonalosť Všemohúceho? Je vyšší nad nebesá. Hlbší od podsvetia. Jeho rozsah väčší je ako zem, jeho šírka väčšia ako more.“

Ž 36, 10: „V tvojom svetle uvidíme svetlo.“

Jn 1, 18: „Boha nikto nikdy nevidel. Jednorodený Boh, ktorý je v lone Otca, ten o ňom priniesol zvesť.“ Por. *Rim* 11, 33.

1 Tim 6, 16: „(Boh) jediný má nesmrteľnosť a prebýva v neprístupnom svetle. Jeho nik z ľudí nevidel, ani vidieť nemôže.“

Ďalšie citáty *Písma* hovoria o blaženej budúcnosti:

Zjv 22, 45: „Budú hľadiť na Pánovu tvár.“ Exegéza: Apoštol opisuje schopnosť oslávených Božích služobníkov.

Mt 22, 30: „Pri vzkriesení budú ako anjeli v nebi.“ Por. *Mt* 18, 10: „Ich anjeli v nebi ustavične hľadajú na tvár môjho Otca.“

1 Kor 13, 12: „Aj my teraz vidíme Boha len akoby v zrkadle, ako v nejasnej hádanke, ale potom z tváre do tváre.“

1 Jn 3, 1: „Uvidíme ho (Boha) takého, aký je.“

Tradícia

Minúcius Félix (+ po r. 200): „(Boha) nemožno vidieť; prijasný je pre oko. Nemožno ho nahmatať; príjemný je pre hmat. Nemožno ho zmerať; lebo presahuje naše zmysly, je nekonečný, nezmerateľný; len jemu samému je známa jeho veľkosť“ (*Octavianus*).

Irenej (+202): „Marcion rozdeľuje Boha na dvoch a hovorí, že jeden je dobrý a druhý súdi. Keď to však robí, ničí jedného aj druhého, pretože Boh, ktorý súdi, ak nie je aj dobrý, nie je Boh; ako ním nie je ani ten, kto je síce dobrý, ale nemôže súdiť“ (*Adversus haereses* III, 25, 2).

Cyprián (+258): „Chválime blaženosť mučeníkov, ktorí na zemi zavreli oči, aby ich v nebi otvorili a videli Boha a Krista“ (*De exhortationem martyrii* 13).

Gregor Naziánsky (+390): „Žiadny človek nikdy nespoznal a ani nespozná, aký je Boh vo svojej prirodzenosti a podstate“ (*Oratio* 28, 17).

Gregor Nysský (+394): „(Boh) svoju vlastnú podstatu, ktorá je rozumom nepochopiteľná a rečou nevysloviteľná, nevydal zvedavému skúmaniu“ (*Contra Eumonium* 12). Eunomiáni (časť ariánov; nasledovníci heretického biskupa Eunómia; 4. stor.) učili, že Boha raz spoznáme výstižne a celkom.

Ján Zlatoústý (+407): „Čo povieme potom, keď sa objaví sama skutočnosť, keď sa otvorí palác a bude dovolené hľadiť na samého Kráľa, už nie v záhade a v zrkadle, ale z tváre do tváre, už nie vo viere, ale vo videní“ (*Ad Theodorum lapsus* I, 11).

Augustín (+430): „Čo chápeš, to nie je Boh“ (*Sermo* 52, 6). „Neznalosť (Boha) nie je neznalosťou nevzdelaného, ale vzdelaného a učenca (por. *De ordine* I, II, 16).

Rozumová úvaha

Tomáš Akvinský (+1274) vysvetľoval: „Ak je spôsob bytia predmetu poznania (čiže Boh) vyšší, ako spôsob bytia subjektu poznania (čiže človek), potom je subjekt poznania od prirodzenosti neschopný poznať predmet poznania (Boha) bezprostredne v jeho podstate“ (por. *Theologická summa* I., 12, 4). „Podstatu a vnútornú povahu blaženého videnia Boha, o ktorom vieme z Božieho zjavenia, nedokážeme vystihnúť“ (por. *Theologická summa* I., 12, 4, 3). Žiaden stvorený duch (ani anjelský, ani ľudský) nemôže pochopiť Božiu podstatu pre absolútnu nekonečnosť a vznešenosť Boha. Dokonca ani oslávení v nebi (anjeli a ľudia) Boha nebudú môcť pochopiť.

Všetko to, čo je pozdvihnuté k niečomu, čo presahuje jeho prirodzenosť, musí byť k tomu

nejakou dispozíciou (ktorá je nad jeho prirodzenosťou) prispôsobené (por. *Theologická summa* I., 12, 5).

Obyčajným prirodzeným rozumom nemožno dokázať, že slávne videnie Boha bude raz nejakým stvoreniam možné; prezrádza to len Božie zjavenie.

V 14. storočí bola sporná časová otázka, či mučeníci a blažení, ktorí prídu do neba, hneď vidia Boha alebo musia čakať až na posledný súd. Pápež Benedikt XII. (r. 1336, *DH* 1000) v dogmatickej konštit. *Benedictus Deus* odpovedal: „Svätí hneď po smrti v nebi uvidia Boha.“

Magistérium

Dogma: „K bezprostrednému videniu Boha, ktoré presahuje prirodzené schopnosti človeka, potrebuje duša svetlo slávy.“

Por. *Ex* 33, 20-23; *Ž* 36, 10; *1 Tim* 6, 16; Viennsky snem, r. 1311, *DH* 895.

Teologický termín „svetlo slávy“ zaviedli do cirkevnej náuky veľkí scholastickí teológovia Tomáš Akvinský (+1274) a Bonaventúra (+1274). Priame videnie Boha (svetlom slávy) je nadprirodzená schopnosť oslávených.

Dogma: „Blažení v nebi bezprostredne vidia Boha.“

Por. *1 Jn* 3, 1; *Zjv* 22, 45; pápež Benedikt XII., konštit. *Benedictus Deus*, r. 1336, *DH* 1000; Florentský koncil, r. 1438, *DH* 1305.

Viacerí teológovia – napr. Augustín (+430), Tomáš Akvinský (+1273) – učia, že výnimočne Boh môže už na zemi pozdvihnúť ľudský rozum k videniu Boha (por. Mojžišov prípad *Ex* 34, 5-7; Pavlov prípad *2 Kor* 12, 2) a i.

Dogma: „Boh je každému stvorenému duchu nepochopiteľný.“

Por. *1 Tim* 6, 16; *Jób* 11, 7-9; *Rim* 11, 33; Štvrtý lateránsky snem, r. 1215, *DH* 800; Prvý vatikánsky koncil, r. 1870, *DH* 3001.

Ani oslávení v nebi úplne nepochopia Boha v jeho podstate, pretože poznávanie Boha svetlom slávy je nevýstižné. Tomáš Akvinský dodal, že oslávení v nebi uvidia Boha „celého, ale nie celkom“.

Cirkev učí, že Boha nemožno pochopiť, ale tým nie je negativistická. Cirkev zdôrazňuje, že v teológii na prvom mieste nejde o to, aby svet Boha dokonale pochopil, ale aby sa svet k nemu dostal.

Nebo – stav bezprostredného videnia Boha

Nebo je nadprirodzená skutočnosť (por. enc. *Spe salvi* 27). Nebo otvoril Ježiš Kristus svojou smrťou a vzkriesením. Po nanebovystúpení Spasiteľa (por. *DH* 1000) je nebo blažené spoločenstvo všetkých, ktorí sa dokonale prिवtelili ku Kristovi.

Tomáš Akvinský (+1274) učil, že podstatou nebeskej blaženosti je vidieť Božiu podstatu (por. *Theologická summa* I., 12, 1); blaženosť je možná len v spojení s Bohom (por. *Theologická summa* II-1., 3, 7). Blaženosť svätých vzrastie pri vzkriesení ich tiel (por. *Theologická summa* IV., 93, 1) a bude odstupňovaná podľa miery ich svätosti (spojenie s Bohom), por. *Theologická summa* IV., 93, 3.

Niektorí otcovia učili, že nebešťania pred posledným súdom uvidia len osláveného Krista, napr. Justín (+165), Irenej (+202), Hilár (+367), Ambróz (+397). Pápež Ján XXII. (1316-1334) v r. 1331 začal skúmať túto otázku a pápež Benedikt XII. (1334-1342) ju v r. 1336 uzavrel dogmatickým vyhlásením, že nebešťania ešte pred koncom sveta uvidia Boha; uvidia celého Boha, ale nie celkom, por. *DH* 1000.

Nebo je predovšetkým stav šťastného videnia Boha (Božej podstaty) intuitívnym videním „z tváre do tváre“ bez sprostredkovania akéhokoľvek stvorenia (por. *KKC* 1023). K podstatnej nebeskej blaženosti, ktorá pochádza z videnia Boha, sa pridáva ešte aj akcidentálna blaženosť, ktorá pochádza z prirodzeného poznania a milovania stvorených vecí.

Svetlo slávy – nadprirodzený dar a nová schopnosť

Podľa filozofie (Tomáš Akvinský, +1274; Bonaventúra, +1274; Albert Veľký, +1280) všetko to, čo je pozdvihnuté k niečomu, čo presahuje jeho prirodzenosť, musí byť k pozdvihnutiu nejakou dispozíciou (ktorá presahuje jeho prirodzenosť) prispôsobené.

Keď nejaký stvorený rozum (anjela, človeka) vidí podstatu Boha, samotná podstata Boha sa stáva inteligentnou formou stvoreného rozumu. Preto treba, aby stvorený rozum dostal (ako milosť) na toto videnie patričnú dispozíciu. Táto dispozícia zväčšujúca poznávaciu schopnosť stvorenia sa volá osvietením intelektu či „svetlom“, či „jasom“ (por. *Zjv* 21, 23); táto dispozícia okrem nového „videnia“ zároveň aj stvorenie pripodobňuje Bohu, por. *1 Jn* 3, 2.

Keďže „milosť osvietenia“ (svetlo, jas) môžu dostať len tí, ktorí sú po úspešnej skúške oslávení, volá sa „svetlom slávy“ (výraz zaviedli Tomáš Akvinský, +1274 a Bonaventúra, +1274). Svetlo slávy je nadprirodzená schopnosť, ktorá nastupuje v duši po stave svätosti; je to akoby pretvorená posväcujúca milosť. Preto vidieť Boha môže len ten, kto zomrie v stave svätosti.

Tí, ktorí uvidia Boha v jeho podstate, nebudú ho vidieť rovnako; jeden ho bude vidieť dokonalejšie ako druhý. Dôvodom bude to, že rozum jedného bude mať pre videnie Boha väčšiu schopnosť ako rozum druhého. Veľkosť schopnosti bude závisieť od veľkosti lásky; ten, kto bude mať viac lásky, bude Boha vidieť dokonalejšie a bude blaženejší.

Jeden Boh – „starozákonný“ i „novozákonný“

Od najstarších čias povstávali bludári, napr. Marcion, +160; marcioniti vynechávali zo *Starého zákona* texty o Božej moci a trestoch; neprijímali ani všetky Pavlove listy; v stredoveku zas katari (z gr. katharos - čistý, dokonalý), ktorí sa volali aj albigenci (podľa francúzskeho mesta Albi); títo stavali „starozákonného“ Boha proti „novozákonnému“ Bohu. Prvého pokladali za mocného a tvrdého, druhého za láskavého a milosrdného.

Boh je len jeden (dogma). Neexistujú dvaja praví bohovia. Jeden Boh sa zjavoval postupne; prvá časť jeho zjavovania sa je „starozákonná“, druhá časť je „novozákonná“ (podľa kníh *Písma*). Náuka o dvoch bohoch je nebiblická, lebo aj v *Starom zákone* sa hovorí o Božej добрote (por. *Jer* 31, 20; *Oz* 11, 8-9); aj v *Novom zákone* sa hovorí o Božej prísnonosti (por. *Rim* 1, 18; *Hebr* 10, 31).

II. časť

Božia podstata

Podstata (substancia, z lat. „základ“; či esencia a bytnosť z lat. „byť“) je vnútorná stránka veci; je to súhrn trvalých vnútorných vlastností; je to vnútorný základ. Podstata je to, čo robí danú vec vecou; je to bytie, ktoré existuje samé od seba a nepotrebuje nič inšie ku svojej existencii.

Sväté písmo

Sväté písmo neobsahuje systematickú náuku o Bohu. Nemá ani odborný opis Boha. *Písmo* je výzvou „počúvať“ Boha (Xavier Léon – Dufour, +2007). *Písmo* rozpráva o Bohu tak, že opisuje dejiny Božích zásahov vo svete. Zachytáva jeho slová a skutky, ktorými riadi osud ľudstva.

Okrem toho Boh dvoma krátkymi výrokmi (*Ex* 3, 14; *1 Jn* 4, 16) zjavuje svoju podstatu – že je jeden, trojosobný a absolútny. Ale pochopiť ho v celej jeho podstate je nad ľudské sily.

Ex 3, 14: „Toto povieš Izraelitom: „Ja som“ ma poslal k vám!“ Exegéza: Keď Boh zjavuje svoje tajomné meno YHWH (Jahve), čiže – „Ja som ten, ktorý je“, alebo „Ja som ten, ktorý som“, alebo „Ja som, ktorý som“ – hovorí, kto je a akým menom ho treba volať. Toto Božie meno je tajomné, ako je tajomstvom aj Boh. Je to zjavené meno a zároveň aj odmietnutie mena; práve

preto ono najlepšie vyjadruje Boha ako toho, ktorý „je“ a nekonečne prevyšuje všetko (por. *Iz* 45, 15; *Sdc* 13, 18; *KKC* 206).

I Jn 4, 16: „Boh je láska; a kto ostáva v láske, ostáva v Bohu a Boh ostáva v ňom.“ Por. *I Jn* 3, 16; 4, 6; *Gal* 5, 22. Exegéza: Tento výrok zároveň naznačuje aj Božiu podstatu aj Božiu vlastnosť. Boh je láska od večnosti. Ešte predtým, ako niečo (stvorené) povstalo, Boh už „miloval“ (lebo je v podstate Láska); v ňom sa milovali tri osoby Najsvätejšej Trojice. Keby božská Trojica (pluralita v jednote) neexistovala, Boh by mohol mať všetky atribúty, ale nie lásku, lebo podstatou lásky je rovnocenný vzťah (Raniero Cantalamessa).

Mt 3, 16-17: „On (Ježiš) videl Božieho Ducha, ktorý ako holubica zostupoval a prichádzal nad neho. A z neba zaznel hlas: Toto je môj milovaný Syn, v ktorom mám zaľúbenie.“ Exegéza: Pri opise Pánovho krstu vystupujú všetky tri osoby Najsvätejšej Trojice: Boží Syn – Ježiš, Boží Duch a hlas Boha Otca. Por. *Jn* 14, 16-17; *Mt* 28, 19.

Druhá časť *Svätého písma*, *Nový zákon*, hlása monoteizmus a zároveň prináša novú náuku o vnútornom živote Boha – tým zjavuje náuku o Najsvätejšej Trojici. Táto náuka vyplýva z celkového chápania zjavenia, z vnútornej trojičnej podstaty *Nového zákona*. Zjavenie Trojice neobsahuje nejaký osamotený citát, ale celé Ježišovo poslanstvo – v slovách i v udalostiach.

Tradícia

Otcovia vedeli, že Boh sa zjavoval svojmu ľudu postupne a pod rozličnými menami; len v *Starom zákone* je desať Božích mien (por. František Dancák). Avšak zjavenie Božieho mena Mojžišovi v teofánii horiaceho kríka (*Ex* 3, 13-14) bolo výnimočné a základné, por. *KKC* 204. Napokon Božie zjavenie zavŕšil Ježiš poslanstvom o Bohu – Trojici (Jozef Zvěřina, +1990). Termín „trojica“ je teologický, v *Písme* sa nevyskytuje. Grécke slovo „trias“ ako prvý použil Teofil Antiochijský (+c.186) a latinské „trinitas“ prvý použil Tertulián (+224).

Klement Rímsky (+101): „Či nemáme jedného Boha a jedného Krista a jedného Ducha milosti?“ (*List Korinťanom* 46, 6).

Gregor Nysský (+394): „Keby niekto žiadal vysvetliť Božiu podstatu nejakým opisom či výkladom, nezapierame, nie sme takí múdri. Vyznávame len toľko, že to, čo je nekonečné svojou prirodzenosťou, nemožno opísať slovami“ (*Contra Eunomium* 5, 3).

Augustín (+430): „Čo je teda môj Boh? Najvyšší, Najlepší, Najmocnejší, Najvšemocnejší, Najmilosrdnejší a Najspravodlivejší, Najkrajší a Najsilnejší, Stály a Nepochopiteľný, Nemeniteľný, ktorý mení všetko; nikdy nový, nikdy starý, obnovujúci všetko; k starobe vedieš pyšných, hoci to nevedia“ (*Confessiones* I, 4). „Čo Boh má, to je on“ (*De civitate Dei* XI, 10, 1).

Pseudo Dionýz Areopagita (+c.530) nazýval Boha „Mnohomenným“ (gr. polyónymos) alebo „Všemenným“ (gr. panónymos), por. *De Divine nominibus* I, 6.

Ján Damaský (+750): „Zo všetkých mien, ktoré hovoria o Bohu, najhlavnejšie je „Ten, ktorý je“; pretože obsahuje v sebe celok ako nejaké nekonečné a neobmedzené more podstaty“ (*De fide orthodoxa* I).

Významnú pozornosť otcov si zaslúžila aj odpoveď na otázku, aký je rozdiel medzi Božími vlastnosťami. Nesprávne učili eunomiáni (4.-5. stor.), že je to rozdiel čisto rozumový, myslený (t.j. rôzne Božie mená a vlastnosti sú len synonymá). Bazil Veľký a sv. Gregor Nysský to odmietali ako nezmyselné, lebo *Písmo* zjavuje veľa Božích vlastností a určite nechce hromadiť synonymá. Dokonalosti v Božích dielach predpokladajú, že Boh – ako ich príčina – tie dokonalosti skutočne vlastní.

Skotisti (12.-13. stor.) učili, že existuje formálny rozdiel medzi Božou podstatou a jeho vlastnosťami. Formálny rozdiel má byť „uprostred“ medzi reálnym a mysleným rozdielom. Avšak aj formálny rozdiel ohrozuje absolútnu jednoduchosť Božej podstaty.

Podľa všeobecného učenia Cirkvi je správne rozlišovať Božiu podstatu od vlastností len virtuálne. Mnohé atribúty v Bohu majú svoj vecný základ v nekonečnej plnosti Božieho bytia. Hoci je

božská „plnosť“ sama o sebe jednoduchá, predsa ju možno akosi priblížiť cez množstvo pojmov. Pričom jedna Božia vlastnosť implicitne (zavínute) uzaviera v sebe inú.

Rozumová úvaha

Podľa filozofov je podstata to, čo existuje samé od seba a nepotrebuje nič inšie ku svojej existencii. Boh nie je vec. Boh je duchovná bytosť – „Skutočnosť skutočností“, absolútne „Bytie“; v tomto zmysle Boh je „Podstata podstát“.

Tomáš Akvinský (+1274) odôvodnil absolútnu Božiu dokonalosť dvojako: lebo Boh je prvá účinná príčina; lebo Boh sám je Existencia (por. *Theologická summa* I., 4, 2). Keď Boh sám je Bytie, tak je, aj má všetky možné dokonalosti v nekonečnom stupni. A všetky dokonalosti stvoreného sveta sú len slabým odrazom jeho dokonalosti – ako je svetlo planét či Mesiaca iba odrazom svetla Slnka.

Ďalej učil, že rozumom možno spoznať Božiu podstatu (hoci nie dokonale, por. *Theologická summa* I., 13, 2) a že najviac na ňu poukazuje Božie meno Jahve (por. *Theologická summa* I., 13, 11), lebo „Ten, ktorý je“ znamená aj „samobytie“, aj „všeobecnosť“, aj „bytie v prítomnosti“ (v Bohu nie je ani minulosť ani budúcnosť – je len teraz). Ďalej zdôrazňoval, že ľudia nemôžu pochopiť, čím Boh je, ale iba čím nie je a aký majú k nemu vzťah iné bytosti (por. *Summa contra gentiles* 1, 30).

Boh je absolútne dokonalé bytie, ktorý – ako Pôvodca – má všetky dokonalosti. Preto Boh musí mať sám v sebe aj nejaký „vnútrobožský vzťah“, lebo vzťah je dokonalosť. Nutnosť mať vzťah, vedie – rečou viery – k trojosobnosti jediného Boha (Tomáš Machula). Podobne, nutnosť mať dokonalú „vnútrobožskú lásku“ (nie sebelásku), vedie – rečou viery – k trojosobnosti jediného Boha (Richard od sv. Viktora, +1173; Radomír Bůžek).

Dokonalé je to, čomu nič nechýba z toho, čo má mať podľa svojej prirodzenosti. Relatívne dokonalé je to, čo má ohraničenú prirodzenosť a všetky prednosti podľa prirodzenosti. Absolútne dokonalé je to, čo v sebe spája všetky mysliteľné prednosti a vylučuje všetky nedostatky.

Ontologicky dokonalá je tá bytosť, ktorej nič nechýba, aby bola tým, čím podľa svojho určenia má byť. A pretože „uskutočnenie“ (čin, akt) je vždy lepšie a dokonalejšie ako „možnosť“ (potencia), najdokonalejšia je tá bytosť, ktorá svoje možnosti už celkom premenila v čin. Boh je bytosť, ktorá je len v čine a nemá už žiadne nevyvinuté a neuskutočnené možnosti.

Na zemi sa možno k istému (pravdivému, no obmedzenému) „nahliadnutiu“ na Božiu podstatu priblížiť uvažovaním o jeho vlastnostiach – majúť na pamäti, že existuje istý rozdiel medzi Božou podstatou a jeho vlastnosťami.

Posmrtné nadprirodzené poznanie Boha svetlom slávy, ktoré je oblažujúce, priame, jasné – ale tiež nevýstižné, nie je možné tu na zemi dobre opísať. Isté však je, že bude oveľa bližšie k podstate, ako si možno len pomyslieť.

Magistérium

Materiálna dogma: „Boh je svojou prirodzenosťou (natura), podstatou (substantia) a bytosťou (essentia) jeden.“

Por. *Dt* 6, 4; *I Kor* 8, 4; *Ex* 3, 14; *I Jn* 4, 16; *DH* 800; *KKC* 200, 252.

Podľa filozofie i podľa teológie pravý Boh môže byť len jeden a tento Boh je absolútne „Bytie“, „Podstata všetkých iných podstát“. Jediný Boh sa svetu zjavil ako Najsvätejšia Trojica.

Stvorený duch môže poznávať Boha prirodzene (t.j. nepriamo, analogicky, nedokonale) i nadprirodzene (t.j. priamo a jasne, oblažujúco – ale nevýstižne), ale Boh predsa ostane stvorenému rozumu nepochopiteľný (por. *KKC* 42, 43, 202); nemožno teda povedať, že teológia celkom pozná Božiu podstatu.

Dogma: „V jedinom Bohu sú tri navzájom reálne odlišné osoby: Otec, Syn a Duch Svätý.“

Por. *Mt* 3, 16-17; 28, 19; *Jn* 14, 16-17; Nicejský koncil, r. 325, *DH* 125; Carihradský koncil,

r. 381, *DH* 150; Toledský snem, r. 675, *DH* 525-532.

Trojosobnosť Boha je jeho podstata – lebo „Je Láska“. Veľkorysé zjavenie Trojice znamená, že Boh pozval svet do „svojho súkromia“. Odbleskom Božej slávy a obrazom Božej podstaty je Ježiš Kristus, por. *Hebr* 1, 3; *DH* 125; *KKC* 241.

Materiálna dogma: „Božie vlastnosti sú medzi sebou a Božou podstatou reálne totožné.“

Por. *I Jn* 4, 16; *Dan* 9, 24; *DH* 3001; *KKC* 203.

Rozdiel medzi vlastnosťami a podstatou v Bohu je len virtuálny. Pričom jedna Božia vlastnosť implicitne (zavinute) uzaviera v sebe inú.

Materiálna dogma: „Boh presahuje každé stvorenie. Preto ľudia nemôžu pochopiť, čím Boh je, ale iba čím nie je a aký vzťah majú k nemu iné bytosti.“

Por. *Ex* 3, 14; *I Jn* 4, 16; *Iz* 45, 15; *Sdc* 13, 18; *KKC* 42-43.

K istému (nedokonalemu, ale pravdivému) nahliadnutiu na Božiu podstatu sa teológia dostáva cez Božie zjavenie a Božie meno (mená).

Božia podstata v Božom mene

Podľa *Knihy Exodus* sa Boh zjavil Mojžišovi po prvý raz so svojim vlastným menom. Vlastné meno pravého Boha je podľa *Septuaginty* „Ehjah“ (Som). Názov *Septuaginta* je z lat. „sedemdesiat“ (skratka LXX); je to grécky preklad *Starého zákona* z hebrejčiny, ktorý vznikol v 3.-1. stor. pred Kr. v prostredí helénskej židovskej školy.

Tetragram YHWH (Jahve – so samohláskami, ktoré dodali židovskí masoreti v 6. stor.) znamená „Ten, ktorý je“. Meno „Jahve“ je stredobodom starozákonného zjavenia. Vyjadruje, že Boh je skutočná Existencia, Bytie. Božie meno jazykovo pochádza zo semitského koreňa „hwh“ – „byt“. Zároveň zjavuje, že Boh je stále a aktívne prítomný v dejinách vyvoleného národa.

Zjavené Božie meno nebolo vždy prekladané a vysvetľované rovnakým spôsobom. Gregor Nysský (+394) interpretoval Božiu odpoveď Mojžišovi ako odmietnutie seba-zjavenia. Podľa neho, na základe zjavenia na vrchu Horeb, si nemožno myslieť, že je v ľudských silách pochopiť Božie meno, či Boha samého ako objekt nášho poznania. Charakteristikou Božej prirodzenosti je presahovať všetky charakteristiky. Boh aj v zjavení svojho mena zostáva viac skrytý ako odhalený (Martin Mihálik).

Boh teda má meno, nie je nejakou anonymnou silou. Boh sa zjavil tak, že dal poznať svoje meno, lebo meno vyjadruje podstatu, totožnosť osoby a zmysel jej života. Prezradiť svoje meno znamená: - dať sa poznať; - odovzdať sa; - stať sa prístupným a dôvernejším (por. *KKC* 203).

Trojosobnosť jediného Boha

Podstata podstát, absolútne dokonalý Boh, jediný Pôvodca všetkého – musí mať všetky dokonalosti. Preto sám v sebe (nie mimo seba) musí mať aj „vnútrobožský vzťah“ aj „vnútrobožskú lásku“ (nie sebelásku); to nutne vedie k trojosobnosti jediného Boha (Raniero Cantalamessa).

Staroveký biskup Cezar z Arles (+c.543) oprávnene napísal: „Viera všetkých kresťanov má základ v Trojici“ (*Expositio symboli, Sermo* 9).

Trojosobný Boh – Najsvätejšia Trojica

Teologická náuka o Bohu z pohľadu prirodzenosti, čiže syntetická, učí, že Boh je absolútne jeden jediný. Ak sa však pojednáva o Bohu z pohľadu osoby, čiže analyticky, tak v jednom Bohu sú tri osoby (Česlav Stanislav Bartník, +2020).

Dogma o Najsvätejšej Trojici učí o Božej podstate, lebo je najhlbším spoznaním Boha ad intra (z lat., vo vnútri). Pravda o Trojici je gro novozákonného zjavenia, a preto je základom každej kresťanskej pravdy.

Termín „trojica“ je teologický, v *Písme* sa nevyskytuje. Grécke slovo „trias“ prvý raz použil Teofil Antiochijský (+c.186) a latinské „trinitas“ prvý použil Tertulián (+224). Teologická náuka o Najsvätejšej Trojici sa volá trinitológia. Katolícka cirkev nachádza v tajomstve o Trojici význam a úžitok.

Sväté písmo

Prvá časť *Svätého písma*, *Starý zákon*, zdôrazňuje prísny monoteizmus. Preto v ňom netreba hľadať dôkazy o zjavení tajomstva Trojice (por. *KKC* 234, 237). Staršia teológia síce hovorila o náznakoch tohto tajomstva (napr. množné číslo „urobme“, či prostredník medzi Bohom a ľuďmi – Boží anjel; por. *Gn* 1, 26; 16, 7. 9. 13; 24, 7. 40; 31, 11. 13; *Ex* 3, 2; 14, 19; 23, 20. 23; *Sdc* 13, 13; Božie slovo, por. *Ž* 33, 6; 47, 4; 107, 20; 147, 18; *Iz* 9, 7; *Múd* 16, 12; Božia múdrosť, por. *Jer* 10, 12; *Prís* 1, 20-33; 8; 9, 1-6; *Sir* 24; *Múd* 6, 12-25; 7, 22 - 8, 1 – ako predobraz Božieho Syna; či *Gn* 18, kde sa opisuje stretnutie troch hostí s Abrahámom a slávny ikonopisec Andrej Rubľov /+1430/ tento opis zobrazil na svojej najslávnejšej ikone), ale pokoncilová teológia položila dôraz len na novozákonné zjavenie tohto tajomstva (por. *KKC* 244).

Druhá časť *Svätého písma*, *Nový zákon*, tiež hlása monoteizmus, predsa však prináša novú náuku o vnútornom živote Boha, a tým zjavuje náuku o Najsvätejšej Trojici. Táto náuka vyplýva z celkového chápania zjavenia, z vnútornej trojičnej podstaty *Nového zákona*.

Najprv sa Boh v starozákonnom príbehu exodu z Egypta zjavil svetu ako „Boh pre nás“; ako Boh, ktorý zachraňuje svoj ľud pre otroctvom a záhubou (por. *Ex* 13, 1n). Neskôr, v príbehu vtelenia Ježiša, sa zjavil ako „Boh s nami“ – Emanuel (por. *Mt* 1, 24); ako Boh, ktorý nás miluje až na smrť na kríži. A napokon, v príbehu Turíc, sa Boh zjavuje ako „Boh v nás“; ako ten, ktorý nás posväcuje a umožňuje nám žiť božským životom (por. *Jn* 14, 26).

Zjavenie Trojice neobsahuje nejaký osamotený citát, ale celé Ježišovo poslanstvo – v slovách i udalostiach.

Predstavenie Boha

I Jn 4, 16: „Boh je láska; a kto ostáva v láske, ostáva v Bohu a Boh ostáva v ňom.“ Por. *I Jn* 3, 16; 4, 6; *Gal* 5, 22. Exegéza: Boh je láska od večnosti. Ešte predtým, ako niečo (stvorené) povstalo, Boh už „miloval“ (lebo je v podstate Láska); v ňom sa milovali tri osoby Najsvätejšej Trojice. Keby božská Trojica (pluralita v jednote) neexistovala, Boh by mohol mať všetky atribúty, ale nie lásku, lebo podstatou lásky je rovnocenný vzťah. Láskový rovnocenný vzťah v Bohu nevysvetľuje, „ako“ je jednota zároveň trojicou, ale to stačí, aby sa dalo pochopiť, „prečo“ musí byť jednota v Bohu pluralitou (Raniero Cantalamessa).

Zvestovanie Ježiša ako Boha

Lk 1, 35: „Duch Svätý zostúpi na teba a moc Najvyššieho ťa zatieni. A preto aj dieťa bude sa volať svätým, bude to Boží Syn.“ Exegéza: Archanjel Gabriel vymenoval všetky tri osoby Najsvätejšej Trojice: Duch Svätý, Najvyšší, Boží Syn.

Ježišov krst v Jordáne

Mt 3, 16-17: „On (Ježiš) videl Božieho Ducha, ktorý ako holubica zostupoval a prichádzal nad neho. A z neba zaznel hlas: Toto je môj milovaný Syn, v ktorom mám zaľúbenie.“ Exegéza: Pri opise Pánovho krstu vystupujú všetky tri osoby Najsvätejšej Trojice: Boží Syn – Ježiš, Boží Duch a hlas Boha Otca.

Zvestovanie Ducha Svätého ako Boha

Mk 3, 28-29: „Veru, hovorím vám: Ľuďom sa odpustia všetky hriechy i rúhania, ktorými by sa rúhali. Kto by sa však rúhal Duchu Svätému, tomu sa neodpúšťa naveky, ale je vinný večným

hriechom.“ Por. *Mt* 12, 31-32; *Lk* 12, 10. Exegéza: V hĺbke tohto výroku spočíva náuka, že Duch Svätý je osobou: je kľúčom viery, náboženstva, morálky, prijatia mesiášskeho poslania i dosiahnutia spásy. On označuje „jadro“, samotný zmysel dejín spásy alebo zatratenia, čiže cestu k Mesiášovi alebo k anti-Mesiášovi (Česlav Stanislav Bartnik, +2020).

Posledná večera a eucharistická liturgia

Jn 14, 16-17: „A ja poprosím Otca a on vám dá iného Tešiteľa, aby zostal s vami naveky – Ducha pravdy.“ Exegéza: Ježiš pri Poslednej večeri spomína ďalšie dve osoby Najsvätejšej Trojice: Otca, ktorý posielal a Tešiteľa – Ducha pravdy, ktorý je poslaný.

2 *Kor* 13, 13: „Milosť Pána Ježiša Krista a Božia láska i spoločenstvo Svätého Ducha nech je s vami všetkými.“ Exegéza: Toto je formula eucharistickej liturgie, ktorú používali kresťania v druhej polovici 1. stor. Vyslovovali ju prinajmenšom aj niektorí apoštoli, keď slávil Eucharistiu. Formula bola slávnostná, obsahujúca celok kresťanskej existencie vo vzťahu k Otcovi, Synovi i Duchu Svätému.

Turíce

Sk 2, 1-4: „Keď prišiel deň Turíc, boli všetci vedno na tom istom mieste. Tu sa náhle strhol hukot z neba, ako keď sa ženie prudký vietor, a naplnil celý dom, v ktorom boli. I zjavili sa im akoby ohnivé jazyky, ktoré sa rozdelili, a na každom z nich spočinul jeden. Všetkých naplnil Duch Svätý.“ Exegéza: Na Turíce vrcholí zjavovanie sa trojjediného Boha, jeho trojosobnej podstaty. Tým, že Boh už nie je len „Boh pre nás“ ako Otec, už nie je len „Boh s nami“ ako Syn, ale je aj „Boh v nás“ ako Duch Svätý – tým sa završilo samozjavenie pravého trojjediného Boha (Henri J. M. Nouwen).

Krstný príkaz

Mt 28, 19: „Učte všetky národy a krstite ich v mene Otca i Syna i Ducha Svätého.“ Exegéza: Toto je formula vzatá z krstnej katechézy rozvinutej okolo r. 70 v sýrskej Antiochii. Výraz „v mene“ hovorí o jednom Bohu; formula prezrádza aj „podstatu“ jedného kresťanského Boha – skrze vymenované tri osoby: Otec i Syn i Duch Svätý. Každá osoba je v originály jasne odlišená skrze „i“ (*kai*), ako aj skrze určitý člen. Osoby sú umiestnené na jednej úrovni i v spoločnom celku. Formula nemá bytostnú „hierarchiu“, má iba sekvenciu „pôvodu“. Na počiatku je Nesplodený, potom je Splodený a nakoniec je Dych. Katolícka cirkev zachovala aj toto biblické poradie osôb aj ich gramatické spojky.

Svedectvá apoštolov

1 *Pt* 1, 1: „Vyvoleným, ktorých Boh Otec vopred poznal a Duchom posvätil, aby boli poslušní a pokropení krvou Ježiša Krista.“ Exegéza: Peter apoštol poukazuje na tri božské osoby podľa ich konania v diele spásy.

Jn 10, 30: „Ja a Otec sme jedno.“ Exegéza: Reakcia Židov („robiš sa Bohom“, por. *Jn* 10, 33) odzrkadľuje, čo im Ježiš zjavil – Som Boh. Por. *Jn* 7, 28-29; 14, 23; 17, 21-23.

1 *Kor* 12, 4-6: „Dary milosti sú rozličné, ale Duch je ten istý. Aj služby sú rozličné, ale Pán je ten istý. A rozličné sú aj účinky, ale Boh, ktorý pôsobí všetko vo všetkých, je ten istý.“ Exegéza: Toto je skrátený obraz jednoty Boha v Trojici osôb v Pavlovej tradícii.

2 *Kor* 13, 13: „Milosť Pána Ježiša Krista a Božia láska i spoločenstvo Ducha Svätého nech je s vami všetkými.“ Exegéza: Pavol apoštol poukazuje na tri božské osoby podľa ich ovocia.

Rim 8, 11: „Keď vo vás prebýva Duch toho, ktorý vzkriesil Ježiša z mŕtvych, potom ten, čo vzkriesil z mŕtvych Krista, oživí aj vaše smrteľné telá skrze svojho Ducha, ktorý prebýva vo vás.“ Exegéza: Pavol učí, že v momente zmŕtvychvstania sa končia pozemské dejiny Ježiša a v jeho diele pokračuje Svätý Duch (ako Duch Ježiša). To je teologická trinitárnosť: Otec vzkriesil,

Ježiš je vzkriesený (Zmŕtvychvstalý) a Duch Svätý je osobné spredmetnenie celej tejto udalosti.

Tradícia

Prvotná Cirkev preniknutá zjavením Ježiša bola od začiatku formovaná „trojične“ a hneď si vytvorila trojičnú dogmu, hoci sa musela borit' s novou terminológiou (Josef Zvěřina, +1990). Trojičný obsah sa prejavil v špeciálnych formulách: katechetických, liturgických, pastorálnych, duchovných. Krstné formuly svedčia o trojičnej viere kresťanov, najmä v *Didaché* (7, 1), v *Apológii* (I, 61, 3) od Justína (+165) a v *Adversus haereses* (III, 17, 1) od Ireneja (+202).

Trojicu dosvedčujú aj najstaršie chváloslovnia (doxológie). V 2. stor. sa najprv objavilo kresťanské trojnásobné „Svätý“, ktoré potom prerástlo do doxológie. Doxológie mali viaceré podoby; hlavné boli:

a) koordinujúca: „Sláva Otcu i Synu i Duchu Svätému.“

b) subordinujúca: „Sláva Otcu skrze Syna v Duchu Svätom.“

V 3. stor. sa rozvinula epikléza (modlitba k Otcovi, aby zoslal Ducha Svätého na vykonanie premenenia vo svätej omši i na premenu celej Cirkvi). Pred Nicejským koncilom (r. 325) však ešte neexistovala presná teologická terminológia; aj u niektorých pravoverných otcov treba tolerovať niektoré nepresné termíny o Trojici.

Klement Rímsky (+101): „Či nemáme jedného Boha a jedného Krista a jedného Ducha milosti?“ (*List Korinťanom* 46, 6).

Teofil Antiochijský (+c.186): „Tie tri dni pred stvorením svetiel sú obrazom Trojice: Boha, jeho Syna (Logosu) i Múdrosti (Sophia)“ (*Ad Autolyicum* II, 15).

Irenej (+202): „Cirkev prijala od apoštolov a ich učeníkov vieru v jedného Boha Otca všemohúceho a v jedného Krista Ježiša, Syna Božieho a v Ducha Svätého“ (por. *Adversus haereses* I, 10, 1). „Apoštoli učili, že to nebol ani Kristus, ani Vykupiteľ, ale Duch Svätý, ktorý zostúpil na Ježiša. To je dôvod jeho zostúpenia“ (*Adversus haereses* III, 17, 1).

Tertulián (+224) sformuloval významnú trojičnú teologickú zásadu: „Tri osoby jedného božstva“ (*De pudicitia* 21).

Gregor Naziánsky (+390): „Taká je pravda, najdrahšia Trojica, že jedine o teba sa chcem starať“ (*Poéma* II, 1, 11). „Starý zákon jasne zvestoval Otca, ale Syna len zahaleným spôsobom. Nový zákon zjavil Syna a dal nazrieť na božstvo Ducha. Teraz Duch prebýva medzi nami a zjavuje sa ešte jasnejšie“ (*Oratio* 31).

Hilár (+367): „Pán kázal krstiť v mene Otca i Syna i Ducha Svätého, čiže vo vyznaní viery v Stvoriteľa i v Jednorodného i v Dar“ (*De Trinitate* II, 1, 33).

Atanáž (+373) zohral významnú úlohu na Nicejskom koncile (r. 325) pri obrane božstva Ježiša Krista. Obrane tejto pravdy zasvätil celý život.

Bazil Veľký (+379): „Duch Svätý bol stále prítomný v celom Pánovom živote a bol jeho pomazaním a neodlučiteľným sprievodcom“ (*Liber de Spiritu Sancto* 16, 39). „Prirodzenosť sa vzťahuje k osobe rovnako ako spoločné meno k menu individuálnemu. Každý z nás existuje, pretože má účasť na ľudskej prirodzenosti, ale zároveň je vďaka svojím charakteristikám a osobným zvláštnostiam týmto alebo oným človekom. Podobne je to aj v Trojici, kde prirodzenosť je spoločným menom... a kde osoba predstavuje zvláštnu charakteristiku, ktorá jedného odlišuje ako Otca, druhého ako Syna a napokon tretieho na základe jeho typickej vlastnosti posväcovať“ (*Epistula* 214).

Najväčším trinitárnym teológom Západu bol Augustín (+430). Na pätnástich knihách *De Trinitate* pracoval skoro dvadsať rokov. V prvých ôsmich knihách vypracoval teóriu vnútrobožských vzťahov a v ostatných tzv. psychologickú teóriu. Jej východiskom je zjavená pravda, že človek je stvorený na Boží obraz (*Gn* 1, 26).

Augustín (+430): „Táto trojica (schopností) v mysli (rozum, vôľa a pamäť) nie je obrazom Boha

preto, že myseľ si pamätá, chápe a miluje samu seba, ale preto, že si môže takisto pamätať, chápať a milovať toho (Boha), ktorý ju stvoril“ (*De Trinitate* XIV, 12, 15). „Zatiaľ čo v obraze Trojice (v človekovi) tri schopnosti nie sú jeden jediný človek, ale patria jedinému človeku, vo všetko prevyšujúcej Trojici – ktorej obrazom je človek – tieto tri schopnosti nepatria jedinému Bohu, ale sú tromi osobami, nie len jednou jedinou osobou“ (*De Trinitate* XV, 23, 43).

Rozumová úvaha

Podľa filozofie platí, že čím viac nejaké bytie „je“, tým viac je láskyhodnejšie. Boh je absolútne bytie; jeho nekonečná láska nemôže byť bez nekonečného predmetu – a ten mu musí byť primeraný. Preto Boh musí mať sám v sebe aj „vnútrobožský vzťah“, aj „vnútrobožskú lásku“, lebo ide o isté dokonalosti. Táto nutnosť vedie – rečou viery – k trojosobnosti jediného Boha (Richard od sv. Viktora, +1173; Raniero Cantalamessa; Tomáš Machula; Radomír Bůžek).

Tomáš Akvinský (+1274) učil, že Bohu treba pripísať každú dokonalosť, aj dokonalosť „osoby“, ako „prirodzenej rozumovej podstaty“. Je teda vhodné, aby sa hovorilo o osobách v Bohu, a to na ešte vyššej úrovni, ako sa hovorí o stvorených osobách (por. *Theologická summa* I., 29, 3).

Boží život ad intra – t.j. večné poznanie a chcenie – vedie k náuke o Najsvätejšej Trojici; Slovo je „plod“ Božej mysle (por. *Jn* 1, 18) a Duch Svätý je jedným „dychom“ Otca i Syna (por. *Gal* 4, 6; *Rim* 8, 9). Platí, že to, čo splodí Boh je Bohom; ako platí aj to, že čo splodí človek, je človekom (Clive Staples Lewis, +1963).

Tajomstvo Najsvätejšej Trojice presahuje ľudský rozum, avšak nie je proti rozumu. Nie je proti logike, keď sa povie: jeden Boh sú tri osoby. Bolo by nelogické povedať: jeden Boh sú traja Bohovia; alebo jedna osoba sú tri osoby.

Magistérium

Dogma: „V Bohu sú tri navzájom reálne odlišné osoby: Otec, Syn a Duch Svätý.“

Por. *Mt* 3, 16-17; 28, 19; *Jn* 14, 16-17; Nicejský koncil, r. 325, *DH* 125; Carihradský koncil, r. 381, *DH* 150; Toledský snem, r. 675, *DH* 525-532.

Katolícka dogma hovorí, že Boh má jednu prirodzenosť (podstatu) v troch osobách; táto dogma je absolútne originálna pre kresťanstvo (Wincenty Granat, +1979; Karl Rahner, +1984; Yves Congar, +1995; Česlav Stanislav Bartnik, +2020). Avšak veľké nekresťanské náboženstvá, docenené Druhým vatikánskym koncilom, tvoriace obrovské pole i celý ľudský blok skúsenosti Boha, akosi pripravovali kresťanstvo – a naďalej ho pripravujú (vo všeobecnosti) – na prijatie tejto náuky. Ale kresťanská trinitológia nie je žiadnym synkretizmom; je skôr univerzalizmom, nakoľko stavia všetko do vzťahu k sebe (Česlav Stanislav Bartnik).

Zjavenie Trojice znamená, že Boh pozval svet do „svojho súkromia“, ktoré veľkoryso zjavil. Užitočnosť tajomstva Najsvätejšej Trojice je veľká; má význam pre filozofiu, sociológiu a predovšetkým pre teológiu. Teológia tela (Ján Pavol II., +2005) učí o dvojacom „vnútornom tajomstve“ Boha. Prvé je trojičné a druhé, že Boh povolal človeka k účasti na svojom živote lásky. Teológia tela ďalej učí, že podľa vôle Boha – Stvoriteľa malo byť dvojpoľné ľudské telo (a najmä manželstvo) obrazom Boha – jeho lásky (trojičnej a navonok) i pozvaním do nej. Keďže Boh je v „podstate“ aj spojivý (trojica osôb), aj plodivý (pochádzanie Syna i Ducha), preto i manželský akt je (a musí byť) od prirodzenosti aj „spojivý“ aj „plodivý“ (por. enc. *Humanae vitae* 12).

Trojičná teológia – pôvod v zjavení

Treba pamätať na dve významné skutočnosti:

1. Kresťanská trojičná viera sa zakladala nielen na slovách (hoci boli od samého Ježiša), ale aj na spásnych udalostiach, predovšetkým na zmŕtvychvstaní Ježiša Krista a na zoslaní Ducha Svätého (por. konštit. *Dei verbum* 2, 4, 8).
2. Ježišova náuka (počas jeho života) mala prípravný charakter vo vzťahu k veľkonočným

udalostiam, ktoré osvetlili celú jeho božskú minulosť, súčasnosť i budúcnosť (Česlav Stanislav Bartnik, +2020, Gerald O'Collins, Bruno Forte).

Rozhodne treba odmietnuť často opakovaný omyl, že „apoštolské a poapoštolské časy umelelo vtláčili do kresťanstva ideu Trojice a helenistickú trojičnú terminológiu, čo bolo v podstate cudzie pravovernému zjaveniu“. Nie! Helenistická teológia, ktorú Božia prozreteľnosť pripravila na časy zjavenia Trojice, významne pomohla usporiadať a systematizovať to, čo bolo v zjavení, tradícii, Biblii i v samotnej „kresťanskej udalosti“ (Česlav Stanislav Bartnik, +2020).

Cirkev musela preskúmať všetky poznávacie teologické návrhy, aby zachytila čo najviac aspektov zjavej trojičnej pravdy. O sformovanie trojičnej náuky sa pričínila najprv kristológia a potom pneumatológia. Všetko totiž záviselo od toho, ako teologicky „uchopiť“ Ježiša. Dokonca, aj keď sa už priznávalo božstvo Kristovi, trojičná dogma ešte nebola ukončená; to bol len diteizmus (dvojbožstvo). K úplnej trinitológii bolo potrebné uznať aj spolupodstatné božstvo Ducha Svätého.

Trojičná terminológia – pôvod v uvažovaní

Dva kľúčové teologické pojmy „prirodzenosť“ a „osoba“, ktorými kresťania po náročných debatách v staroveku (2.-4. stor.) opísali tajomstvo Najsvätejšej Trojice, treba vysvetľovať striktnie a cirkevne (por. *KKC* 202, 251, 252), pričom vždy ostáva prioritné tajomstvo (obsah) zjavenia pred filozofickým chápaním daného termínu.

1. **Prirodzenosť** je to, čím je vec sama v sebe; to, čo vec sama v sebe má mať; prirodzenosť súvisí s „mať“ a tiež s možnosťou „dať“; je teda spoločná druhu, je „zdieľna“. Prirodzenosť identifikuje otázka: Čo si? Som človek.
2. **Osoba** je kompletná rozumová podstata s povahou svojprávnosti; osoba je samostatný subjekt, ktorý inklinuje k „byť“; osobu nemožno odovzdať, je jedinečná, je „nezdieľna“ (Zenon Ziólkowski). Osobu identifikuje otázka: Kto si? Som Kamil.

Tieto kľúčové teologické slová (prirodzenosť, osoba) nepochádzajú z nejakého filozofického systému, ale z bežného používania (Jean Galot, +2008). Preto ich nemožno na nejakú filozofiu – novovekú, či starovekú – viazať.

Ustálená terminológia o Najsvätejšej Trojici: je jedno – podstata, substancia (gr. *usia*, lat. *substantia*), prirodzenosť (gr. *fysis*, lat. *natura*); sú tri – osoba, hypostáza (gr. *hypostatis*, prosópon, lat. *persona*). Nie je správne povedané, že v jednom Bohu je Trojica; správne je, že jeden Boh je Trojica. Menách troch osôb vyjadrujú vzťah: Otec sa vzťahuje na Syna, Syn na Otca, Duch Svätý na obidvoch.

Od čias cirkevných otcov sú známe dva pojmy – „teológia“ Trojice alebo imanentná Trojica a „ekonómia“ Trojice alebo ekonomická či spásnoekonomická Trojica. Teológiou sa označuje tajomstvo vnútorného života Boha a ekonómiou všetky Božie diela, ktorými sa Boh zjavuje a dáva život svetu. Teda: Prostredníctvom „ekonómie“ je zjavená „teológia“. Božie diela zjavujú, kto je Boh sám v sebe, a naopak, tajomstvo jeho vnútra osvetľuje chápanie všetkých jeho diel (por. *KKC* 236, 1066). Podobne celé Kristovo tajomstvo, uskutočňované v dejinách, Pavol nazýva „ekonómiou tajomstva“ (por. *Ef* 3, 9) a patristická tradícia „ekonómiou vteleného Slova“ alebo „ekonómiou spásy“.

Podľa niektorých teológov (Karl Rahner, +1984; Josef Zvěřina, +1990) rozlišovanie imanentnej a ekonomickej Trojice je užitočné, lebo zamedzuje šíreniu starých trojičných heréz; iní myslia, že naopak je nebezpečné a nezmyselné (Edward Schillebeeck, +2009).

Hlavné trinitárne bludy

Bludy o Trojici vznikali zväčša z nepochopenia základných pojmov alebo z prehnaného racionalizmu usilujúceho sa odstrániť nepreniknuteľné tajomstvo. Početné trinitárne bludy sa delia do dvoch hlavných skupín. Prvá popiera jedinosť Boha, druhá – početnejšia – popiera jeho trojosobnosť.

1. Učenie „o troch Bohoch“ (triteisti). Najvýznamnejší z nich boli Dionýz Alexandrijský (+232) – učil o božstve Otca, božstve Syna a božstve Ducha. Ján Philoponus (+565) – prirodzenosť je to isté, čo osoba. Joachim z Fiore (+1202) – kolektívna jednota troch božských osôb. Anton Günther (+1863) – formálna jednota troch božských osôb (téza, antitéza, syntéza).
2. Učenie „o jednom Bohu bez spolupodstatnej Trojice“ (monarchianisti – ako modalisti alebo subordinacionisti). Najvýznamnejší z nich boli Cerinth (+c.150) – Ježiš je len prijatý Boží syn. Noetos zo Smyrny (+c.195) – Syn a Duch sú len spôsoby (úlohy, prejavy) Boha Otca. Pavol zo Samosaty (+275) teologický predchodca Ária (+336) – Ježiš je len adoptívny Boží syn. Macedónius Carihradský (+c.360) – božské osoby nie sú v podstate rovnaké.

Jednota Božieho účinkovania navonok

Účinkovanie Boha navonok (ad extra) je podľa *Písma* (por. *Ef* 3, 9) a cirkevných otcov „ekonómia (plán) spásy“, por. *KKC* 236. Tu ide o všetky Božie diela, ktorými sa Boh zjavuje a dáva svoj život svetu.

Sväté písmo

- I Kor* 8, 6: „My máme iba jedného Boha, Otca, od ktorého je všetko a my sme pre neho, a jedného Pána, Ježiša Krista, skrze ktorého je všetko, aj my sme skrze neho.“
- Jn* 5, 19: „Čo robí Otec, to robí podobne aj Syn.“
- Jn* 10, 30: „Ja a Otec sme jedno.“
- Jn* 16, 15: „Všetko, čo má Otec, je moje, preto som vám povedal, že z môjho vezme a zvestuje vám.“
- Jn* 14, 9-10: „Ježiš mu vravel: Filip, toľký čas som s vami, a nepoznáš ma?! Kto vidí mňa, vidí Otca. Ako môžeš hovoriť: Ukáž nám Otca?! Neveríš, že ja som v Otcovi a Otec vo mne?“

Písmo neraz jednu a tú istú činnosť pripisuje všetkým trom božským osobám.

Stvorenie sveta:

- pripísané Otcovi: *Mt* 11, 25;
- pripísané Synovi: *Jn* 1, 3;
- pripísané Duchu Svätému: *Rim* 11, 36.

Vtelenie Syna Božieho:

- pripísané Otcovi: Hebr 10, 5;
- pripísané Synovi: Flp 2, 7;
- pripísané Duchu Svätému: Lk 1, 35; Mt 1, 20.

Odpúšťanie hriechov:

- pripísané Otcovi: Lk 23, 34;
- pripísané Synovi: Mt 9, 2;
- pripísané Duchu Svätému: *Jn* 20, 22.

Rozdávanie milosti:

- pripísané Otcovi: 1 Kor 12, 6;
- pripísané Synovi: 1 Kor 12, 5;
- pripísané Duchu Svätému: 1 Kor 12, 4.

Inokedy pripisuje Písmo jednu činnosť dvom božským osobám.

Kristovo zmŕtvychvstanie:

- pripísané Otcovi: Sk 2, 24;
- pripísané Synovi: 1 Sol 4, 14.

- Zoslanie Ducha Svätého:
- pripísané Otcovi: Jn 14, 16;
- pripísané Synovi: Jn 16, 7.

Tradícia

- Atanáž (+373): „Svätá a dokonalá Trojica je v sebe rovnaká a nedeliteľná podľa prirodzenosti; jediná je aj jej činnosť. Otec totiž koná všetko skrze Slovo v Duchu Svätom, a tak je jednota Božej Trojice zachovaná“ (*Epistula ad Serapionem* 1, 28). „Otec skrze Syna v Duchu Svätom všetko plní i koná“ (*Epistula ad Serapionem* 4). „Ale Trojica, aj keď si Slovo vzalo telo z Márie, je stále Trojicou, nepozná nijaký prírastok ani úbytok; je stále úplne dokonalá: Trojica, a pritom jeden Boh. A tak Cirkev hlása, že je jeden Boh, Otec Slova“ (*Epistula ad Epictetum* 9).
- Gregor Naziánsky (+390): „Nepomyslel som na Jednotu, kým ma Trojica nazaplavila svojím jasom. Nepomyslel som na Trojicu, kým ma neuchvátila Jednota. Keď spájam Troch do tej istej myšlienky, vidím len jedinú fakľu, bez toho, že by som mohol nejako oddeliť alebo rozložiť spojené svetlo“ (*Oratio* 40).
- Augustín (+430): „Ako Otec, Syn a Duch Svätý sú nerozlučiteľní, tak aj nerozlučne účinkujú“ (*De Trinitate* I, 4, 7). „Nerozdielne sú skutky Trojice“ (*Sermo* 213, 6). „Všetko a každá jednotlivosť, čo je stvorená alebo sa tvorí, existuje zo stvorenia od Trojice; ani sa nik nemôže oslobodiť skrze Otca bez Syna a Ducha Svätého alebo skrze Syna bez Otca a Ducha Svätého alebo skrze Ducha Svätého bez Otca a Syna“ (*Epistula ad Evodio* 169, 5).
- Cézar z Arles (+c.543): „Viera všetkých kresťanov má základ v Trojici“ (*Expositio symboli, Sermo* 9).

Východní otcovia viac vychádzali z Božej podstaty (boli viac mysticky zameraní).

Západní otcovia viac poukazovali na Božiu prirodzenosť (boli viac filozoficky zameraní).

Rozumová úvaha

Staroveká zásada o Bohu a o vtelenom Synovi („Koľko prirodzeností, toľko činností“; lat. „Agere sequitur esse“) je zhodná s dogmatickou náukou Tretieho carihradského koncilu (r. 681; *DH* 556-559): V Bohu je len jedna činnosť (rozumová, vôľová, citová, stvoriteľská, vykupiteľská...), ktorá je vlastná všetkých trom božským osobám – lebo v Bohu je len jedna božská prirodzenosť (por. *KKC* 253-255, 475).

Jediná a tá istá činnosť troch božských osôb navonok je nutným dôsledkom jednej a tej istej Božej prirodzenosti. Celý Boží poriadok spásy je spoločným dielom troch božských osôb. Veď tak, ako má Trojica len jednu a tú istú prirodzenosť, má len jedno a to isté konanie.

Každá božská osoba však koná spoločné dielo podľa svojej osobnej vlastnosti (*KKC* 258) a od toho sa odvíja tzv. privlastňovanie (alebo pripisovanie). Privlastňovanie je bežné v ekonómii spásy a má základ v modalizme (Josef Zvěřina, +1990). Modalizmus, ktorý je herézou v teológii o Bohu (imantenná Trojica), nie je herézou v ekonómii spásy, ba je ideálnym pedagogickým riešením v opise činnosti Boha navonok: Boh, ktorý vo svete (ad extra) zásadne pôsobí ako nerozdielna Trojica, sa raz javí ako Otec, pretože sa svojou prozreteľnosťou stará o svet; inokedy sa javí ako Syn, pretože prichádza na svet ako posol Otca; inokedy ako Duch Svätý, pretože sa dáva svetu ako Dar a svojou mocou pretvára ľudí. Vo všetkých týchto podobách sa však prejavuje neustále jeden a ten istý trojjediný Boh.

Magistérium

Dogma: „Tri božské osoby majú navonok jednu činnosť.“

Por. *Jn* 5, 19; *I Kor* 8, 6; Druhý carihradský koncil, r. 553, *DH* 421; Lateránska synoda, r. 649, *DH* 501; Toledská synoda, r. 675, *DH* 531; Štvrtý lateránsky snem, r. 1215, *DH* 800; Florentský snem, r. 1442, *DH* 1331; *KKC* 258-259.

Táto pravda vyplýva z trvalého učenia Cirkvi o podstatnej jednote Otca, Syna a Ducha Svätého. Činnosť Trojice navonok je jediným a jednoduchým aktom, a nie nejakým aktom na základe spoločenstva činnosti, pretože tak by bola narušená jednota Božej podstaty (v Bohu nie sú tri poznávaní, tri chcení, tri citenia...).

Istá náuka: „Privlastňovanie rôznych skutkov jednotlivým božským osobám je oprávnené.“

Por. *Mt* 11, 25; *Jn* 1, 3; *Rim* 11, 36 – ohľadom stvorenia sveta. *KKC* 258.

Privlastňovanie (pripisovanie) pochádza z charakteristiky jednotlivých osôb Trojice. Keď ľudia volajú Boha Otcom (Otče náš...), teologicky neoslovujú (len) prvú osobu Trojice (tá je striktne Otcom vo vzťahu k Synovi); nebeským Otcom ľudí je Boh (teda Trojica). Vykúpenie je taktiež dielom Trojice, a nie iba Syna. Prijímanie Eucharistie je prijímanie Boha – aj Otca, aj Syna, aj Ducha Svätého – celej Trojice. Nijako nie je možné prijať jednu božskú osobu bez druhej. Zoslanie Ducha Svätého nie je naplnením (len) treťou osobou, je prijatím Boha v Trojici.

Rozdielnosť (odlišnosť) božských osôb

Rozdielnosť – odlišnosť – jednotlivých božských osôb vyjadruje termín „vzťah pôvodu“ (lat. *relatio originis*); odlišnosť božských osôb spočíva len v ich vzájomnom vzťahu (por. *KKC* 252). Odlišné vzťahy vyplývajú z ich pôvodu: „Otec je ten, ktorý plodí, Syn je ten, ktorý je splodený a Duch Svätý je ten, ktorý vychádza z oboch“ (por. *DH* 804, *KKC* 254). Tu platí teologická axióma: „V Bohu je všetko jedno, ak len nejde o protiklad vzťahu“ (Anzelm, +1109; Florentský koncil, r. 1439, *DH* 1330).

Teológia používa termíny „podstata“ (lat. *substantia*) alebo „bytnosť“ (lat. *essentia*) alebo „prirodzenosť“ (lat. *natura*) – na označenie Božieho bytia v jeho jednote. Termíny „osoba“ (gr. *persona*) a „hypostáza“ (gr. *hypostasis*) sa používajú na označenie ich skutočnej vzájomnej odlišnosti, ktorá je – v oblasti podstatného bytia – len virtuálna, resp. formálna. Každá z troch božských osôb je tou istou skutočnosťou, čiže božskou podstatou, alebo bytnosťou, alebo prirodzenosťou (por. *DH* 530, *KKC* 253).

Božia sláva – dva rozmery

Božia sláva je dvojaká: vonkajšia a vnútorná. Vnútorná Božia sláva pozostáva v tom, že Boh večne poznáva a miluje seba (spoločenstvo osôb), svoju dokonalosť. K tejto nekonečnej vnútornej sláve naozaj nijaké stvorenie nemôže nič pridať. Boh ako taký „nepotrebuje“ chválu (slávu, česť) stvorenia.

Vonkajšia Božia sláva je cieľom stvorenia; delí sa na objektívnu a na subjektívnu slávu. Objektívnu Božiu slávu robí celé tvorstvo, a to tak, že rozumné i nerozumné tvory ju samočinne vzdávajú svojim jestvovaním, dokonca aj zlý duch (tým, že existuje). Božia sláva subjektívna je tá, ktorú vzdávajú dobré rozumné tvory – tie, ktoré plnia Božiu vôľu. Hriech nejakého stvorenia (anjela, človeka) sa dotýka len vonkajšej Božej slávy; preto hriech Boha „uráža“.

Jednotlivé božské osoby

Byť osobou znamená sebvlastnenie subjektu čiže: byť sám sebou ako bytostná sloboda a vyjasnenosť. Kresťanská teológia pozná aj iný pojem osoby (v kristológii). Musí byť zrejmé, že v teológii pri používaní pojmov „prirodzenosť“ alebo „osoba“, nemôže byť nikdy zabudnutý vecný dôvod, teda nadprirodzená zjavená pravda, ktorý k tomuto zdanlivo analogickému používaniu pojmov viedol.

Tak ako aj Boh, aj každá osoba Najsvätejšej Trojice môže byť človekom prijatá iba skrze vieru, por. *Lk* 1, 45: „Blahoslavená je tá, ktorá uverila, že sa splní, čo jej povedal Pán.“ Vtelenie Božieho Syna a darovanie Ducha Svätého zjavujú osobitné vlastnosti božských osôb (por. *KKC*

258).

Boh Otec

V *Písme* sa nachádza dvojaký zmysel oslovenia Boha ako Otca:

1. Otcovstvo adoptívne – otcovstvo všetkých stvorení.

Jer 31, 9: „Prichádzajú s plačom, no vovediem ich s potechou,... lebo som Izraelov otec.“

Gal 4, 4-5: „Keď prišla plnosť času, Boh poslal svojho Syna narodeného zo ženy, narodeného pod zákonom, aby vykúpil tých, čo boli pod zákonom a aby sme dostali adoptívne synovstvo.“

Rim 8, 15: „Nedostali ste ducha otroctva, aby ste sa museli zasa báť, ale dostali ste Ducha adoptívneho synovstva, v ktorom voláme: Abba, Otče!“

2. Otcovstvo pravé, spolupodstatné – vzťahuje sa iba na Ježiša Krista.

Jn 10, 29. 37: „Môj Otec.“

Jn 10, 30: „Ja a Otec sme jedno.“

Jn 5, 18: „Preto sa Židia ešte väčšmi usilovali zabiť ho, lebo aj Boha nazýval svojim Otcom.“

Jn 20, 17: „Vystupujem k môjmu Otcovi a vášmu Otcovi.“

Ježiš nikdy nepovedal „náš Otec“, pretože jeho vzťah k Otcovi je iný, ako vzťah ľudí. Ježiš je pravý Syn Otca a ľudia sú adoptívne deti Boha Otca.

Boh Otec vystupuje ako osobný podmet – nositeľ činnosti:

- odpúšťa hriechy (*Mt* 6, 14-15);
- dáva odmenu (*Mt* 6, 18);
- posielala na svet Syna i Ducha Svätého (*Jn* 3, 16; *Hebr* 1, 12; *Jn* 14, 26).

Boh Syn

V *Písme* sa hovorí predovšetkým o vtelení Syna.

Jn 1, 1-3: „Na počiatku bolo Slovo a Slovo bolo u Boha a to slovo bolo Boh. Ono bolo na počiatku u Boha. Všetko povstalo skrze neho a bez neho nepovstalo nič z toho, čo povstalo.“

Jn 1, 14: „A Slovo sa telom stalo a prebývalo medzi nami.“

Mt 26, 63-64: „Veľkňaz mu povedal: Zaprisahám ťa na živého Boha, aby si nám povedal, či si Mesiáš, Boží Syn. Ježiš mu odvetil: Sám si to povedal.“

Rim 8, 32: „On neušetril vlastného Syna.“

Boh Syn je tiež nositeľ činnosti:

- dokonale pozná Otca (*Mt* 11, 27);
- koná skutky Otca (*Jn* 1, 14-18; 10, 38);
- ustanovuje novozákonnú obeť (*Mt* 26, 26n).

Boh Duch Svätý

Meno tretej božskej osoby „Duch Svätý“ má pôvod v *Písme*. Hebr. ruah, gr. pneuma, lat. spiritus – znamená doslova dych, dýchanie, voľný priestor, vietor. Ako dýchanie udržuje život človeka, vietor svojím pohybom udržuje životodárny dych zeme. Ekologické hnutie hovorí o lesoch ako o pľúcach zeme; zem „dýcha“. Aj dýchanie človeka, aj dýchanie zeme pochádza od Boha, lebo životodárny dych celého stvorenia je Božím dychom. Tu ide o stvorené životodarné dýchanie, ktoré má svoj základ v nestvorenom Božom Duchu, ktorý sa – vychádzajúc z pozemskej skutočnosti – vhodne volá Duch Svätý.

V *Písme* sú aj neosobné významy slova duch, ale *Nový zákon* má citáty, ktoré hovoria o Duchu Svätom ako o osobe. Duch Svätý je nositeľ činnosti:

- Duch Boží uviedol Ježiša do mesiášskeho úradu (*Mt* 3, 13n);
- Duch Boží viedol Ježiša na púšť (*Lk* 4, 1n);
- Duch Boží posilňoval Ježiša v činnosti (*Lk* 10, 21).

Duch Svätý je aj nositeľ Božích vlastností:

Sk 5, 3-4: „Ananiáš, prečo ti satan naplnil srdce, aby si luhal Duchu Svätému... Neluhaj si ľudom, ale Bohu!“ Exegéza: Ide o známe biblické miesto, kde je Duch Svätý priamo nazvaný Bohom.

1 Kor 6, 19-20: „A neviete, že vaše telo je chrámom Ducha Svätého, ktorý je vo vás, ktorého máte od Boha, a že nepatríte sebe? Draho ste boli kúpení. Oslavujte teda Boha vo svojom tele!“ Exegéza: Tento biblický citát priamo (Boha vo svojom tele) i nepriamo dokazuje božstvo Ducha Svätého, lebo „chrám“ vždy patrí len Bohu.

Duch Svätý je zjavený ako osoba:

Jn 14, 16: „A ja poprosím Otca a on vám dá iného Tešiteľa, aby zostal s vami naveky.“ Exegéza: Duch je iný Tešiteľ, ktorý zostáva – má samostatné konanie.

Jn 14, 26: „Tešiteľ, Duch Svätý, ktorého pošle Otec v mojom mene, naučí vás všetko a pripomenie vám všetko, čo som vám povedal.“ Exegéza: Duch je ten, ktorý učí a pripomína.

1 Jn 5, 6: „Duch to dosvedčuje, pretože Duch je pravda.“

Prebývanie Ducha Svätého

Koncom 1. stor. vznikalo nebezpečenstvo, že kresťanská gnóza oddelí Trojicu od Ježiša, a zvlášť, že odtrhne Ducha Svätého od pozemských dejín Ježiša, pričom ich bude chápať ako nepotrebné. Následkom toho by sa kresťanstvo stalo pustou ideou alebo málo významnými dejinami. Bolo teda nutné – pre plnosť trinitológie – vykonať syntézu kristológie s pneumatológiou. Toho sa ujal evanjelista Ján; jeho spisba je významnou etapou trinitofánie. Nebolo by totiž živých dejín Ježiša bez Ducha Svätého – a nebolo by Ducha Svätého bez reálneho Ježiša Krista. Ježiš Kristus i Duch Svätý tvoria v Otcovi jednotu Boha.

Pneumatologická trinitológia je realizačná cesta kresťanstva napred – do budúcnosti. Duch Svätý je ten, ktorý „zjavuje“, „svedčí“ a „vykonáva“ spásne dielo Ježiša Krista poslaného Otcem; on je Tešiteľ – Parakléta (Česlav Stanislav Bartnik, +2020). Gr. parakletos znamená – privolaný, advokát, obranca, pomocník, potešiteľ, orodovník, prihovárajúci sa, napomínajúci, povzbudzujúci. Jánov Tešiteľ – Parakléta je predovšetkým uskutočňovateľ spásneho posolstva v jednotlivcoch i v Cirkvi a zjavujúci Trojicu (por. *Jn 14, 17; 15, 26; 16, 13*). Ježiš ako Božie Slovo je Pravda, je Boh darovaný človeku (*Jn 14, 6.9-11; 17, 17*). Svätý Duch je realizáciou „Pravdy – Ježiša“ vo svete; on nielen uvádza do pravdy, ale sám je Pravdou (*1 Jn 5, 6*).

„Realizačná cesta kresťanstva“ v Duchu Svätom sa volá aj prebývanie Ducha Svätého. V širšom zmysle slova „prebývanie Ducha“, znamená, že Duch ako Boh je všade. V užšom zmysle slova pojmom „prebývanie Ducha Svätého“ teológia vyjadruje jeho špeciálnu prítomnosť – posväcovanie. Dogmatická pravda o prebývaní Ducha Svätého obsahuje tri skutočnosti:

1. prebývanie Ducha Svätého od večnosti v Najsvätejšej Trojici;
2. prebývanie Ducha Svätého vo svete, najmä v Cirkvi;
3. prebývanie Ducha Svätého v dušiach ľudí, najmä svätých.

Prvé prebývanie Ducha Svätého v Trojici je vnútrobožské, existuje od večnosti.

Ďalšie dve prebývania sú časné, majú svoj začiatok. A prebývanie Ducha Svätého v duši človeka môže mať, z ľudskej viny, aj koniec.

Pravdu o osobnom Duchu Božom, teda pravdu o Najsvätejšej Trojici, prijala Cirkev zo samého zdroja viery, ktorým je Ježiš Kristus. Keď sa priblížil čas jeho odchodu z tohto sveta, sľúbil apoštolom „iného Tešiteľa“ (gr. állon parakléton; *Jn 14, 16*). Ježiš povedal: „A urobím všetko, o čo budete prosieť v mojom mene, aby bol Otec oslávený v Synovi... A ja poprosím Otca a on vám dá iného Tešiteľa, aby zostal s vami naveky – Ducha pravdy“ (*Jn 14, 13. 16n*). Kristus nazýva Ducha

pravdy „iným Tešiteľom“, to jest druhým Tešiteľom, lebo prvým je on sám. Kristus očividne stavia seba a Tešiteľa na tú istú rovinu. Keďže Kristus je najvyšším a najplnším zjavením Boha ľudstvu, aj Duch Svätý je zjavením Boha. Keďže Kristus je pravý Boh, jedna z troch božských osôb, aj Duch Svätý je pravý Boh, jedna z troch božských osôb.

Cirkev vyznáva Ducha Svätého ako „Pána a Oživovateľa“, pravého Boha, tretiu božskú osobu spolupodstatnú s Bohom Otcom a Bohom Synom. Vyhlasuje to slovami Nicejsko-carhradského vyznania viery z r. 381 (*DH 125-126*). Najdokonalejšia staroveká formulácia viery v Najsvätejšiu Trojicu je vo vyznaní Toledskej synody z r. 675 (*DH 525-532*). Biblická náuka o troch osobách v jedinom Bohu sa vyjadruje tak, že tri božské osoby od večnosti existujú v číselne jedinej božskej prirodzenosti (nie v špecifickej jednote). Duch Svätý prebýva v Bohu od večnosti tak, ako je Boh večný. Prebývanie Ducha Svätého v Bohu nemá ani začiatok ani koniec.

Prebývanie Ducha Svätého vo svete, najmä v Cirkvi je časné.

Pán Ježiš rozhodne povedal: „On ma oslávi, lebo z môjho vezme a zvestuje vám“ (*Jn 16, 14*). Darovanie Ducha Svätého svetu je nový začiatok vzhľadom na prvý a pôvodný začiatok, ktorý sa stotožňuje s úkonom stvorenia. Kristovo darovanie Ducha Svätého svetu a Cirkvi je druhý, nový začiatok pre svet.

Na Veľkonočnú nedeľu večer prišiel Zmŕtvychvstalý do Večeradla a priniesol Ducha Svätého apoštolom: „Dýchol na nich a hovoril im: Prijmite Ducha Svätého...“ (*Jn 20, 22*). To, čo sa vtedy stalo za zatvorenými dverami vo večeradle, to sa neskôr, v deň Turíc, udialo navonok: „Všetkých naplnil Duch Svätý...“ (*Sk 2, 4*). Takto sa viditeľne a verejne začalo obdobie Kristovej Cirkvi, „zrodila sa“ (por. enc. *Dominum et Vivificantem 25*).

Hoci sa Duch Svätý prejavuje najmä v Cirkvi a jej členoch, jeho prítomnosť a pôsobenie je univerzálne. Ježiš to vyjadril v rozhovore s Nikodémom: „Vietor veje kam chce; počuješ jeho šum, ale nevieš, odkiaľ prichádza a kam ide“ (*Jn 3, 8*). Cirkev si to uvedomuje, lebo na Druhom vatikánskom koncile viackrát zdôraznila pôsobenie Ducha Svätého „mimo“ viditeľného tela Cirkvi (por. konštit. *Gaudium et spes 22*, konštit. *Lumen gentium 16*). Pastoralna konštit. *Gaudium et spes (22)* píše: „Duch Svätý neprebýva len v tých, čo veria v Krista, ale vo všetkých ľuďoch dobrej vôle.“ Teologicky je odôvodnené pôsobenie Ducha Svätého mimo viditeľného tela Cirkvi tým, že Kristus zomrel za všetkých, a preto Duch dáva všetkým možnosť, aby prišli k Bohu (por. enc. *DeV 53* a enc. *Redemptoris missio 28-29*).

V apoštolskej i poapoštolskej dobe krvavé prenasledovanie veriacych umožnilo spozorovať mocnú prítomnosť Ducha Svätého v Cirkvi. Každý jeden prípad vernosti, vytrvalosti a mučeníctva bol dôkazom prítomnosti a sily Ducha Svätého. Preto mučeníkov aj vyznávačov volali „nositelia Ducha“, (gr. pneumato-foroi, por. *Teologie agapé I.*).

Druhý carhradský koncil (piaty všeobecný) v r. 553 vyznal pravdu o prebývaní Ducha Svätého vo všetkom slovami: „Pretože je jeden Boh a Otec, z ktorého je všetko, jeden Pán Ježiš Kristus, skrze ktorého je všetko a jeden Duch Svätý, v ktorom je všetko“ (*DH 421*). Podobne učili aj Druhý nicejský snem v r. 787 a neskôr pápež Lev XIII. v enc. *Divinum illud munus* z r. 1897. V encyklike sa nachádza aj známa veta: „Čo je v tele duša, to je v Cirkvi Duch“ (*DH 3328*).

Prebývanie Ducha Svätého v dušiach ľudí je tu na zemi prebývaním v najvlastnejšom a najkrajšom zmysle slova.

Celá vykupiteľská činnosť Ježiša Krista sa odohrávala za aktívnej prítomnosti Ducha Svätého. Ježiš sa počal mocou Ducha Svätého (*Lk 1, 35*); Ján Krstiteľ tvrdí o Ježišovi, že bude krstiť Duchom Svätým (*Lk 3, 16*); Ježiš je plný Ducha Svätého (*Lk 4, 1*); Ježiš vzťahol na seba slová *Písma* „Duch Pána je nado mnou“ (*Lk 4, 16-21*); Ježiš sa tešil v Duchu Svätom a radoval sa z Božieho otcovstva, ktoré on práve zjavuje svetu (*Lk 10, 21*); Ježiš sa v dojímavom duchu lásky (v Duchu Svätom, ktorý je v ňom a preniká jeho srdce) vyjadril o Božom otcovstve a svojom synov-

stve (Lk 10, 22). Preto je samozrejmé, že Zmŕtvychvstalý nabáda apoštolov, aby prijali Ducha Svätého (Jn 20, 19-22). Ako bolo celé vykupiteľské dielo vykonané pomocou Ducha Svätého, tak aj spása každého jednotlivca bude možná len pomocou toho istého Ducha Svätého.

Písmo hovorí až na osemnástich miestach o prebývaní Ducha Svätého v srdciach veriacich. „A nádej nezahanbuje, lebo Božia láska je rozliata v našich srdciach skrze Ducha Svätého, ktorý je nám daný“ (Rim 5, 5). „Boha nikto nikdy nevidel; ale keď sa milujeme navzájom, Boh ostáva v nás a jeho láska je v nás dokonalá. A že ostávame v ňom a on v nás, poznávame podľa toho, že nám dal svojho Ducha“ (1 Jn 4, 12-13). „Zverený poklad chráni mocou Ducha Svätého, ktorý v nás prebýva“ (2 Tim 1, 14).

Pravda o prebývaní Ducha Svätého vo veriacich bola otcom dobre známa. Biskup Irenej (+202) napísal: „Nad všetkými vecami je Otec, ktorý je Kristovou hlavou, a v nás všetkých je Duch, ktorý je živou vodou, toho dal Pán každému, kto v neho správne verí“ (Adversus haereses V, 18, 2). Zbožnosť východných pustovníkov viedla k prehĺbeniu náuky o prebývaní Ducha Svätého vo svätých ľuďoch. Preto aj Efréma (+373), diakona, nazývali „harfou Ducha Svätého“, lebo verili že v ňom Duch Svätý účinkuje a on je jeho nástrojom.

Na počiatku teológie stála samostatná náuka o Duchu Svätom v tieni kristológie a gratiológie. V stredoveku hovorilo Magistérium o Duchu Svätom zriedkavo a to len pri inšpirácii *Svätého písma* a v súvislosti s jeho prítomnosťou pri Kristovom vtelení a vykúpení. Až Pius V. (1565-1572) v r. 1567 odsúdil Bayovu náuku (francúzsky teológ Michel de Bay, +1589), ktorá znížila prebývanie Ducha Svätého vo svätom človeku len na poslušnosť voči Božiemu zákonu (DH 1915). Oprávnené bolo treba zdôrazniť, že v ospravedlnenej duši je podstatne viac: nielen milosť – nadprirodzený stvorený dar; ale najmä nestvorený dar – Boh, tretia božská osoba.

Počnúc enc. pápeža Leva XIII. (1878-1903) *Divinum illud munus* (r. 1897) sa neobyčajne zvýšil záujem o pneumatológiu. Záujem vyvrcholil na Druhom vatikánskom koncile (1962-1965). Preto mohol pápež Pavol VI. (1963-1978) na záver koncilu (8.12.1965) prehlásiť, že toto zhromaždenie bolo zhromaždením v Duchu Svätom. Náuka koncilu o Duchu Svätom je sústredená predovšetkým v konštit. *Gaudium et spes* (16) a konštit. *Lumen gentium* (39).

Symbody Ducha Svätého

Najznámejšie symboly tretej božskej osoby:

1. Duch – Dych, Vietor. Význam: život.
2. Oheň. Význam: horlivosť.
3. Holubica. Význam: modlitba.

Pochádzania v Bohu

Božie zjavenie opisuje pôvod (alebo pochádzanie) dvoch božských osôb antropomorficky: plodenie (Otec Syna) a dýchanie (oni dvaja Ducha). Teológovia vysvetľujú božské „plodenie“ myslením (rozumovým úkonom) a božské „dýchanie“ láskou, milovaním (vôľovým úkonom). Dve pochádzania v Bohu teológovia odôvodnili dvojako: - z časného poslania a reálneho pôsobenia dvoch božských osôb (Syna a Ducha) vo svete (por. KKC 257, 244, 217); - z Božieho života, ktorý sa realizuje vnútrobožským poznávaním a chcením (por. *Theologická summa* I., 27, 5).

Výraz „pochádzanie“ umožňuje v trojičnej teológii aspoň sčasti objasniť nevysloviteľné vnútorné tajomstvo Boha (por. KKC 251). Božie pochádzania majú tieto vlastnosti:

1. **Večnosť:** Obidve Božie pochádzania sú večné – mimo času a postupnosti; preto aj všetky tri božské osoby sú večné. (Každá reálna zmena vo vtelenom Ježišovi nastala len v stvorení a jeho ľudskej prirodzenosti.)
2. **Imanentnosť:** Obidve Božie pochádzania sú imanentné – tkvejúce sami v sebe, v samotnom

jedinečnom božskom žítí. Podstatný Boží život má dve činnosti – poznanie a chcenie (podľa Tomáša Akvinského (+1274) poznanie má prioritu pred chcením, por. *Theologická summa* I., 27, 4, 2).

3. Podstatnosť: Obidve Božie pochádzania sú božsky podstatné, pretože všetko, čo v Bohu je, je jeho podstatou (*Theologická summa* I., 28, 2). Aj účinky týchto pochádzaní sú podstatné – pochádzajúci Syn je Božia podstata aj pochádzajúci Duch Svätý je Božia podstata.

Bezpôvodnosť Otca – Boh Otec nemá teologický pôvod

Sväté písmo

Tu ponúka *Písmo* citáty o jedinstvi Boha, pravosti Boha a večnosti Boha.

Dt 6, 4: „Počuj, Izrael, Pán je náš Boh, Pán jediný!“ Por. *Iz* 45, 22n; *Dt* 4, 39. Exegéza: Pravý môže byť iba jeden Boh. Viera v jedného Boha (monoteizmus) bola od počiatku pre izraelský ľud charakteristická, liturgicky živá a striktno dodržiavaná.

I Kor 8, 4: „Vieme, že na svete niet nijakej modly a nijakého Boha, iba Jeden.“ Por. *Mk* 12, 29; *Ef* 4, 5; *Rim* 3, 30.

Dt 4, 35: „Ty si to videl, aby si sa naučil, že Pán je pravý Boh a okrem neho iného niet.“ Por. *Jdt* 9, 14; *Múd* 12, 27.

Rim 3, 4: „Nech sa ukáže, že Boh je pravdivý a všetci ľudia klamú, ako je napísané: Aby si sa ukázal spravodlivý vo svojich slovách a zvíťazil, keď ťa budú súdiť.“ Por. *I Jn* 5, 20; *Zjv* 3, 7; *Zjv* 19, 11-12.

Sir 18, 1: „Všetko spolu stvoril ten, ktorý večne žije. Boh jediný je spravodlivý a nepremožiteľný vládár.“ Por. *Iz* 40, 28; *Dan* 4, 31; 12, 7; *Jer* 10, 10.

I Pt 3, 8: „Jeden deň u Pána je ako tisíc rokov a tisíc rokov ako jeden deň.“ Por. *I Tim* 1, 17.

Tradícia

Justín (+165): „Vzdajte slávu Pánovi, Otcovi vekov“ (*Apologia prima*, cap. 41). „Hovorím, že pohanovia sa plní radosti a viery zriekli modiel a zasvätili sa nesplodenému Bohu skrze Ježiša Krista“ (*Apologia prima*, cap. 49). „Ako by sme uverili ukrižovanému človekovi, že je Prvorodený nesplodeného Boha a že bude súdiť celé ľudské pokolenie, keby sme predtým, ako sa stal človekom, nemali o ňom ohlásené a potvrdené svedectvá“ (*Apologia prima*, cap. 53).

Constitutiones apostolorum (VIII, 6): „Jedinému a nesplodenému Bohu sa oddajte skrze Krista.“ Takto liturgicky oslovoval diakon novokrstencov po prijatí krstu. *Constitutiones apostolorum* (*Apoštolské konštitúcie*; spolu osem kníh) zredigoval v Antiochii pravdepodobne arián Julián medzi rokmi 381-394 (Jan Dudziak). Trulanská synoda (r. 692) ich skoro celé ako ariánske zavrhol, okrem tzv. *Apoštolských kánonov* (časť ôsmej knihy). Dnes sú *Apoštolské konštitúcie* vzácnym prameňom starovekých právnických a liturgických predpisov (Mariusz Szram).

Tertulián (+224): „Otec je celá podstata, totiž božská, Syn odvodený z celého“ (por. *Apologeticum*, cap. 21). Patrológovia tvrdia, že Tertulián *Apologeticum* napísal v r. 197 pred svojím zblúdením.

Gregor Nysský (+394): „Otec je bez začiatku, je nezrozený a je vždy Otcom“ (*Contra Eunomium* 5, 1).

Augustín (+430): „Ten, kto sa volá Otec, rovnako ako ten, kto sa volá Syn, je večný a nemenný. Takže i keď nie je totožné byť Otcom a byť Synom, nejedná sa o nejakú inú podstatu, pretože tieto mená nehovoria o podstate, ale o vzťahu, ktorý nie je akcidentom, pretože je nemenný“ (*De Trinitate* V, 5, 6). „Duch Svätý vychádza z Otca ako z prvotného prameňa, a keďže ho Otec bez akéhokoľvek časového odstupu dáva (Synovi), vychádza spoločne z oboch“ (*De Trinitate* XV, 26, 47).

Východní otcovia, podľa vzoru Gregora Naziánskeho (+390), nazývali prvú božskú osobu po grécky „anarchos“- bezpôvodný; „agennétos“- nesplodený; „agenétos“- nestvorený.

Rozumová úvaha

Slovo „pochádzať“ znamená mať od niekoho pôvod. Pri pochádzaní ide teda o dva skutočne rozdielne subjekty – o pôvodcu (dáva pôvod) a o pochádzajúceho (dostáva pôvod), lebo nikto nemôže dávať pôvod sám sebe.

Tomáš Akvinský (+1274) učil, že pochádzania u Boha treba chápať vo vnútornej činnosti, ktorá ostáva v ňom (por. *Theologická summa* I., 27, 1). Tak teológia učí, že trojičné pochádzania sú večné, imanentné a podstatné. Boží život má dve hlavné činnosti – **poznanie a chcenie** (por. *Theologická summa* I., 27, 4, 2).

Tu treba poukázať na zásadný rozdiel medzi výsledkom „božského“ (absolútne dokonalého) poznania a ľudského poznania. Ľudské poznanie je vždy menšie ako človek, ktorý poznáva; nemá ani svoje vlastné bytie; je to len intelektuálny obraz, predstava. Avšak idea Boha o sebe samom, výsledok absolútne dokonalého Božieho poznávania, musí byť božská (osoba). Z dvoch trojičných pochádzaní vyplýva: nik nie je plodiaci – iba Otec; nik nie je splodený – iba Syn; nik nie je vydychovaný – iba Duch Svätý.

Magistérium

Dogma: „Božia podstata (ako taká) ani Boh Otec nepochádza od nikoho.“

Por. *Atanážovo vierovyznanie*, DH 75; Šiesty toledský koncil, r. 638, DH 490; Štvrtý lateránsky snem, r. 1215, DH 804; KKC 245.

Cirkev takto uznáva len Otca za „prameň a pôvod celého božstva“. Boh Otec nepochádza ani od seba samého, ani od ďalších dvoch božských osôb, ani od božskej podstaty, lebo je s ňou totožný.

Pochádzanie Syna – Boh Syn teologicky pochádza od Otca

Výraz „pochádzať“ (okrem miestneho pohybu, ktorý tu neprichádza do úvahy) znamená mať pôvod od iného. Teologicky vzaté: Dve podstatné činnosti v Bohu – poznávanie a chcenie, ktoré sú prejavom jeho života – vedú k dvom vnútrobžským pochádzaniam.

Sväté písmo

Ž 2, 7: „Ty si môj Syn, ja som ťa dnes splodil.“ Exegéza: Výraz „dnes“ znamená od večnosti; od večnosti existuje len pravý Boh. Zo *Žalmu* tak vyplýva, že Syn je pravý Boh. Por. *Sk* 13, 32; *Hebr* 1, 5; 5, 4.

Jn 1, 14: „A my sme videli jeho slávu, slávu, akú má od Otca jednorodný Syn, plný milosti a pravdy.“ Exegéza: *Nový zákon* na vnútrobžské pochádzanie Boha – Syna z Boha – Otca používa viaceré výrazy, napr. vlastný syn, milovaný syn, jednorodný syn.

Jn 3, 16: „Veď Boh tak miloval svet, že dal svojho jednorodného Syna, aby nezahynul nik, kto v neho verí, ale aby mal večný život.“

Rim 8, 32: „Keď on vlastného Syna neušetril, ale vydal ho za nás všetkých, akože by nám s ním nedaroval všetko?!“ Exegéza: Výraz „vlastný Syn“ aj výraz „jednorodný Syn“ sa vzťahujú na tú istú osobu – na Vykupiteľa Ježiša Krista.

Tradícia

Justín (+165): „(Logos je) Boh, ktorého splodil Otec všetkého“ (por. *Apologia prima*, cap. 11). „Kristus je Boží prvorodenec a Logos, ktorému patrí všetko ľudské stvorenie“ (*Apologia prima*, cap. 46).

Tertulián (+224): „Rovnako, ako myšlienka (vnútorné slovo) stojí ako druhé ja voči prvému mysliacemu ja a potom stále zostáva v nás, rovnako ani Boh nebol nikdy bez seberovného Slova“ (*Adversus Praxeas* 3).

Origenes (+253): „Boli múdri muži, ktorí poznali Boha a hovorili jeho slovami, mali však len podiel na Božom duchu... Ale náš Spasiteľ, ktorý bol poslaný, aby odovzdal to, čo počul od Otca, nedaruje Ducha len čiastočne – pretože ho nedáva ako ten, kto ho sám prijal. On, ktorý bol poslaný a prevyšuje všetkých, daruje Ducha v plnosti – a preto to môže urobiť, že je jeho pôvodcom“ (*Commentarius in Joannem* 48).

Bazil Veľký (+379): Cesta poznania Boha ide z Ducha, ktorý je jeden, skrze jediného Syna k jedinému Otcovi; a v opačnom zmysle dobro samo v sebe, svätosť od prirodzenosti a kráľovská hodnosť, to všetko k nám zostupuje od Otca skrze Jednorodného (Syna) v Duchu“ (*Liber de Spiritu Sancto* 18).

Gregor Naziánsky (+390): „Práve preto sa hovorí, že Syn je poslaný od Otca, lebo je z Otca splodený... Poslanie (Ducha Svätého), to je jeho pôvod, ktorým vychádza z Otca a Syna“ (*In Evangelium Homilia* 26, 2). „Meno Otca: nie je meno jeho podstaty, nie je menom pre činnosť, ale ukazuje vzťah, ktorý má Otec k Synovi a Syn k Otcovi“ (*Oratio* 29, 16).

Gregor Nysský (+394): „Otec je bez začiatku, je nezrozený a je vždy Otcom. Spolu s Otcom myslíme na jeho jednorodného Syna, ktorý je zrozený z Otca a je večne s Otcom“ (*Contra Eunomium* 5, 1).

Augustín (+430): „On je Otec a tento je Syn; on je rodič a tento je splodený; on je ten, od ktorého pochádza ten, čo je poslaný, tento, ktorý je od toho, čo posielal“ (*De Trinitate* IV, 27). „Všetko, čo Boh otec dáva svojmu Synovi, dáva mu, keď ho plodí“ (*Tractatus in Joannis evangelium* 106, 7). „Človek svojím rozumom rozmýšľa nielen o iných veciach, ale aj o sebe samom. Ten úkon, keď si človek uvedomuje sám seba, je chvíľa, keď splodí alebo vytvorí vnútorný, ideálny obraz svojho ducha. Rovnako je to aj pri pochádzaní či plodení Syna z Otca. Boh, najdokonalejší duch, nemôže byť bez sebavedomia; keď Boh čo najdokonalejšie poznáva seba, vyjadří celú svoju bytosť v Slove“ (*De Trinitate* XV, 14, 23).

Rozumová úvaha

Tomáš Akvinský (+1274) učil: „Vecný vzťah v Bohu môže mať základ len v jeho vnútornej činnosti“ (*Theologická summa* I., 28, 4). Vnútorný Boží život sa prejavuje poznaním a chcením. Preto sú v Bohu dve pochádzania. Činnosťou rozumu – poznaním Otec plodí Syna (por. *Jn* 1, 1; *I Kor* 1, 24; *Hebr* 1, 3; *Theologická summa* I., 27, 2) a činnosťou vôle – chcením (láskou) Otec a Syn dýchajú Ducha Svätého (por. *Jn* 15, 26; 16, 7; *Theologická summa* I., 19, 1).

Tomáš zdôraznil: „Musí sa povedať, že Božie poznanie je Božia podstata. V Bohu je jedno a to isté: poznanie, poznávanie a to, čo je poznané. Je jasné, že nejde o nejakú mnohonásobnosť jeho podstaty, keď sa tvrdí, že Boh je rozum“ (*Theologická summa* I., 14, 4). Božia idea musí mať tú istú božskú prirodzenosť a tú istú božskú podstatu, ako má Boh. Keďže dve božské podstaty nemôžu existovať, musí mať Boh a jeho idea tú istú prirodzenosť a podstatu. A následne: nakoľko Boh pozná a miluje, aj jeho idea musí poznať a milovať – teda je osobou. Táto filozofická úvaha tvorí jadro trinitológie – jedna božská prirodzenosť a podstata je v troch osobách.

Aj po takejto filozofickej úvahe treba povedať, že večné vnútrobžské „pochádzanie“ Syna možno spoznať len zo zjavenia; vyjadrené je biblickými slovami „plodenie“ a „splodenie“; alebo slovami „vlastný syn“, „milovaný syn“, „jednorodný syn“, ktoré sa však vždy vzťahujú len na Ježiša Krista (por. *Jn* 1, 14; 3, 16; *Rim* 8, 32; *Sk* 13, 32; *Hebr* 1, 5; 5, 4).

Všeobecný význam slova „pochádzať“, teda: „mať pôvod od iného“, možno – vďaka zjaveniu – aplikovať na Ježiša Krista.

Magistérium

Dogma: „Syn pochádza od Otca splodením.“

Por. *Jn* 1, 14; 3, 16; *Rim* 8, 32; *Sk* 13, 32; *Hebr* 1, 5; 5, 4; Atanážovo vierovyznanie, *DH* 75; Nicejský koncil, r. 325, *DH* 125; *KKC* 254.

Plodenie (por. *Hebr* 1, 5) vytvára podobnosť. Boh Syn je tak podobný Ocovi, že je spolupodstatný s Otcom, por. *Hebr* 1, 3. Ani pochádzanie Syna, ani pochádzanie Ducha neznamená ich vznikanie; pochádzanie znamená ich jedinečný vnútrobožský vzťah.

Istá náuka: „Syn pochádza od Otca splodením cestou rozumu.“

Apoštol Ján výrazom Logos (por. *Jn* 1, 1) naznačuje, že slovo u Boha nie je hlas úst, ale je to plod – slovo Božej mysle (por. *Jn* 1, 18). Apoštol tak učí, že splodenie Syna je „z Božieho rozumu“.

Teológia môže hovoriť o trojakom narodení Božieho Syna:

1. Z Otca pred vekmi (božským splodením).
2. Z Panny Márie v plnosti času (reálnym fyzickým narodením).
3. V duši kresťana prostredníctvom viery a krstu (milosťou).

Pochádzanie Ducha Svätého – Boh Duch teologicky pochádza od Otca i Syna

Sväté písmo

Jn 15, 26: „Keď príde Tešiteľ, ktorého vám ja pošlem od Otca, Duch pravdy, ktorý vychádza od Otca, on o mne vydá svedectvo.“ Exegéza: Ježiš rozpráva apoštolom o Duchu ako o seberovnom subjekte.

Jn 16, 14: „On ma oslávi, lebo vezme z môjho a zvestuje vám.“

Gal 4, 6: „Pretože ste synmi, poslal Boh do našich srdc Ducha svojho Syna.“ Exegéza: Pavol vyznáva, že Duch Svätý je aj Duchom Syna; v jednom božstve sú – Otec, Syn a Duch – jedno. Por. aj *Jn* 14, 16; *Zjv* 22, 1. Duch Svätý sa nazýva aj Duchom Krista, por. *Rim* 8, 9.

1 Jn 4, 7-8: „Milovaní, milujme sa navzájom, lebo láska je z Boha a každý, kto miluje, narodil sa z Boha a pozná Boha. Kto nemiluje, nepoznal Boha, lebo Boh je láska.“ Exegéza: Láska (absolútna, pravá, večná) je Božou podstatou.

Tradícia

Tertulián (+224): „Materská podstata (materia matrix) zostáva neporušená a nedotknutá, hoci má veľa vlastností. Teda to, čo z Boha vyšlo, je Boh a Boží Syn a obaja sú jeden Boh. Teda z Ducha Duch a z Boha Boh, čo do počtu, čo do stupňa, nie však druhý postavením. Neodchádza od materskej podstaty, ale vychádza“ (*Apologeticum*, cap. 21).

Atanáž (+373): „Všetko dobro zostupuje od Otca cez Syna v Duchu Svätom“ (*Epistula ad Serapionem* 1, 24).

Bazil Veľký (+379): „Cesta poznania Boha ide z Ducha, ktorý je jeden, skrze jediného Syna k jedinému Ocovi; a v opačnom zmysle dobro samo v sebe, svätosť od prirodzenosti a kráľovská hodnosť, to všetko k nám zostupuje od Otca skrze Jednorodného (Syna) v Duchu“ (*Liber de Spiritu Sancto* 18).

Gregor Naziánsky (+390): „Dokedy máme ešte skrývať svetlo pod mericou a zatajovať pred inými dokonalé božstvo (Ducha Svätého)?“ (*Oratio* 12, 6). „Poslanie (Ducha Svätého), to je jeho pôvod, ktorým vychádza z Otca a Syna“ (*In Evangelium Homilia* 26, 2).

Gregor Nysský (+394): „Otec je bez začiatku, je nezrodený a je vždy Otcom. Spolu s Otcom myslíme na jeho jednorodného Syna, ktorý je zrodený z Otca a je večne s Otcom. Skrze neho a s ním – aby snáď nevzniklo nejaké nedorozumenie – myslíme hneď na Ducha Svätého. Ten nebol neskôr ako Syn, čo sa týka existencie; ani Jednorodný nebol nikdy bez Ducha. Duch Svätý je z Boha, ako je z Boha jednorodné Svetlo a skrze toto pravé Svetlo osvecuje. Medzi ním (Duchom), Otcom a Synom nie jej časový odstup, ani nemá inú prirodzenosť ako Otec alebo Syn“ (*Contra Eunomium* 5, 1).

Augustín (+430): „Nemôžeme hovoriť, že Svätý Duch nepochádza i od Syna, lebo by sa Svätý Duch nenazýval Duchom Otca i Syna“ (*De Trinitate* IV, 2). „Treba povedať, že Otec a Syn sú

počiatkom Svätého Ducha, nie dva počiatky“ (*De Trinitate* V, 15). „V Trojici sa právom Božie slovo nazýva Synom, Boží dar Duchom Svätým a Bohom Otcom ten, z ktorého sa zrodilo Slovo a z ktorého hlavne vychádza Duch Svätý. Dodal som hlavne, pretože Duch Svätý vychádza i zo Syna... (Otec) splodil ho (Slovo) teda tak, aby tiež z neho vychádzal spoločný dar (Otca i Syna) a Duch Svätý, aby bol i Duchom obidvoch“ (*De Trinitate* XV, 17, 29). Augustín prispel k tomu, že na Západe vložili do Nicejsko – carhradského vyznania „filioque“.

Cyril Alexandrijský (+444): „Ten, ktorý nadobúda obraz Syna, t.j. Duch, vlastní tým naplno Syna i Otca, ktorí sú v ňom“ (*Thesaurus de trinitate* 13).

Ariáni v 4. stor. dôsledne (ale hereticky) označovali Ducha Svätého za stvorenie Boha Syna.

Starovekí západní teológovia vyjadrili svoju vieru o pochádzaní Ducha Svätého výrazom „ktorý vychádza z Otca i Syna“; východní teológovia vyznávajú „ktorý vychádza z Otca“. Spor o tzv. „filioque“ má základ v rozdielnych teológiách. Západ totiž poukazuje na princíp (z Otca i Syna), Východ zas na poriadok spásy (z Otca skrze Syna). Oba poukazy, a teda obe teológie, sa navzájom dopĺňajú a obohacujú, sú komplementárne.

Až do 9. stor. (bez svetského vplyvu politiky) sa nikdy tieto rozdiely nepokladali za prekážku spoločnej viery:

- jeden je Boh,
- dve sú pochádzania v jednom Bohu,
- tri sú osoby v jednom Bohu,
- štyri sú vzťahy v jednom Bohu.

Historicky bolo filioque vložené do vierovyznania proti ariánom, a to buď Augustínom alebo španielskymi konciliami (por. Tretia toledská synoda, r. 589, *DH* 470). Pritom však nešlo o „ inú vieru“ (hetera pístis, por. *DH* 265) zakázanú Efezským koncilom. Avšak Západ i Východ mali rozličnú predstavu o základnom symbole viery. Pre Východ bol nezmeniteľnou formou, pre Západ bol formulou viery, ktorú promulguje kompetentná autorita – koncil, pápež. Historicky teda bolo vloženie filioque správne, ale ekleziologicky nie – prinajmenšom bolo „nebratské“ (vopred neprerokované s Východom). Vynechať filioque dnes by bolo možné, ak by sa to nevysvetľovalo, ako napravenie herézy. Avšak na to by musel byť pripravený veriaci ľud na oboch stranách.

Rozumová úvaha

Absolútny vnútorný Boží život má dve činnosti – poznanie a chcenie (milovanie). Preto sú v Bohu dve pochádzania. Prvé: poznaním Otec plodí Syna (por. *Jn* 1, 1; *I Kor* 1, 24; *Hebr* 1, 3); druhé: chcením (láskou) Otec a Syn dýchajú Ducha Svätého (por. *I Jn* 4, 7-8).

Tomáš Akvinský (+1274) učil: „Musí sa povedať, že Boh má vôľu tak, ako má aj rozum. Lebo každý, kto má rozum – má aj vôľu. A ako je Boh sám „poznanie“, tak je aj sám „chcenie“ (*Theologická summa* I., 19, 1). Podstatné Božie chcenie musí mať tú istú božskú prirodzenosť a tú istú božskú podstatu, ako má Boh. Keďže dve božské podstaty nemôžu existovať, musí mať Boh a jeho chcenie tú istú prirodzenosť a podstatu. A následne: nakoľko Boh pozná a miluje, aj jeho chcenie musí poznať a milovať – teda je osobou. Táto filozofická úvaha tvorí jadro trinitológie – jedna božská prirodzenosť a podstata je v troch osobách.

Aj po tejto filozofickej úvahe treba povedať, že večné vnútrobožské „pochádzanie“ Ducha Svätého možno spoznať len zo zjavenia; vyjadrené je biblickými slovami „pochádzanie“ (*Jn* 15, 26), „poslanie“ (*Gal* 4, 6) a milovanie (*I Jn* 4, 7-8). Význam slova „pochádzať“, teda: „mať pôvod od iného“, možno – vďaka zjaveniu – aplikovať aj na Ducha Svätého.

Magistérium

Dogma: „Duch Svätý je od Otca a Syna: nie učinенý, nie stvorený, nie splodený, ale vychádzajúci.“

Por. *Jn* 15, 26; *Rim* 8, 9; *Atanázo* vierovyznanie (z obdobia r. 450-500), *DH* 75; Jedenásty toledský koncil, r. 675, *DH* 527; *KKC* 244-245.

Duch Svätý nie je splodený, lebo pochádza z „lásky“, z náklonnosti k dobru. Večný pôvod Ducha sa viaže na večný pôvod Syna.

Dogma: „Duch Svätý pochádza od Otca i Syna ako jediný dych.“

Por. *Gal* 4, 6; *Rim* 8, 9; Lyonský snem, r. 1274, *DH* 850. Florentský snem, r. 1438, *DH* 1300-1302.

Aj teologické meno tretej božskej osoby poukazuje na povahu jej pôvodu: tretia božská osoba je jedným „dychom“ Otca i Syna; etymologický základ mena tretej osoby je aj od slova „dychtiť“, čo predstavuje úkon vôle – lásky. Ani pochádzanie Syna, ani pochádzanie Ducha neznamená ich vznikanie; pochádzanie znamená ich jedinečný vnútrobožský vzťah.

Istá mienka: „Duch Svätý pochádza od Otca i Syna cestou spoločnej vôle – lásky.“

Por. *1 Jn* 4, 8; *KKC* 246, 729, 2789.

U Pána Boha je vnútrobožská láska (milovanie) jeho podstatou. V stvorení sa Božia láska prejavuje aj navonok.

Dôsledky trojičných pochádzaní

Trinitológia stále prehľbuje poznatky o dôsledkoch dvoch trojičných pochádzaní. Dôsledky sú vnútrobožské a mimobožské (t.j. spásnoekonomické, por. *KKC* 236, 1066); z nich sú hlavné:

- 1. Trojičné vzťahy;** sú vnútrobožské (ad intra).
- 2. Trojičné prenikanie** – perichoréza; je vnútrobožská (ad intra).
- 3. Trojičné poslanie** (misia božských osôb); je spásna (ad extra).
- 4. Stvorenie sveta z trojičnej lásky** – skrze Krista, s Kristom a v Kristovi; je spásonosné (ad extra; por. *Ef* 1, 5. 9; *2 Tim* 1, 9; *Rim* 8, 18-23; *KKC* 257, 258, 280).
- 5. Poslanie – misia Cirkvi;** je spásonosná (ad extra; por. dekr. *Ad gentes* 2; *KKC* 730, 850).
- 6. Teológia tela – stvorenie človeka ako ženy a muža;** je spásonosné (ad extra; por. *Gn* 1, 27; *1 Jn* 4, 8. 16; *KKC* 704, 1604, 1812).

V tejto trinitológii sú opísané trojičné vzťahy (1.), trojičné prenikanie (2.) a trojičné poslanie (3.). O stvorení sveta podrobnejšie učí *Kreatológia*, o poslaní Cirkvi *Ekleziológia* a o teológii tela *Antropológia*.

1. Trojičné vzťahy v jednom Bohu

Odlišnosť jednej božskej osoby od druhej nemôže byť ani v bytí, ani v podstate, ani v prirodzenosti, ani v žití, ani v dokonalosti, ani vo vonkajšom prejave, ani v nejakom mieste či čase. Teológovia napokon vynašli filozofický výraz „vzťah pôvodu“ (lat. *relatio originis*), ktorým označili odlišnosť božských osôb v Bohu, por. *KKC* 251-252; *Theologická summa* I., 29, 4.

Hoci ani náuka o vzťahoch pôvodu nedokáže vysvetliť tajomstvo Najsvätejšej Trojice, predsa – vďaka nej – sa veriaci o Trojici vyjadrujú menej nepresne a nedokonale.

Sväté písmo

Slovo „vzťah“ sa pri zjavení Trojice v *Písme* nevyskytuje priamo – len nepriamo – tak, že božské osoby majú vzťažné mená: Otec, Syn, Duch Svätý.

Mt 28, 19: „Choďte teda, učte všetky národy a krstite ich v mene Otca i Syna, i Ducha Svätého.“

Por. *Mt* 11, 27; *Lk* 10, 22; *Jn* 5, 17.

Lk 24, 49: „Hľa, ja na vás zošlem, čo môj Otec prisľúbil. Preto zostaňte v meste, kým nebudete vystrojení mocou z výsosti!“ Por. *Sk* 2, 1-4.

Jn 14, 16-17. 26: „A ja poprosím Otca a on vám dá iného Tešiteľa, aby zostal s vami naveky –

Ducha pravdy, ktorého svet nemôže prijať, lebo ho nevidí, ani nepozná. Vy ho poznáte, veď ostáva u vás a bude vo vás... Tešiteľ, Duch Svätý, ktorého pošle Otec v mojom mene, naučí vás všetko a pripomenie vám všetko, čo som vám povedal.“ Por. *Jn* 16, 7.

Tradícia

Zlatým vekom trinitológie (vdďaka rozvoju pneumatológie) bolo 4. stor. Najvýznamnejší trojiční učitelia boli Bazil Veľký (+379), Gregor Naziánsky (+390), Gregor Nysský (+394), Cyril Alexandrijský (+444), Augustín (+430), Boethius (+524) a neskôr Anzelm (+1109) s Tomášom Akvinským (+1274).

Gregor Naziánsky (+390): „Predovšetkým, prosím, zachovaj vzácny poklad, pre ktorý žijem..., vyznanie viery v Otca i Syna i Ducha Svätého. Dnes ti ju zverujem... dávam ti ju za spoločníčku a ochrankyňu celého života: jediné božstvo a moc, jestvujúce spoločne v Troch a obsahujúce troch odlišným spôsobom: božstvo rovnakej podstaty alebo prirodzenosti... Nekonečnú jednotu Troch nekonečných. Každý z nich je Boh, ak sa berie do úvahy osve...; a Boh sú títo traja, ak sa berú do úvahy spolu... Len čo som si v duchu predstavil Jedného, hneď mi zažiarili traja. Len čo začnem rozlišovať troch, hneď som privedený k Jednému“ (*Oratio* 40, 41).

Augustín (+430): „Ten, kto sa volá Otec, rovnako ako ten, kto sa volá Syn, je večný a nemenný. Takže i keď nie je totožné byť Otcom a byť Synom, nejedná sa o nejakú inú podstatu, pretože tieto mená nehovoria o podstate, ale o vzťahu, ktorý nie je akcidentom, pretože je nemenný“ (*De Trinitate* V, 5, 6).

Rozumová úvaha

Tomáš Akvinský (+1274) učil, že slovo „vzťah“ je pomer, zameranie jedného k druhému, por. *Theologická summa* I., 28, 3. Vzťah je možný najmenej medzi dvoma členmi a ako filozofická kategória pochádza od Aristotela (+322 pr. Kr.). Vzťah konštituuju podmet vzťahu (relatum), predmet vzťahu (correlatum) a základ (fundamentum), dôvod vzťahu.

V trinitológii vzťah pôvodu znamená vecnú rozdielnosť v Bohu; len vzťah reálne odlišuje božské osoby. Na základe dvoch pochádzaní existujú v Bohu vnútrobožské vzťahy:

1. Vzťah prvej osoby k druhej: **otcovstvo** – aktívne plodenie (lat. generatio activa).
2. Vzťah druhej osoby k prvej: **synovstvo** – pasívne plodenie (lat. generatio passiva - byť splodený).
3. Vzťah prvej a druhej osoby k tretej: **aktívne dýchanie** (lat. spiratio activa) – princípom sú Otec a Syn.
4. Vzťah tretej osoby k prvej a druhej: **pasívne dýchanie** (lat. spiratio passiva - byť dychom, byť vydychovaný) – pochádzanie Ducha Svätého.

Avšak len tri vzťahy (otcovstvo, synovstvo, pasívne dýchanie) sú v podstate protikladné a konštituuju osobu (por. *DH* 1330). Preto jediná božská podstata (Pán Boh) jestvuje ako tri podstatné protikladné vzťahy – tri božské osoby. Božia jednota je trojjediná (*KKC* 254).

Magistérium

Istá náuka: „Božské osoby sa navzájom odlišujú vzťahmi, ktoré vyplývajú z ich pôvodu.“

Por. *Mt* 28, 19; *Jn* 14, 16. 26; Štvrtý lateránsky koncil, r. 1215, *DH* 804; *KKC* 254-256.

Magistérium náuku o vzťahoch nikdy nedefinovalo. Použitím výrazu vzťah (por. *KKC* 252) však vyjadruje odlišnosť medzi božskými osobami, podľa zásady Florentského snemu (r. 1442): „Všetko v Bohu je jedno, kde sa nevyskytuje protiklad vzťahu“ (*DH* 1330).

Vlastnosti trojičných vzťahov

1. Vzťahy v Bohu sú podstatné; nakoľko v Bohu nie je žiaden akcident (dočasnosť, menlivosť, náhodnosť, nepodstatnosť), ani jeho vzťahy nemôžu byť akcidentálne; vzťahy sú totožné

s božskou podstatou.

2. Tri vzťahy (otcovstvo, synovstvo, pasívne dýchanie) sú protikladné, a tak konštituuju osobu (por. *DH* 1330).

Ovocie trojičných vzťahov

Na základe vecných vzťahov pôvodu v Bohu možno spoznať:

1. Znak božských osôb (znak patrí do oblasti poznávania); znakov je päť: bezpôvodnosť, otcovstvo, synovstvo, aktívne dýchanie a pasívne dýchanie.
2. Osobné vlastnosti božských osôb (vlastnosť patrí do poriadku bytia); osobné vlastnosti sú tri, lebo sú odvodené z protikladných vzťahov v Bohu; preto charakterizujú tri božské osoby – otcovstvo (Boh Otec), synovstvo (Boh Syn) a pasívne dýchanie (Boh Duch Svätý). Osobná vlastnosť odpovedá na otázku čím je Otec otcom, Syn synom a Duch duchom.
3. Trojičné privlastňovanie (apropriácia) pozostáva v tom, že jednotlivé spoločné Božie vlastnosti alebo spoločné Božie diela sa (najmä z pedagogických dôvodov) pripisujú jednej osobe. Trojičné privlastňovanie sa koná na základe osobných vlastností a poslania jednotlivých božských osôb. Otcovi sa privlastňuje stvorenie sveta, Synovi vykúpenie a Duchu posvätenie (por. *KKC* 238, 234, 278). Dokonalá podstatná rovnosť troch božských osôb nie je len vo vnútornom živote Boha, ale aj v činnosti Boha navonok – okrem dvoch poslání (poslanie Syna a poslanie Ducha Svätého).

2. Trojičné prenikanie božských osôb – trinitárna perichoréza

Sväté písmo

Jn 10, 37-38: (Ježiš hovorí) „Ak nekonám skutky môjho Otca, neverte mi. Ale ak ich konám, keď už nechcete veriť mne, verte tým skutkom, aby ste poznali a vedeli, že vo mne je Otec a ja v Otcovi.“

Jn 10, 30: „Ja a Otec sme jedno.“

Jn 14, 9-10: „Ježiš mu vravel: Filip, toľký čas som s vami, a nepoznáš ma?! Kto vidí mňa, vidí Otca. Ako môžeš hovoriť: Ukáž nám Otca?! Neveríš, že ja som v Otcovi a Otec vo mne?“

I Kor 2, 10-11: „Duch skúma všetko, aj Božie hlbiny. Čo je v Bohu, nepozná nik, iba Boží Duch.“

Tradícia

Východní otcovia hľadeli na perichorézu dynamicky (lat. *circumincessio*), lebo vychádzali z pochádzaní; napr. Otec a Syn sa prenikajú, lebo Otec plodiť Syna odovzdáva mu svoju božskú podstatu a celý prechádza do neho.

Gregor Naziánsky (+390) zaviedol do teológie termín perichoréza a vzťahoval ho na Ježiša Krista, na pomer jeho dvoch prirodzeností. Toto prenikanie však nie je dokonalé, lebo preniknutá je len jedna - ľudská prirodzenosť, božská nie (por. *Epistula* 101, 6). Perichorézu v plnosti aplikoval na osoby Najsvätejšej Trojice.

Ján Damaský (+750) rozpracoval náuku o prenikaní vzťahujúc ju na vzájomné spoluprebývanie troch božských osôb. Prenikanie prirovnal k „večnému tancu“, pri ktorom si osoby vzájomne všetko odovzdávajú v harmónii a láske – a nič si nenechávajú pre seba (por. *De fide orthodoxa* I, 8; III, 5).

Západní otcovia hľadeli na perichorézu staticky (lat. *circuminsessio*), lebo vychádzali z jedinej Božej podstaty; napr. Otec a Syn sa prenikajú, lebo majú tú istú božskú podstatu.

Hilár (+367): „Boh v Bohu, lebo Boh z Boha“ (*De Trinitate* 4, 10).

Augustín (+430): „Jednotlivé v jednotlivých a všetko v jednotlivých a jednotlivé vo všetkých a všetko vo všetkých a všetko jedno“ (*De Trinitate* VI, 10, 12).

Rozumová úvaha

„Jedinosť“ Boha a zároveň skutočnosť „troch“ podstatne rovnakých božských osôb sa dá priblížiť ich vzájomným prenikaním (trinitárna perichoréza). Z vnútorného prenikania – spolubytia – božských osôb vyplýva ich rovnosť; takže ani jedna osoba nie je vo svojej dokonalosti menšia či väčšia, ako ostatné dve; každá osoba jestvuje v ostatných dvoch.

Základom „penikania“ je jedna **božská podstata** (každá osoba je vecne totožná s božstvom), **pochádzania v Bohu** (pochádzanie je imanentné; ten, kto pochádza, ostáva v tom, od ktorého pochádza) a vzájomné **vzťahy v Bohu** (vzťahy spôsobujú, že jedna božská osoba s vylúčením ostatných dvoch je nemysliteľná). „Kvôli tejto jednote je Otec celkom v Synovi a celkom v Duchu Svätom; Syn je celkom v Otcovi a celkom v Duchu Svätom; Duch Svätý je celkom v Otcovi a celkom v Synovi“ (Florentský snem, r. 1442, *DH* 1331).

Magistérium

Dogma: „Tri božské osoby sa navzájom prenikajú a v sebe navzájom prebývajú.“

Por. *Jn* 10, 10.38; *I Kor* 2, 10-11; Florentský snem, r. 1442, *DH* 1330-1331.

Penikanie božských osôb sčasti osvetľuje teologický základ, na ktorom je vybudovaná celá ľudská náuka o Najsvätejšej Trojici.

Penikanie božských osôb spôsobuje, že Trojica koná vo svete (navonok, lat. ad extra) ako jeden Boh. Činnosť navonok je spoločná všetkým trom osobám.

Penikanie je základom toho, že každej božskej osobe patrí taká istá vonkajšia aj vnútorná úcta, ako celej Trojici (por. *KKC* 259).

Poradie božských osôb

Poradie božských osôb vyplýva z ich skutočnej rozdielnosti a je nezmeniteľné: **prvá božská osoba** – Boh Otec; **druhá božská osoba** – Boh Syn; **tretia božská osoba** – Boh Duch Svätý.

Poradie však neznamená žiadne uprednostnenie ani v čase, ani v dokonalosti, por. Florentský snem, r. 1442, *DH* 1330-1331.

3. Trojičné poslanie božských osôb

K jadrú biblickej trinitárnej náuky patrí tzv. posielanie. Trojičné poslanie (misia) dvoch božských osôb („ad extra“) je spásno-historické posielanie; uskutočňuje sa zvláštnou prítomnosťou druhej a tretej božskej osoby v stvorenom svete.

Sväté písmo

V *Písme* nie je citát o poslaní Boha Otca; on nie je nikým poslaný. Boh Otec „prichádza“, por. *Jn* 14, 23.

Poslanie Syna:

Gal 4, 4: „Keď prišla plnosť času, Boh poslal svojho Syna, narodeného zo ženy, narodeného pod zákonom.“ Por. *Jn* 3,17; 5, 23; 5, 37-38; 15, 4; *Rim* 8, 10.

Poslanie Ducha Svätého Otcem:

Gal 4, 6: „Pretože ste synmi, poslal Boh do našich srdc Ducha svojho Syna a on volá: Abba, Otče!“ Por. *Jn* 14, 16-17, 26; *I Kor* 6, 19; *Mt* 10, 20.

Poslanie Ducha Svätého Synom:

Lk 24, 49: „Ja na vás zošlem, čo môj Otec prisľúbil.“

Tradícia

Atanáž (+373): „Všetko dobro zostupuje od Otca cez Syna v Duchu Svätom“ (*Epistula ad Serapionem* 1, 24). „To, čo Duch rozdeľuje jednotlivcom, to im je dané od Otca prostredníctvom Slova. Pretože všetko, čo je Otcovo, je aj Synovo. Z toho dôvodu to, čo daruje Syn v Duchu, sú pravé Otcove dary“ (*Epistula ad Serapionem* 1, 30).

Bazil Veľký (+379): Cesta poznania Boha ide z Ducha, ktorý je jeden, skrze jediného Syna k jedinému Otcovi; a v opačnom zmysle dobro samo v sebe, svätosť od prirodzenosti a kráľovská hodnosť, to všetko k nám zostupuje od Otca skrze Jednorodného v Duchu“ (*Liber de Spiritu Sancto* 18).

Gregor Naziánsky (+390): „Práve preto sa hovorí, že Syn je poslaný od Otca, lebo je z Otca splodený... Poslanie (Ducha Svätého), to je jeho pôvod, ktorým vychádza z Otca a Syna“ (*In Evangelium Homilia* 26, 2).

Augustín (+430): „On je Otec a tento je Syn; on je rodič a tento je splodený; on je ten, od ktorého pochádza ten, čo je poslaný, tento, ktorý je od toho, čo posielá“ (*De Trinitate* IV, 27).

Rozumová úvaha

Tomáš Akvinský (+1274) napísal: „Teológovia, mysliac na spolupodstatnosť osôb, učia, že poslanie neznamená ani povýšenosť posielajúceho, ani podriadenosť poslaného, ale že je to večný pôvod spojený s časovou úlohou, pri ktorej zostáva nedotknutá úplná rovnocennosť osôb“ (*Theologická summa* I., 43, 1).

Dejiny spásy poznajú dve poslania – poslanie Syna a poslanie Ducha Svätého. Prvé poslanie poukazuje aj na úzku spolupatričnosť Otca a Syna, aj na ich vnútrobožský rozdiel. Keď od Boha poslaný Syn prekročil hranice medzi transcendentnou a imanentnou oblasťou skutočnosti smerom späť, „vrátil“ sa k Otcovi a spolu s Otcom poslal (druhé poslanie) Ducha Svätého (Jozef Krupa).

Je zrejmé, že božské osoby môžu byť posielané len na základe ich večného pôvodu. Božie poslania zahŕňajú celé dielo spásy a sa uskutočňujú aj vo viditeľnej, aj v neviditeľnej rovine: „Boh má moc rozhojniť vo vás každú milosť, aby ste mali vždy vo všetkom úplný dostatok a aby ste mali hojne na každý dobrý skutok“ (2 Kor 9, 8).

Magistérium

Istá náuka: „Otec nemôže byť poslaný. Otec posielá Syna. Otec a Syn posielajú Ducha Svätého.“

Por. *Jn* 14, 23; *Gal* 4, 4. 6; Toledská synoda, r. 675, *DH* 527, 1522.

Poslania sú cesty Božieho „sebadarovania sa“ svetu. Poslaním v Bohu (či v poslanej božskej osobe) nenastane nijaká skutočná zmena. Zmena nastane vo svete; táto zvláštna prítomnosť poslanej božskej osoby sa prejaví vo svete vznikom nejakej novej reality.

Materiálna dogma: „Boh Otec neviditeľne posielá do duše človeka Syna a Ducha Svätého.“

Por. *Gal* 4, 6; *1 Kor* 6, 19; *Rim* 8, 10; konštit. *Dei Verbum* 2.

Božie poslania v dvoch rovinách

Viditeľné poslania sa uskutočnili v historickom časopriestore (pred dvetisíc rokmi v Palestíne). Poslaný Syn sa vtelil: jeho poslanie bolo viditeľné a podstatné (božská osoba sa podstatne spojila s ľudskou prirodzenosťou). Poslaný Duch Svätý zostúpil: jeho poslanie bolo viditeľné a symbolické (v podobe holubice, ohňa, vetra, dychu...).

Neviditeľné poslania, tzv. vnútorné, sa permanentne uskutočňujú v časopriestore, najmä v ľudských dušiach, v podobe milostí (najmä posväcujúca a pomáhajúca milosť). Po ukončení pozemskej skúšky (t.j. na konci sveta) prerastie posväcujúca milosť do „svetla slávy“.

Najsvätejšia Trojica a ľudský rozum

Cirkev učí, že tajomstvo Najsvätejšej Trojice je tajomstvom viery prvého stupňa (Prvý vatikánsky koncil, r. 1870, *DH* 3015). Znamená to, že stvorený rozum sám od seba nemôže dokázať existenciu tohto tajomstva a ani ho nemôže vyvrátiť. Prirodzený ľudský rozum sa môže o tomto tajomstve filozoficky vyjadrovať a analogicky vysvetľovať. Prirodzený rozum totiž môže Boha poznať (ad extra) v podstate ako jediného, všemohúceho, dokonalého..., ale ho nemôže poznať (ad intra) v Trojici.

Tomáš Akvinský (+1274) učil: „Stvorenie náleží len Bohu ako takému, podľa jeho prirodzenosti, ktorá je spoločná všetkým trom osobám. Preto stvorenie neprináleží nejakej (božskej) osobe, ale spoločne celej Trojici“ (*Theologická summa* I., 45, 6). Preto svet – ako dielo Božej všemohúcnosti (ad extra) – nemôže prezrádať rozdielnosť osôb (ad intra) v Bohu (*Theologická summa* I., 32, 1).

Hoci je tajomstvo Trojice tajomstvom, neobsahuje v sebe vnútorný rozpor a protirečenie. Tajomstvo Trojice prevyšuje ľudský rozum. Veriacemu kresťanovi je jasné, že medzi prirodzenou pravdou a nadprirodzenou pravdou nemôže byť skutočný rozpor. Preto kresťan pokladá za neodôvodnené, ak niekto povie, že dogma o Najsvätejšej Trojici je absurdná, por. David Strauss (+1874): „Kto prijíma dogmu o Trojici, zrieka sa zákonov zdravého myslenia.“

Pravidlá pri vyjadrovaní sa o Najsvätejšej Trojici

1. Používať len odobrené teologické termíny, aby sa predišlo nedorozumeniam.
2. Abstraktné slová (božstvo, podstata, ...) sa používajú len v jednotnom čísle.
3. Konkrétne slová (Boh, Stvoriteľ, ...) môžu znamenať všetky osoby alebo len niektorú z nich.

Pomôcky na priblíženie trojičného tajomstva

Pojmy o Najsvätejšej Trojici majú určitý obsah, ktorý možno trochu priblížiť pomocou analógie.

1. Z ontológie (rozmery času): Minulosť, prítomnosť, budúcnosť.
2. Z fyziky (trojaké skupenstvo vody): Ľad, voda, para.
3. Z priestoru (trojrozmernosť vecí): Výška, šírka, dĺžka.
4. Z geometrie (trojuholník): Jeden útvar s tromi uhlami.
5. Z prírodopisu (stavba stromu): Koreň, peň (všetko, čo vidieť), miazga.
6. Z antropológie (tzv. psychologická teória Augustína): „Trojrozmerná“ myseľ človeka – rozum (Syn), vôľa (Duch), pamäť (Otec).

Sväté ikony zobrazujú trojosobného Boha geometrickou schémou: trojuholníkom v pravouhlom (zväčša obdĺžnikovom) ráme. Štvorhranný rám predstavuje svet upadnutý do hriechu, do ktorého vstúpil Boh – Trojica (v tvare trojuholníka), aby ho posvätil (Henri J. M. Nouwen).

Užitočnosť tajomstva Najsvätejšej Trojice

Katolícka cirkev verná Božiemu zjaveniu a Bohom danej úlohe (učiť, viesť a spravovať veriacich; por. *1 Tim* 3, 15: „Cirkev živého Boha je stĺp a opora pravdy.“ *Mt* 16, 18-19: „A ja ti hovorím: Ty si Peter a na tejto skale postavím svoju Cirkev a pekelné brány ju nepremôžu. Tebe dám kľúče od nebeského kráľovstva: čo zviažeš na zemi, bude zviazané v nebi, a čo rozviažeš na zemi, bude rozviazané v nebi“) nachádza v tajomstve o Trojici veľký význam a úžitok.

Užitočnosť tajomstva Najsvätejšej Trojice sa javí najmä v troch oblastiach:

- **Oblasť filozofie** – pomáha cibriť jednotlivé pojmy a riešiť životné tajomstvá.
- **Oblasť teológie:**
 - a) Poukazuje na Boha, aký je sám v sebe, na jeho úžasnú a nepochopiteľnú veľkosť.
 - b) Poukazuje na úplnú Božiu sebestačnosť (Boh žije v spoločenstve osôb a nie je na nikoho a na nič odkázaný).
 - c) Vedie k správne mu pochopeniu dôvodu stvorenia (vnútrobožská láska; por. *Theologická*

summa I., 32, 1).

- d) Vedie k správne mu pochopeniu vykonania spásy (cez vteleného Syna v Duchu Svätom; por. *Theologická summa* I., 32, 1). Bez Trojice by vtelenie Syna nemalo základ a nemohlo by byť ani pochopené, ani ospravedlnené žiadnymi dôvodmi účelnosti, potrebnosti a vhodnosti pre svet (Matthias Joseph Scheeben, +1888). Vtelenie Syna a zoslanie Ducha je pokračovaním Božieho života ad extra.
 - e) Napomáha rozvoju antropológie i teológie tela (človek je stvorený na Boží obraz).
 - f) Poukazuje na správny Boží život v ľuďoch (kresťanský personalizmus).
 - g) Uchvacuje rozmýšľajúceho ľudského ducha a buduje úctu k nadprirodzeniu (nábožnosť).
- **Oblasť sociológie** – tajomstvo Trojice dáva ľudstvu základné smernice pre život v ľudskom spoločenstve (správne spoločenstvo sa zakladá na vzájomnej láske a správnom poznaní). Právý Boh je totiž „Boh vzťahov“; on je „Byť pre druhého“.

III. časť

Božie vlastnosti (atribúty)

Teológovia zdôrazňujú, že *Sväté písmo* neobsahuje systematickú náuku o Bohu, ani nemá odborný opis Boha. *Písmo* je výzvou „počúvať“ Boha (Xavier Léon – Dufour, +2007). *Písmo* rozpráva o Bohu tak, že opisuje stvorenie sveta a dejiny Božích zásahov vo svete. Zachytáva Božie slová a skutky, ktorými on riadi osud ľudstva. Z týchto dejín sa dá spoznať „aký“ je Boh; najmä: „Svätý, svätý, svätý je Pán zástupov, celá zem je plná jeho slávy“ (Iz 6, 3), por. aj *Dan* 9, 24. Iba Boh je svätý, ostatné skutočnosti sú sväte analogicky (Jozef Jančovič).

Zjavenie poodkrýva z Božej podstaty to, že Boh je „trojosobný“. A Božie vlastnosti sú medzi sebou a Božou podstatou reálne totožné (*DH* 3001; *KKC* 203). Rozdiel medzi nimi je len virtuálny, pričom jedna Božia vlastnosť implicitne (zavinute) uzaviera v sebe inú. Presné rozlišovanie medzi podstatou a vlastnosťami je logické (nie vecné, lebo vecné rozlišovanie má základ v samých veciach), hládiskové (nie len rozumové, lebo čisto rozumové rozlišovania sú synonymá) a nedokonalé (nie dokonalé, lebo rozlišované prvky v Bohu neexistujú oddelene).

Katolícka teológia definuje Božie vlastnosti ako výpovede o Bohu, ktoré analogicky poznáva z jeho podstaty cez skutočnosť zjavenia a ktoré sa dajú formulovať podľa pravidiel analógie (Wolfgang Beinert).

Najstaršie staroveké vyjadrenia hovorili len o dvoch Božích vlastnostiach: Boh je jediný a všemohúci (por. *DH* 1-15), lebo v nich bolo zahrnuté všetko.

Stredoveká scholastická teológia v boji proti katarom vytvorila širší opis Božích vlastností (por. Štvrtý lateránsky snem, r. 1215, *DH* 800). Najširšiu náuku o Božích vlastnostiach formálne dogmatizoval v r. 1870 Prvý vatikánsky koncil, aby vyvrátil agnostické tvrdenie, že o Bohu sa nedá nič pozitívne povedať: „Svätá, katolícka, apoštolská rímska Cirkev verí a vyznáva, že je jeden pravý a živý Boh, Stvoriteľ a Pán neba i zeme, všemohúci, večný, nesmierny, nepochopiteľný, nekonečný rozumom i vôľou a každou dokonalosťou. Keďže je on jedna jedinečná, úplne jednoduchá a nemeniteľná duchovná podstata, treba o ňom vyznávať, že je vecne a podstatne odlišný od sveta, v sebe a zo seba najbláženejší a nevysloviteľne vyvýšený nad všetko, čo okrem neho je alebo môže byť myslou obsiahnuté“ (*DH* 3001).

Scholastická teológia prakticky učila o vlastnostiach Božieho bytia a vlastnostiach Božieho života. Vlastnosti Božieho bytia napr. sú: dokonalý, jediný, jednoduchý, nezmeniteľný ani nemeniteľný, večný, šťastný, pravý, veľký, nesmierny. Vlastnosti Božieho života sa delili z dvoch hľadísk: - z hľadiska poznania (rozumu): Boh je predovšetkým absolútne vševediaci, pravdivý, aktuálny; - z hľadiska chcenia (vôle): Boh je najmä všemohúci, svätý a dobrý (milosrdný, štedrý, láskavý...).

Najnovší katechizmus (r. 1997) držiak sa *Vyznania viery* (apoštolského a nicejsko-carhradského) hlbšie vysvetľuje Božiu všemohúcnosť, lebo tá je univerzálna (por. *KKC* 268). Dnešná reflexia viery poukazuje na Božie vlastnosti tak, že podstatná Božia láska je ich zjednocujúcim bodom (Wolfgang Beinert).

Nižšie sú opísané niektoré dôležité Božie vlastnosti: **Boh je úplne odlišný od sveta; je jediný, všemohúci, živý, vševediaci, dobrý, šťastný.**

Boh je odlišný od sveta

Sväté písmo

Priepastný rozdiel medzi Bohom a svetom (biblicky je svet „nebo a zem“) je vyjadrený slovom „stvorit“. Sloveso „stvorit“ – po hebrejsky *bara* – má vždy za podmet Boha. Boh je jediný Stvoriteľ; všetko pochádza od neho a je na ňom úplne závislé.

Gn 1, 1: „Na počiatku stvoril Boh nebo a zem.“ Por. *Jn* 1, 1-3; *Ex* 20, 11; *Sir* 18, 1; *Iz* 41, 4; 44, 6; 48, 12. Exegéza: Iba Stvoriteľ je „prvý a posledný“, a tým podstatne odlišný od svojho stvorenia (*Iz* 40, 25), ktoré je časovo obmedzené.

Gn 1, 27: „Stvoril Boh človeka na svoj obraz, na Boží obraz ho stvoril, muža a ženu ich stvoril.“ Exegéza: Človek je súčasťou „neba i zeme“; a hoci je korunou tvorstva (por. *Gn* 1, 26. 28), predsa len – ako stvorenie – podlieha Bohu (por. *Oz* 11, 9; *Iz* 31, 3).

Gn 2, 1-2, 4: „Takto boli ukončené nebo a zem a všetky ich voje. V siedmy deň Boh skončil svoje diela, ktoré urobil... Taký je pôvod neba a zeme, keď boli stvorené.“ Por. *Gn* 7, 4; Exegéza: Boh stvoril – urobil celý svet; seba samého neurobil, on nemá počiatok; on je „Existencia“. Boh stvoril svet z ničoho, nepotreboval na to „materiál“, tzv. prahmotu.

I Krn 29, 10-12: „Zvelebený si, Pane, Bože nášho otca Izraela, od vekov naveky! Tebe, Pane, patrí veľkosť i moc, chvála, veleba a sláva, veď tvoje, Pane, je všetko na nebi i na zemi, i kráľovstvo; ty prevyšuješ všetko, si Najvyšší!“ Por. *Sir* 43, 30; *Ž* 8, 2. Exegéza: Chválospev kráľa Dávida po odovzdaní moci svojmu synovi Šalamúnovi odzrkadľuje jeho veľkú celoživotnú vieru.

Ž 148, 13: „Nech chvália meno Pánovo, lebo iba jeho meno je vznešené. Jeho veleba prevyšuje zem i nebesia.“ Por. *Ž* 97, 9. Exegéza: Svet, ako Božie stvorenie, má úlohu v diele spásy. Boh všetko stvoril premyslene a so zjavným zámerom (por. *Nm* 15, 39-41; *Dt* 11, 13; *I Krn* 16, 8n; *Ž* 66, 1n; 75, 2; 89, 6-7).

Tradícia

Najstaršia tradícia jednotne vyznávala vieru v Boha Stvoriteľa, lebo všetko – nebo i zem – vyšlo z jeho ruky. Stvoriteľ nepotreboval ani pomocníka ani nejakú pramáriu – všetko stvára sám.

Klement Rímsky (+101): „(Boh je) Otcom a Stvoriteľom celého vesmíru“ (*List Korint'anom* 19, 2). *Didaché* (okolo r. 100) obsahuje ďakovnú modlitbu Bohu za stvorenie: „Ty, všemohúci Vládca, si stvoril všetko kvôli svojmu menu, ľudom si dal do užívania pokrm aj nápoj, aby ti vzdávali vďaky“ (X, 3).

Hermas (c. +160): „(Prvým prikázáním je) viera v jedného Boha, ktorý všetko stvoril a usporiadal, ktorý z ničoho urobil všetko“ (*Pastier* 1, 1).

Teofil Antiochijský (+c.186): „Veď čo by bolo na tom veľké, keby bol Boh stvoril svet z jestvujúceho materiálu? Lebo keď u nás remeselník dostane od niekoho materiál, urobí z neho, čo sa mu páči. Božia moc sa však prejavuje v tom, že Boh robí z ničoho, čokoľvek chce“ (*Ad Autolycum* II, 4).

Hypolit Rímsky (+235): „Keď bol Boh sám a okrem neho nebolo nič rovnako večné, rozhodol sa vytvoriť svet. A stvoril ho tak, že si pomyslel, chcel a povedal; a svet začal jestvovať: vznikol tak, ako on chcel, a urobil ho tak, ako on chcel. Stačí nám teda vedieť, že Boh nemá nijakého

súčasníka. Okrem neho nebolo nič; on bol jediný a všetko obsahoval“ (*Contra haeresim Noeti*, cap. 10).

Cyril Jeruzalemský (+386): „Je iba jeden Boh, Stvoriteľ duše i tela. Jeden je Stvoriteľ neba i zeme, Stvoriteľ anjelov a archanjelov. On je Stvoriteľom mnohých vecí, ale od vekov jedným Otcom jednorodného Syna, nášho Pána Ježiša Krista, skrze ktorého stvoril všetky veci viditeľné i neviditeľné“ (*Catecheses illuminandorum* 4, 4).

Augustín (+430): „Boh je pred vekmi, všetko stvoril z ničoho a riadi aj veky“ (*Sermo* 215, 2). „Aký veľký je rozdiel medzi Svetlom, ktoré osvecuje, a svetlom, ktoré je osvietené, taký veľký je rozdiel aj medzi Múdroťou, ktorá stvorila, a múdroťou, ktorá bol stvorená“ (*Confessiones* XII, 15). „Hľa, tu je nebo i zem. Ty, Pane si ich teda stvoril, sú krásne, dobré a jestvujú. Pravdaže, nie sú zas také krásne, dobré a nejestvujú tak isto ako ty, lebo v porovnaní s tebou nie sú vlastne ani krásne, ani dobré, ani nejestvujú“ (*Confessiones* XI, 4). „Boh je vnútornejší ako to, čo je vo mne najvnútornejšie, a vyšší ako to, čo je vo mne najvyššie“ (*Confessiones* III, 6).

Rozumová úvaha

Medzi Bohom a svetom je vecný a podstatný rozdiel. Táto odlišnosť je biblicky vyjadrená pravdou, že absolútny Stvoriteľ stvoril celý svet a vládne mu (por. *Gn* 1, 1; *I Krn* 29, 10-12).

Tomáš Akvinský (+1274) zdôrazňoval: „Iba Božie bytie, ktoré je svojbytné, ničím neprijaté, sa odlišuje od ktoréhokoľvek iného“ (*Theologická summa* I., 3, 2). „V bytiach nemôže byť nič, čo by nebolo od Boha. Iba on je všeobecnou príčinou celého bytia. Preto je nutné povedať – Boh priviedol veci z ničoho k bytiu“ (*Theologická summa* I., 45, 2). „Stvorenie náleží len Bohu ako takému, podľa jeho prirodzenosti, ktorá je spoločná všetkým trom osobám. Preto stvorenie neprináleží nejakej (božskej) osobe, ale spoločne celej Trojici“ (*Theologická summa* I., 45, 6; por. I., 32, 1). Stvorenie možno podľa zásad trojičného pripisovania opísať takto: „Otec stvoril svet skrze Syna v Duchu Svätom.“

Súčasní teológovia začali používať výraz *creatio continua evolutiva* (stále evolučné tvorenie), ktorým zdôrazňujú, že Boh – Stvoriteľ nepretržite stvára svet na spôsob evolúcie.

Boh je transcendentný – presahujúci zmyslové aj rozumové chápanie, nadskutočný. Kresťanská teológia a filozofia od počiatku bránili správny vzťah medzi Bohom a svetom. Nesprávne filozofie boli najmä gnosticizmus (stvorenie sa zrealizovalo pôsobením prostredníka – demiurga), emanatizmus (ľudské duše sú výronom božstva), panteizmus (svet je stelesnením božstva), naturalizmus (príroda je jediná skutočnosť) a materializmus (všetko je buď hmota sama alebo je vo svojej existencii od hmoty závislé).

Magistérium

Dogma: „Boh je vecne a podstatne odlišný od sveta; je nevysloviteľne vyvýšený nad všetko, čo okrem neho je alebo môže byť obsiahnuté mysl'ou.“

Por. *Gn* 1, 1; *I Krn* 29, 10-12; Štvrtý lateránsky snem, r. 1215, *DH* 800; Prvý vatikánsky koncil, r. 1870, *DH* 3001; *KKC* 300.

Z *Písma* jasne vyplýva, že medzi Bohom a svetom je obrovský rozdiel; že Boh je nekonečne väčší ako všetky jeho diela; že svet nevznikol z večnej prahmoty; že medzi Bohom a nejakým chaosom niet zápasu – hmota je celkom podriadená Božiemu slovu; že Boh všetko stvoril svojím pokynom nezávislým od iného princípu. S touto Božou vlastnosťou sú blízke: večný, stály, transcendentný, nepominuteľný, najdokonalejší, absolútny, čistý duch, nesmierny, všadeprítomný, nevýslovný, neopísateľný, tajomný, skrytý, nepreniknuteľný, nepochopiteľný, neporaziteľný, neohrozený, odvážny, odhodlaný, najzaujímavejší, najvynikajúcejší, všadeprítomný, neviditeľný.

Významným rozmerom Božej odlišnosti od sveta je aj jeho nezmeniteľnosť a nesmiernosť.

Nezmeniteľný a nesmierny (všadeprítomný) Boh

Svet sa stále mení; Boh sa nemení ani akcidentálne, ani podstatne. Zmena vo vlastnom zmysle (t.j. vnútorná zmena) je prechod z jedného stavu do iného. Zmena môže byť podstatná (napr. drevo zhorí na popol) alebo akcidentálna, prípadková (drevo dostane iný tvar). Tzv. vonkajšia zmena, ktorá sa netýka samotnej veci, nie je zmenou skutočnou, ide len o zmenu vzťahu. Keď Boh pôsobí navonok (ad extra), napr. pri stvorení sveta, vtelení Božieho Syna, odpustení kajúcnikov, trestaní nekajúceho..., vtedy nezačína novú činnosť; vtedy nastupuje len nový účinok jeho večného rozhodnutia v časopriestore.

Svet stále rozpína svoje hranice; Boh nemá hranice, je nesmierny. Výraz nesmierny znamená nezmerateľný. Podľa kozmológie môže byť bytie v priestore dvojako: opisne alebo definitívne (určujúco). Opisne znamená, že celá vec zaujíma celok v priestore a jej časti zaujímajú časti toho celku. Takto zaujímajú priestor hmotné bytia. Definitívne znamená, že celé bytie zaujíma aj celok v priestore a celé bytie zaujíma aj každú čiastku tohto celku. Takto je prítomná duša v ľudskom tele.

Boh nemôže byť prítomný v priestore opisne, lebo je nehmotný. Boh je prítomný v priestore viac ako definitívne, lebo každý priestor prekračuje; teológovia hovoria, že Boh je v priestore (reálnom a možnom) plne prítomný (repletívne). Boh je svojou podstatou, bez akéhokoľvek obmedzenia a bez akejkolvek rozsažnosti, celý všade a všetko preniká a naplňa.

Božia nesmiernosť vzhľadom na reálny priestor (stvorený vesmír) sa volá všadeprítomnosť. Podľa Tomáša Akvinského (+1274) má tri vlastnosti: - je podstatná (substanciálna), lebo je príčinou jestvovania; - je mocná (dynamická), lebo všetko ovláda; - je poznajúca (ideálna), lebo o všetkom vie (por. *Theologická summa* I., 8, 3). Boh by bol nesmierny aj keby nebolo vesmíru a priestoru.

O nadprirodzenej prítomnosti Boha vo svete pojednávajú dogmatické traktáty *Graciológia, Soteriológia, Sakramentológia a Eschatológia*.

Úloha sveta v dejinách spásy

Svet, stvorená hmota, má v dejinách spásy dvojaký význam – prejavuje Božiu dobrotu a prejavuje aj Boží hnev (Xavier Léon – Dufour, +2007):

1. Svet prejavuje Božiu dobrotu: „Keď už, zvedení ich krásou, pokladali ich za bohov, nuž bolo im treba vedieť, o čo nádhernejší je ich Pán; veď ich stvoril prapôvodca krásy. A keď už ich moc a pôsobivosť budila v nich úžas, mali poznať, o koľko mocnejší je ich Tvorca“ (*Múd* 13, 3-4). „(Boh) bez svedectva o sebe samom neostával, lebo dobre robil: z neba vám dával dážď a úrodné časy a naplňal vaše srdcia pokrmom a radosťou“ (*Sk* 14, 1). Por. aj *Prís* 8, 22n; *Jób* 28, 25n; *Ž* 8; 19, 1-7; 104; *Rim* 1, 19n; *Sk* 17, 24.
2. Svet prejavuje aj Boží hnev (je nástrojom Božieho hnevu pre hriech človeka): „Adamovi povedal: Preto, že si počúval hlas svojej ženy a jedol si zo stromu, o ktorom som ti prikázal: »Nesmieš z neho jesť!«, nech je prekliata zem pre teba; s námahou sa z nej budeš živiť po všetky dni svojho života. Tŕnie a bodľacie ti bude rodiť a ty budeš jesť poľné byliny. V pote svojej tváre budeš jesť svoj chlieb, kým sa nevrátiš do zeme, z ktorej si bol vzatý, lebo prach si a na prach sa obrátiš!“ (*Gn* 3, 17-19). „Ako skrze jedného človeka vstúpil do tohto sveta hriech a skrze hriech smrť, tak aj smrť prešla na všetkých ľudí, lebo všetci zhréšili“ (*Rim* 5, 12). Por. aj *Dt* 28, 15-46; *Rim* 3, 19; *1 Jn* 5, 19; *Ef* 6, 12.

Boh a svet – nesprávne pohľady

Gnosticizmus (1.-3. stor. viaceré filozoficko-náboženské prúdy) vychádzajúc zo starej gréckej filozofie učil o demiurgovi (sprostredkovateľ, z gr. slova verejný, zručný), ktorý musí byť medzi transcendentným Bohom a hmotným svetom. Vraj Demiurg, ako druhý boh, je tvorcom hmotného sveta (podľa vzoru večných ideí) a pôvodcom všetkého diania v ňom (aj zla), pretože s dokonalosťou pravého Boha je styk s hmotou nezlučiteľný. Hmotný svet je celkom zlý.

Emanatizmus (alebo emanacionizmus, 3. stor.) naviazal na gnosticko-manichejský dualiz-

mus. Učil, že najvyšším transcendentálnym bytím je Prajedno, z ktorého emanuje (sa vylieva) prvá hypostáza – intelekt; potom z nej druhá hypostáza – duša (sveta aj človeka); napokon tretia najmenej dokonalá hypostáza – matéria.

Panteizmus (alebo raný naturalizmus, 5. stor. pred Kr.) stotožnil Boha so svetom (tzv. teopanizmus) a svet pokladal za stelesnenie božstva; všetko, čo je, je božské (tzv. „úctivý ateizmus“).

Naturalizmus je viacprúdová filozofia (známa od najstarších dôb), ktorá tvrdí, že príroda (lat. natura) je jediná skutočnosť, jediné bytie. Neexistuje nijaký duchovný princíp odlišný od prírody, ktorý by jej bol nadradený; neexistuje nijaký Boh – Stvoriteľ ani nejaká ríša ideí. Naturalizmus robí z Boha nepotrebnú hypotézu, ktorú netreba vedecky skúmať (tzv. praktický ateizmus).

Materializmus je filozofia (známa od čias otrokárskej spoločnosti), ktorá považuje za základný princíp skutočnosti hmotu, látku, či inak fyzikálne dokázateľnú a objektívne existujúcu entitu; pritom všetko duchovné chápe ako druhotné. Všetko, čo existuje, je buď hmota sama alebo je vo svojej existencii od hmoty závislé. Boh neexistuje.

Jedinečné premostenie duchovného Boha a hmotného sveta

Boh je čistý a absolútny duch nezávislý na hmote (na nijakej jej forme), por. *Múd* 7, 7. 23; *2 Mach* 3, 24; *Jn* 4, 24; *2 Kor* 3, 17; *KKC* 198, 300, 370, 738. A tento Boh sa „v plnosti času“ stal človekom, por. *Jn* 1, 14. Cirkev používa výraz svätého Jána a nazýva „vtelením“ skutočnosť, že Boží Syn prijal ľudskú prirodzenosť, aby vykúpil svet (por. *Flp* 2, 5-8; *KKC* 461). Táto jeho pravá ľudská prirodzenosť je pravá ľudská, ale je – predovšetkým – prijatá božskou osobou „Pôvodcu života“ (*Sk* 3, 15; *Zjv* 1, 18).

Vtelenie Boha je podľa teológov väčším Božím dielom, ako je stvorenie sveta; práve preto, že medzi Bohom a svetom je priepastný rozdiel.

Boh je jediný

Sväté písmo

Dt 6, 4: „Počuj, Izrael, Pán je náš Boh, Pán jediný!“ Por. *Iz* 45, 22n. Exegéza: Viera v jedného Boha (monoteizmus) bola od počiatku pre izraelský ľud charakteristická, liturgicky živá a striktno dodržiavaná.

Dt 4, 39: „Dnes teda vedz a vezmi si k srdcu, že Pán je jediný Boh hore na nebi a dolu na zemi, iného niet.“ Por. *Dt* 32, 39; *2 Kr* 19, 15. 19; *Neh* 9, 6; *Ž* 83, 19.

Sir 18, 1: „Všetko spolu stvoril ten, ktorý večne žije. Boh jediný je spravodlivý a nepremožiteľný vládár.“

1 Kor 8, 4: „Vieme, že na svete niet nijakej modly a nijakého Boha, iba Jeden.“ Por. *Mk* 12, 29.

Ef 4, 5: „Jeden je Pán, jedna viera, jeden krst.“ Por. *Rim* 3, 30.

1 Tim 6, 14-16: „Nášho Pána Ježiša Krista, ktorého v pravom čase ukáže blahoslavený a jediný vládca, Kráľ kráľov a Pán pánov. On jediný má nesmrteľnosť a prebýva v neprístupnom svetle; jeho nik z ľudí nevidel, ani vidieť nemôže. Jemu česť a večná vláda. Amen.“ Por. *Jn* 6, 46; *Mt* 11, 27. Exegéza: Zjavenie Najsvätejšej Trojice a vtelenie Božieho Syna v novozákonnej dobe je v plnej zhode s vierou v jedného (všemohúceho) Boha, por. *KKC* 202.

Tradícia

Čistá monoteistická viera otcov našla svoj výraz v najstarších vierovyznaniach.

Klement Rímsky (+101): „Dôverujeme tvojmu menu. Ty si pôvodca celého stvorenia. Ty si otvoril oči nášho srdca, aby sme ťa spoznali. Ty si jediný najvyšší medzi najvyššími, svätý medzi svätými“ (*List Korintanom* 59, 3). „(Nech je) oslávené meno pravého a jediného Boha. Jemu nech je sláva na veky vekov. Amen“ (*List Korintanom* 43, 6).

Justín (+165): „Ani nikdy nebude iného boha, Tryfón, ani od vekov iný nejestvoval... okrem toho, ktorý stvoril a usporiadal tento vesmír. Ani si nemyslíme, že iný je náš Boh a iný váš, ale že je to ten istý, ktorý mocnou rukou a vystretým ramenom vyviedol vašich otcov z egyptskej krajiny. Ani nevkladáme svoju nádej do nejakého iného (lebo iného niet), ale do toho istého ako aj vy, Boha Abrahámovho, Izákovho a Jakubovho“ (*Dialogus cum Tryphone Iudaeo* 11, 1).

Tertulián (+224): „Čo má byť najvyššou dokonalosťou, musí byť len jediné a nesmie mať seberovného, aby neprestalo byť najvyššou bytosťou. Pretože je teda Boh najvyššou bytosťou, naša kresťanská pravda právom prehlasuje: keď niet jedného Boha, niet žiadneho!“ (*Adversus Marcionem* I, 3). „Boh je naozaj jeden: Veľký Bože! Dobrý Bože! Ako Boh dá!“ – tak volajú všetci“ (*Apologeticum*, cap. 17).

Atanáž (+373): „Trojica, aj keď si Slovo vzalo telo z Márie, je stále Trojicou, nepozná nijaký prírastok ani úbytok; je stále úplne dokonalá: Trojica, a pritom jeden Boh. A tak Cirkev hlása, že je jeden Boh, Otec Slova“ (*Epistula ad Epictetum* 5-9).

Rozumová úvaha

Filozofia učí, že existujú štyri transcendentálne vlastnosti každej veci: jednota (unum), pravda (verum), dobrota (bonum), krása (pulchrum). Na prvom mieste je jednota.

Tomáš Akvinský (+1274) učil, že jedno je to, čo je v sebe nerozdelené (pokiaľ je tým, čím je; por. *Theologická summa* I., 11, 1). Ďalej trojako dokazoval, že Boh je jeden: 1. z jeho jednoduchosti, lebo to, čo je ojedinelé, nemôžu mať viacerí; 2. z jeho nekonečnej dokonalosti; 3. z jednoty, t.j. zo vzájomnej prepojenosti stvoreného sveta (por. *Theologická summa* I., 11, 3). Tiež učil, že iba Boh sám je „bytie“ (*Theologická summa* I., 13, 11), a tak metafyzicky potvrdzoval, že Boh môže byť len jeden. Pravda o jedinstve pravého Boha je prístupná ľudskému rozumu: ak je Boh absolútny, môže byť iba jeden.

Ak sa pojednáva o Bohu z pohľadu podstaty (prirodzenosti), čiže synteticky, tak Boh je absolútne jeden jediný. V Bohu je jedno: bytie, podstata, božstvo, prirodzenosť, život – a pôsobenie navonok (ad extra).

Ak sa pojednáva o Bohu z pohľadu osoby, čiže analyticky, tak v Bohu sú tri osoby, pričom neprestáva byť jediným (Česlav Stanislav Bartník, +2020). Jednosť Boha a zároveň trojosobnosť Boha sa dá priblížiť prenikaním (trinitárna perichoréza).

Magistérium

Materiálna dogma: „Pravý Boh je len jeden jediný.“

Por. *Dt* 6, 4; *I Kor* 8, 4; všetky najstaršie vierovyznania; Štvrtý lateránsky snem, r. 1215, *DH* 800; Prvý vatikánsky koncil, r. 1870, *DH* 3001; *KKC* 200-202.

Boh je jeden jediný aj filozoficky (ontologicky), aj matematicky (číselne). Zjavenie Božieho mena „Ja som, ktorý som“ (*Ex* 3, 13n) obsahuje pravdu, že jedine Boh „je“. Pravý Boh je plnosť bytia a každej dokonalosti, bez začiatku a bez konca. Kým všetky stvorenia dostali od neho všetko, čím sú a čo majú, on jediný je sám svoje Bytie a sám od seba je všetkým, čím je (por. *KKC* 213). S touto Božou vlastnosťou sú blízke: jedinečný, suverénny, najosobitnejší, nerozdielny, prevyšujúci všetko a všetkých, najistejší, nekonečný, jednoduchý, pravý, verný, nesmierny, vynikajúci, poučný.

Jediný a jednoduchý Boh

Jediný Boh je celkom jednoduchý. Jednoduché je to, čo nie je zložené z nejakých prvkov, a preto to je nedeliteľné. Jednoduché je opak zložitosti. Zložitosť je dvojaká – fyzická a metafyzická.

Fyzická zložitosť je vo veciach hmotných. Hmotné veci možno rozdeliť na čiastky, ktoré aj po rozdelení ďalej jestvujú. Metafyzická zložitosť je zložitosť logická. Metafyzická zložitosť je v každom jestvujúcom bytí – hmotnom i duchovnom, okrem Boha. Časti metafyzického zloženia sa nedajú oddeliť tak, aby ďalej jestvovali. Metafyzická zložitosť je medzi možnosťou a skutočnosťou,

podstatou a jestvovaním, prirodzenosťou a svojprávnosťou (ak ide o kompletnú rozumovú prirodzenosť). Boh je jednoduchý, nemá žiadnu zložitnosť, lebo je číra skutočnosť (actus purus).

Teologické rozlišovanie božských osôb Trojice nie je proti absolútnej Božej jednoduchosti, lebo ide o vzťahy v jednej prirodzenosti. Ani virtuálne rozlišovanie medzi Božou podstatou a jeho vlastnosťami nie je proti absolútnej Božej jednoduchosti, lebo jednotlivé vlastnosti označujú celú Božiu podstatu, avšak z iného aspektu.

Význam jednosti prvého Boha

Význam pravdy, že Boh je jeden, sa prejavuje najmä v troch oblastiach:

- Oblasť teológie:

- a) Poukazuje na jedinečnosť a veľkosť pravého Boha.
- b) Poukazuje na bohatstvo Boha – všetko je jeho, všetko jemu patrí; Boh je najbohatší.
- c) Vedie k jasnej pravde; zabraňuje teologickému zmätku, znehodnoteniu i rozriedeniu Božích príkazov a popleteniu životných zásad. Chráni pred heretickým dualizmom (dva rovnocenné božské princípy; gnosticizmus, manicheizmus).
- d) Vedie k správne morálnemu konaniu; jeden hodnotový systém, jeden zmysel života, jeden nadprirodzený cieľ.
- d) Vedie k sociálnej jednote a môže zabrániť konfliktom hroziacim z náboženského rozdelenia (napätie, nepochopenie, netolerantnosť, vojny).

- Oblasť antropológie – ľudská prirodzenosť je „naladená“ na jedného Boha – Pôvodcu a Cieľ všetkého.

- Oblasť religionistiky (náboženskej filozofie):

- a) Dejiny náboženstiev ukazujú, že náboženský vývoj ľudstva šiel od monoteizmu k polyteizmu a nie od polyteizmu k monoteizmu.
- b) Buduje kresťanský dualizmus: Boh a svet – Boh je úplne odlišný od stvoreného sveta (dualizmus stvorenia, metafyzický dualizmus); božská a ľudská prirodzenosť Krista – obe prirodzenosti sú pravé, nezmiešané a neznehodnotené v jedinej druhej božskej osobe (dualizmus vtelenia, kristologický dualizmus); duša a telo – človek je obdivuhodná jednota tela a duše (psychologický dualizmus); milosť a spolupráca – človek bude spasený, ak spolupracuje s Božou milosťou (dualizmus spásy, graciologický dualizmus, synergizmus); dobro a zlo – sú rozdielne, ale nie tak, že by pochádzali od dvoch rozdielnych princíпов, ale tak, že fyzické zlo je nedostatok povinného dobra a morálne zlo je hriech – neposlušnosť voči Bohu (etický dualizmus).

Boh je všemohúci

Sväté písmo

Písmo často vyznáva univerzálnu Božiu moc, najmä keď hovorí o stvorení a riadení sveta (tzv. Božia prozreteľnosť). V *Starom zákone* je 70 miest, kde sa Boh nazýva El Šaddaj (Pantokrátor - Omnipotens - Všemohúci).

Sir 43, 30: „Všemohúci je väčší nad svoje diela.“ Por. *Gn* 49, 25; *Iz* 1, 24; *Ž* 24, 8-10.

Ž 115, 3: „Ved' náš Boh je v nebi a stvoril všetko, čo chcel.“

Jer 32, 17: „Pane, Jahve, pozri; ty si svojou veľkou mocou a svojím vystretým ramenom učinil nebo i zem a tebe nie je nemožná nijaká vec.“ Por. *Lk* 1, 37.

Mt 19, 26: „Ježiš sa na nich zahľadel a povedal im: Ľuďom je to nemožné, ale Bohu je všetko možné.“ Por. *Tob* 13, 2.

2 Kor 6, 18: „Budem vašim Otcom a vy budete mojimi synmi a dcérami, hovorí všemohúci Pán.“ Por. *Mt* 3, 9; 6, 32; 9, 28; *Mk* 8, 4-8.

Zjv 1, 8: „Ja som Alfa a Omega, hovorí Pán Boh, ktorý je, ktorý bol a ktorý príde, Všemohúci.“
Por. Zjv 4, 8; 11, 17; 15, 3; 16, 14; 19, 6; 21, 22.

Múd 11, 21: „Lebo ty vždy môžeš uplatňovať svoju veľkú moc. Ktože môže odolávať sile tvojho ramena?“ Exegéza: Bohom stvorený a obdivuhodne riadený svet (v zdanlivej Božej bezmocnosti, por. Est 4, 17; Prís 21, 1; KKC 272-274) je najväčším dôkazom Božej všemohúcnosti.

Tradícia

Klement Rímsky (+101): „Božia Cirkev v Ríme Božej Cirkvi v Korinte. Skrže nášho Pána Ježiša Krista nech vo vás hojne prebýva milosť a pokoj všemohúceho Boha“ (*List Korint'anom*, pozdrav). „Aj Stvoriteľ a Pán všetkého sa raduje zo svojich diel, zo všetkého, čo urobil. Vo svojej všemohúcnosti založil nebesia a vo svojej nepochopiteľnej múdrosti ich ozdobil“ (*List Korint'anom* 33, 2-3). „Skrže (Ježiša Krista) chcel Vládca, aby sme mali podiel na nesmrteľnom poznaní“ (*List Korint'anom* 36, 2).

Justín (+165): „My tvrdíme, že Boh, pôvodca všetkého, prevyšuje premenlivé veci. Hovoríme, že on všetko usporiadal a urobil. Určite je Tvorca viac, ako jeho dielo“ (*Apologia prima*, cap. 20).

Irenej (+202): „I keby sa Cirkev rozšírila po celom svete až do všetkých končín zeme, od apoštolov a ich učeníkov prijala vieru v jedného Boha, Otca všemohúceho, ktorý stvoril nebo a zem, i moria so všetkým, čo sa v nich nachádza“ (*Adversus haereses* I, 10, 2).

Tertulián (+224): „Treba veriť v jedného všemohúceho Boha, Stvoriteľa sveta a v Ježiša Krista, narodeného z Márie Panny, ukrižovaného za Pontského Piláta, ktorý tretieho dňa vstal z mŕtvych, vystúpil do neba a teraz sedí po pravici Otca, odkiaľ príde súdiť živých i mŕtvych, ktorí tiež vstanú z zmŕtvych“ (*De virginibus velammis* 1).

Ján Zlatoušty (+407): „Keď chýba naša spolupráca, ani Boh nemôže pomôcť“ (*In Matthaëum homilia* 50). Biskup učí, že Boh všetko môže, len pri spáse rešpektuje ľudskú slobodu.

Augustín (+430): „Prived' mi pohana, modloslužobníka... Krista môže poprieť, ale Boha všemohúceho poprieť nemôže“ (*Sermo* 140, 2). „Preto niektoré veci (Boh) nemôže, lebo je všemohúci“ (*De civitate Dei* 5, 10, 1). Tak duchapľne odpovedal na námietku, že ani všemohúci Boh všetko nemôže (napr. nerobí nezmyselné veci, nemôže zhrešiť, zomrieť, zaniknúť...).

Rozumová úvaha

Všemohúcnosť Boha vyplýva z jeho čistej aktuality (*actus purus*), lebo účinná sila nejakej veci je určená stupňom skutočnosti jej bytia. Čím je dokonalejšia bytosť, tým je dokonalejšia jej činnosť (por. Tomáš Akvinský, *Theologická summa* I., 25, 1; I., 14, 2). „Iba Bohu, ktorý všetko, čo je, stvoril z ničoho, možno bez obmedzenia pripísať atribúty všemohúcnosti a slobody“ (Jan-Heiner Tück).

Katechizmus Katolíckej cirkvi (č. 268) učí, že Boží atribút – všemohúcnosť – má tri vlastnosti: je univerzálna (lebo Boh všetko môže, aj všetko stvoril a riadi, por. Gn 1, 1; Jn 1, 3); láskyplná (lebo Boh je Otec, por. Mt 6, 9); tajomná (lebo sa poznáva vierou a prejavuje sa aj v slabosti, por. 1 Kor 1, 18; 2 Kor 12, 9).

Všemohúci Boh, ako Absolútne, nezabíja vedomie, neprekáža „intelektuálnemu hľadaniu“, neničí slobodu ducha. Božia všemohúcnosť ničí iba pýchu; a pritom vytvára a umožňuje slobodu. Aby mohol byť človek slobodný – k tomu treba Všemohúceho; len s Bohom môže byť slobodný (Raniero Cantalamessa). „Každá konečná moc vytvára závislosť; iba všemohúcnosť môže vytvoriť nezávislosť“ (Soren Kierkegaard, +1855). Popieranie Božej všemohúcnosti vedie k polyteizmu.

Magistérium

Materiálna dogma: „Boh je všemohúci.“

Por. Sir 43, 30; Lk 1, 37; Mt 19, 26; všetky najstaršie vierovyznania DH 1-75; Štvrtý

lateránsky koncil, r. 1215, *DH* 800; Prvý vatikánsky koncil, r. 1870, *DH* 3001; *KKC* 268, 272-274.

Zo všetkých Božích vlastností sa vo *Vierovyznaní* spomína iba Božia všemohúcnosť; v nej je totiž obsiahnuté všetko božské. Keď ľudský rozum spozná, že Boh „môže všetko“, ľahko a bez zaváhania bude súhlasiť so všetkým, čo treba veriť, aj keby to bolo veľké a prevyšovalo by to poriadok i zákony prírody (por. *KKC* 274). S touto Božou vlastnosťou sú blízke: najmocnejší, ovládajúci všetko, neprekonateľný, neohraničený, nepremožiteľný, neovládnuteľný, nedotknuteľný, nepokorený, obdivuhodný, spravodlivý, spoľahlivý, neoslabený.

Tajomstvo Božej všemohúcnosti

Zdanlivá Božia bezmocnosť sa ukazuje pri skúsenosti so zlom. Vtedy sa môže zdať, že Boh je neprítomný a neschopný zabrániť zlu. Boh Otec najtajomnejším spôsobom zjavil svoju všemohúcnosť v dobrovoľnom ponížení, smrti a zmŕtvychvstaní svojho Syna, por. *1 Kor* 24-25; *KKC* 272.

Tajomstvo všemohúcnosti sa prejavuje aj v tom, že Boha a jeho moc, možno spoznať iba vierou, por. *2 Kor* 12, 9; *Flp* 4, 13. Vrcholným vzorom tejto viery je Panna Mária, ktorá uverila, že „Bohu nič nie je nemožné“ (*Lk* 1, 37) a Boh urobil v nej „veľké veci“ (*Lk* 1, 49).

Božie znamenie – zázrak

Z praktických dôvodov sa Božia všemohúcnosť delí na dvojakú:

- riadna (fyzicky „bežné“ prejavy sveta);
- mimoriadna (znamenie, zázrak).

Pri posudzovaní „zázrakov“ treba rozlišovať prírodovedeckú (vedou zistiteľnú) rovinu – od roviny transcendentnej (duchovnej, Boha-zjavujúcej). Prírodné vedy, ktoré metodicky vychádzajú z predpokladu zákonitosti všetkého diania, nepripúšťajú zázrak v zmysle ničím nespôsobenej a prírodnými zákonmi neurčiteľnej udalosti. To, čo vedu teraz presahuje (čo nepozná), je ľahko napadnuteľné: čo sa nepozná dnes, bude sa poznať (možno) zajtra.

Preto Katolícka cirkev radšej učí o Božích znameniach (duchovná rovina). Cirkev za zázrak považuje iba takú nevysvetliteľnú udalosť, ktorá na základe okolností, za ktorých sa udiala (a ktoré sú prísne preskúmané), vykazuje znak Božieho znamenia – to znamená znak potvrdenia, ktorý bol daný človeku; alebo znak odpovede na jeho prosbu (Raniero Cantalamessa).

Samotné slovo „zázrak“ poukazuje, že ide o niečo, čo je „za zrakom“, čo hneď nevidieť, čo odkazuje na niečo ďalej (Mireia Ryšková). Znamenie je Boží Boha-zjavujúci úkon, mimoriadna udalosť, ktorá zaujme a vyvolá u ľudí úžas vedúci k spáse; znamenie je orientované na človeka, a nie na prírodu a jej zákony.

Božia prozreteľnosť

Opatrenia, ktorými Boh vedie celé stvorenie k dokonalosti (por. *Múd* 8, 1), sa volajú Božia prozreteľnosť. Hoci stvorenie je dobré, z rúk Stvoriteľa vyšlo nedokončené, je „v stave napredovania“ (por. *KKC* 302, 37).

Písmo jednoznačne tvrdí, že starostlivosť Božej prozreteľnosti je konkrétna a bezprostredná, od najmenších vecí až po veľké dejinné udalosti, por. *Ž* 115, 3; *Zjv* 3, 7; *Prís* 19, 21; *Mt* 10, 30. Zjavenie chce týmto pripomenúť prvenstvo Boha a jeho absolútnu moc nad svetom, por. *Iz* 10, 5n; *Dt* 23, 39; *Sir* 11, 14, *Mt* 6, 31n.

A hoci je Boh zvrchovaným Pánom svojho plánu, k jeho uskutočňovaniu používa aj spolupôsobenie stvorenia – čo je znakom jeho veľkosti a dobroty (*KKC* 306). Boh totiž nedáva svojim stvoreniam iba jestvovanie, ale aj dôstojnosť, aby konali samy, aby jedny boli príčinou a počiatkom druhých, a tak slobodne spolupracovali na uskutočňovaní jeho plánu. Ľudia často nevedome spolupracujú s Božou vôľou, no môžu sa aj vedome zapojiť do Božieho plánu svojimi skutkami, modlitbami, ale aj utrpením, por. *Kol* 1, 24; *1 Kor* 3, 9; *Flp* 2, 13.

Viera v Boha Stvoriteľa obsahuje pravdu, že Boh pôsobí v každom konaní svojich stvorení.

On je prvá príčina, ktorá pôsobí v druhotných príčinách a prostredníctvom nich. Ved' stvorená bytosť, ak je odlúčená od svojho Pôvodcu – zaniká (por. konštit. *Gaudium et spes* 36). Božia prozreteľnosť vedie rozumné bytosti dôstojnou cestou k spásu, por. *Mt* 19, 26; *Jn* 15, 5; *Flp* 4, 3.

Boh a zlo vo svete

Zlo je nedostatok alebo obmedzenie povinného dobra, teda samo o sebe nejstvie. Zlo začína existovať, až keď sa objavuje vedomie. Hmotný predmet nikdy nič neboli a je potrebné odmietnuť sklon premietat' svoje pocity do prírody a nazývat' zlom niečo, čo je v skutočnosti prirodzené.

Faktom je, že Boh neuplatňuje svoju všemohúcnosť tak, ako by to chceli ľudia (por. *KKC* 310; svet je v stave napredovania). Pochybovat' o Bohu (o jeho moci či добрote) len preto, že existuje zlo vo svete, je nesprávne a nedôsledné. Teológia od čias Augustína (+430) delí zlo na fyzické a morálne, por. *KKC* 310-311.

Fyzické zlo je tam, kde je bytosť zbavená tej dokonalosti, ktorú vo fyzickom poriadku má mať (napr. kde chýba zdravie, je choroba). Toto zlo je prirodzene podmienené. Každá bytosť – všetko, čo je – je dobrá a zlou sa nazýva len preto, že nemá nejakú dokonalosť. Je istou náukou, že „kvôli nejakému vyššiemu dobru Boh nepriamo chce fyzické zlo.“ Boh nechce priamo ani fyzické zlo. Odporovalo by to jeho добрote. Avšak tá najhoršia vec, ktorá sa v dejinách ľudstva stala – ukrižovanie Božieho Syna –, sa stala najlepšou vykupiteľskou akciou v celej existencii stvorenia.

Morálne zlo alebo hriech je urážka Boha, je to vlastné a opravdivé zlo. Toto zlo je spôsobené vždy slobodným rozhodnutím tvora proti Bohu, ktorý je tvorca všetkého dobra. Mravné zlo nie je len nedostatok dobra, ale je aj jeho výslovné popretie. Boh nemôže chcieť morálne zlo ani priamo, ani nepriamo. Je istou náukou, že „morálne zlo Boh iba pripustí. Pripustí ho preto, lebo človek má slobodnú vôľu.“ Boh nemôže chcieť mravné zlo ani priamo, ani nepriamo. Odporovalo by to jeho svätosti, por. *KKC* 311-313.

Augustín (+430) napísal: „Lebo všemohúci Boh... keďže je nanajvyš dobrý, by nikdy nedopustil, aby v jeho dielach bolo niečo zlé, keby nebol až taký mocný a dobrý, že by neurobil dobré aj zo zla“ (*Enchiridion de fide, spe et caritate* 11, 3). Kresťania veria, že každé utrpenie nesie v sebe aspoň možnosť pre dobro; avšak nie každý dá onomu dobru šancu prejaviť sa (Lee Strobel).

Boh je živý

Sväté písmo

Písmo často hovorí o Bohu ako o Bohu živom. Prídavné meno „živý“ znamená „pravý“, lebo nepraví, falošní bohovia, nežijú. *Písmo* potvrdzuje, že živý Boh je zdroj každého života a že tento Boh sám a slobodne „koná“ (Boh neustále „stvára“ svet; tzv. creatio continua evolutiva), čoho dôkazom sú dejiny spásy, por. *Joz* 3, 10; *Ž* 42, 3; *KKC* 2112.

Ž 36,10: „Ved' u teba je zdroj života.“ Por. *Dt* 30, 19; *Iz* 38, 16; *Mt* 22, 32. Exegéza: Pravý Boh je zdroj a prameň života, a preto je Bohom „živých“; lebo pre neho všetci žijú, por. *Lk* 20, 38; *Mt* 10, 39; *Zjv* 22, 1; *2 Mach* 7, 33.

Dan 14, 24: „Daniel odpovedal: Pánovi, svojmu Bohu, sa budem klaňať, pretože on je živý Boh.“

Jn 14, 6: „Ja som cesta, pravda i život.“ Por. *Rim* 14, 9; *2 Tim* 4, 1; *Mk* 8, 35; *1 Tim* 4, 8; *Hebr* 7, 3; *1 Jn* 1, 1; *Jn* 1, 4; 3, 16; 5, 24; 6, 57; 10, 10; 11, 25; 6, 51: „Ja som živý chlieb, ktorý zostúpil z neba. Kto bude jesť z tohto chleba, bude žiť naveky.“ Exegéza: Pozemský život je predobrazom nadprirodzeného duchovného života; tak ako aj ten pozemský život je od Boha, aj ten večný je od Boha (por. *1 Pt* 1, 23; 2, 4; *Lk* 9, 24).

1 Jn 5, 20: „A my sme v tom Pravom, v jeho Synovi Ježišovi Kristovi. On je ten Pravý, Boh a večný život.“ Por. *Mt* 26, 63; *Sk* 3, 15. Exegéza: Boh práve preto, že je živým Bohom, chce,

aby ľudia žili, por. *KKC* 52, 2575.

Sk 17, 24- 25: „Boh, ktorý stvoril svet a všetko, čo je v ňom, pretože je Pánom neba i zeme, nebýva v chrámoch zhotovených rukou, ani sa mu neslúži ľudskými rukami, akoby niečo potreboval, veď on dáva všetkým život, dych a všetko.“ Por. *Sk* 11, 18; *Rim* 5, 21; *Gal* 2, 20; *Kol* 3, 3.

Zjv 1, 17-18: „Keď som ho uvidel, padol som mu k nohám ako mŕtvy. On položil na mňa svoju pravicu a povedal: Neboj sa! Ja som Prvý a Posledný a Živý. Bol som mŕtvy, a hľa, žijem na veky vekov a mám kľúče od smrti a podsvetia.“

Ex 12, 12: „Lebo v tú noc prejdem celou egyptskou krajinou a usmrťím všetko prvorodené v egyptskej krajine od človeka až po dobytok a nad všetkými bohmi Egypta vykonám súd ja, Pán!“ Por. *Gn* 46, 3-4; *Lv* 20, 1-3; *Dt* 32, 12; *Nm* 21, 2-3; *Jób* 21, 22.

Ž 66, 5: „Podťe a pozrite na Božie diela; úžas budia skutky, ktoré koná ľudom.“ Por. *Jer* 50, 34; *Ž* 72, 18; 77, 15; 103, 6; *Ž* 130, 8; celý *Ž* 136.

Jn 5, 17: „Ježiš im povedal: Môj Otec pracuje doteraz, aj ja pracujem.“ Por. *Jn* 5, 36; 10, 25; 10, 37-38; *Ef* 1, 11; *Hebr* 13, 20-21.

Jn 14, 10-11: „Slová, ktoré vám hovorím, nehovorím sám zo seba, ale Otec, ktorý ostáva vo mne, koná svoje skutky. Verte mi, že ja som v Otcovi a Otec vo mne. Ak nie pre iné, aspoň pre tie skutky verte!“

Tradícia

Didaché (10, 3): „Nám však milostivo uštedri duchovný pokrm a nápoj, ako aj večný život skrze Ježiša, tvojho služobníka“ (spísané o. r. 100).

Klement Rímsky (+101): „Prijmite našu radu a nebudete ľutovať: žije Boh, žije Pán Ježiš Kristus i Duch Svätý, viera a nádej vyvolených“ (*List Korintanom* 58, 2). „Toto všetko stvoril Pôvodca a Pán všetkého, aby všetko žilo svorne a v pokoji“ (*List Korintanom* 20, 11).

Epistolé Barnába (7, 2): „Keď teda, Boží Syn, Pán a budúci sudca živých i mŕtvych trpel a jeho utrpenie nám dalo život, verme, že Boží Syn netrpel kvôli niekomu inému, ale kvôli nám“ (neznámy žido-kresťanský autor, spísané po r. 135).

Irenej (+202): „Slávou Boha je živý človek a životom človeka je videnie Boha. Veď ak už zjavenie Boha prostredníctvom stvorenia dáva život všetkému, čo žije na zemi, tým viac zjavenie Otca skrze Slovo dáva život tým, ktorí vidia Boha“ (*Adversus haereses* IV, 20, 7).

Gregor Nysský (+394) nazýval Boha „Sám život“ (*In Iohannis*).

Augustín (+430): „Či len jedna žilka, ktorou prúdi do nás bytie a žitie, môže pochádzať odinakiaľ, ak len nie od teba, Pane, ktorý si nás stvoril, v ktorom niet rozdielu medzi bytím a žítím, lebo najvyššie bytie a najvyšší život je v tebe to isté“ (*Confessiones* I, 6). „Keď sa primknem k tebe celou svojou bytosťou, nikdy nepocítim bolestnú námahu a môj život, celý naplnený tebou, bude pravým životom“ (*Confessiones* X, 28). „Svojou smrťou – ktorá bola jedinou skutočnou obetou prinesená za nás – očistil, zrušil, vyhladil vinu... Svojím zmŕtvychvstaním nás potom – predurčených k večnému životu – povolaných ospravedlnil a ospravedlnených oslávil (*Rim* 8, 30)“ (*De Trinitate* IV, 13, 17).

Cyril Alexandrijský (+444) volal Boha: „Život podstatný“ (*De Divino nominibus*).

Liturgické modlitby mali už v 2.-3. stor. v závere „skrze Krista, nášho Pána“ alebo „skrze nášho Pána Ježiša Krista, tvojho Syna, ktorý žije...“ (Vincent Malý, +2008).

Rozumová úvaha

Na zemi existujú odstupňované spôsoby bytia – živé a neživé. Živé bytia sú dokonalejšie ako neživé. Keďže celý svet pochádza z Božej stvoriteľskej moci, Boh musí mať život, inak by ho nemohol dať; nemohol by ako „neživý“ dať život.

Intelektuálne „poznatie a chcenie“ je v poriadku bytia najvyššia životná činnosť, ktorá je vlastná len bytosťam s duchom: „Kto poznáva a chce – ten žije“. Podľa Tomáša Akvinského

(+1274) je Boh živý v najvlastnejšom zmysle slova, lebo jeho prirodzenosť je „poznanie“ (*Theologická summa* I., 18, 3). Boh je sám „Život“ a jeho intelektuálne prejavy (najdokonalejšie a večné poznanie a chcenie) sú totožné s jeho podstatou. Kto má rozum, má aj vôľu, lebo vôľa nasleduje rozum; tak, ako je Boh Bytie a Poznanie, tak je aj Chcenie – túžba po dobre, vzťah k dobru (por. *Theologická summa* I., 19, 1). Božia vôľa je jedna jediná; sama sa vôbec nemení, v časopriestore sa menia len jej účinky (por. *Theologická summa* I., 19, 3).

Boží život ad intra – večné poznanie a chcenie – vedie k náuke o Najsvätejšej Trojici; Slovo je „plod“ Božej mysle (por. *Jn* 1, 18) a Duch Svätý je jedným „dychom“ Otca i Syna (por. *Gal* 4, 6; *Rim* 8, 9).

Magistérium

Dogma: „Boh je živý, život sám a život najdokonalejší.“

Por. *Ž* 36,10; *Dan* 14, 24; *Jn* 14, 6; *Rim* 14, 9; *2 Tim* 4, 1; *Mk* 8, 35; *1 Tim* 4, 8; *Hebr* 7, 3; Prvý vatikánsky koncil, r. 1870, *DH* 3001.

Dôsledky tejto teologickej pravdy sa odzrkadľujú v trojičnej náuke. Apoštol Ján výrazom Logos (por. *Jn* 1, 1) naznačuje, že Slovo u Boha je „plod“ Božej mysle (por. *Jn* 1, 18); splodenie Syna, druhej božskej osoby, je „z Božieho rozumu“. Tretia božská osoba je zas jedným „dychom“ Otca i Syna (por. *Gal* 4, 6; *Rim* 8, 9). Duch Svätý nie je splodený, on je „vychádzajúci“, lebo pochádza z ich vnútrobožskej „lásky“. Aj etymologický základ mena tretej osoby je od slova „dychtiť“, čo tiež poukazuje na úkon vôle – lásky. S touto Božou vlastnosťou sú blízke: actus purus, absolútne dynamický a nemeniteľný, nesmrteľný, konajúci, tvoriaci, trojosobný, zdravý, plodný, prítomný, neúnavný, naplno žijúci v sebe i mimo seba, spoľahlivý, solidárny, cítiaci, učiaci, vždy aktuálny, efektívny, najmúdrejší, najnovší a najstarší, chcejúci, krásny.

Večný život

Život známy na zemi je charakterizovaný pravidelnou zmenou. Večný, t.j. nemenný život si na zemi nemožno predstaviť. Večné je vyhradené len pre kategórie božského bytia. Večnosť totiž nie je nejaký „dlhý“ čas; večnosť je neohraničená časopriestorom. Večnosť je trvanie bez začiatku a konca, je stále „teraz“. „Večnosť je razom celé a dokonalé prežívanie neohraničiteľného života“ (Boëtius, +525). Preto je výlučne božská; Boh je Bytie; Boh je bez zmeny a pohybu.

Ľuďom, ktorí sú časopriestoroví, je prežívanie dokonalého života v jednom božskom „teraz“, ktoré nemá začiatok a koniec, nepredstaviteľné a nepochopiteľné. Večný život nie je len „stále trvanie“, to dostanú aj zatratení. Je to nadprirodzená plnosť života – účasť na blaženom živote Boha. Všetci stvorení duchovia sú do tohto božského života pozvaní (por. *Mt* 25, 1n; 25, 34; *2 Tim* 4, 8; *1 Pt* 1, 10). Preto kresťan všetko posudzuje z hľadiska večnosti, aby ju dosiahol. Najlepším „zvečnením“ človeka je žiť v pravde a dobre; každý dobrý skutok vykonaný v duchu kresťanskej lásky má večnú hodnotu (por. *2 Kor* 4, 17).

Trvanie stvorených duchov (anjelov, ľudí) – ktorí majú počiatok, ale žiadny koniec vo svojej substancii – je večité.

Prítlačivosť krásneho Boha

Praktické dôsledky pravdy Boh je „Život“, sa prejavujú v tom, že ľudia môžu večne žiť: „Otče,... večný život je v tom, aby poznali teba, jediného pravého Boha, a toho, ktorého si poslal, Ježiša Krista“ (*Jn* 17, 3).

Krásne je to, čo je jednotné, pravdivé a dobré. Fundamentálne je krása v každom bytí, nakoľko je každé bytie jednotné, pravdivé a dobré. Formálne je krása v bytí, ktoré má rozum a vôľu. Krása je teda predmetom aj vôle, aj rozumu (por. *KKC* 33).

Krásny Boh je bytie hodné ľudského snaženia a lásky (por. *KKC* 208, 1765-1766, 2500); jedine on môže uspokojivo naplniť dušu. On je najvyššie a najkrajšie Dobro – zmysel a cieľ

všetkého (por. *KKC* 34). Nerozumné stvorenia idú k nemu nevedome plniac zákony a stanovený poriadok svojej prirodzenosti. Rozumné stvorenia (anjeli a ľudia) nachádzajú Boha poznaním a láskou, a tak prichádzajú k pravému šťastiu (por. *KKC* 344).

Boh je vševediaci

Sväté písmo

Písmo veľa hovorí priamo o dokonalom Božom poznaní (múdrosti a vševedičnosti) i nepriamo cez fakt Božieho stvorenia a udržiavania sveta.

Sir 1, 1, 3: „Všetka múdrosť je od Pána, Boha, vždy bola u neho (a je pred vekmi). Božiu múdrosť, čo predchádza všetko – ktože vie prebádať?“

Jób 12, 13: „On (Boh) múdry je a veľmi mocný, aj rozvážny je, veľmi rozumný.“ Por. *Jób* 11, 5-6; 15, 8; 26, 5n; 28, 23.

Múd 9, 11: „(Božia múdrosť) všetko vie a všetko chápe.“ Por. *2 Sam* 14, 20; *1 Kr* 3, 28; 5, 9n; *1 Krn* 22, 12; *2 Krn* 1, 10; *Prís* 3, 13.

Prís 2, 6: „Múdrosť udeľuje Pán, z jeho úst (pochádzajú) poznanie a rozumnosť.“ Por. *Sk* 6, 10; *1 Kor* 1, 19n;

Múd 11, 21: „Lenže ty (Bože) si mierou počtom, váhou usporiadal všetko.“ *Prís* 3, 19.

Sir 23, 29: „Pán Boh všetko poznal prv, ako stvoril veci: a tak si aj po stvorení všima všetkého.“

Ž 104, 24: „Aké mnohoraké sú tvoje diela Pane, všetko si múdro učinil.“

Ž 16, 7: „Velebím Pána, čo ma múdrosťou obdaril; v noci ma k tomu moje srdce vyzýva.“ *Ž* 19, 8; 51, 8; 90, 12; 94, 10-11; 105, 22; 119, 66; 147, 5; *Jak* 1, 5; 3, 17.

Ž 139, 6: „Obdivuhodná pre mňa je tvoja múdrosť (Pane); je taká veľká, že ju nemôžem pochopiť.“

1 Sam 2, 3: „Nerozmnožujte naduté reči, z vašich úst nech nevychádza pýcha, lebo Pán je vševediaci Boh.“ Por. *Múd* 7, 28; 9, 2.

Rim 11, 33-34: „Aká hĺbka Božieho bohatstva, múdrosti a vedomosti! Aké nepochopiteľné sú jeho súdy a nevyspytateľné jeho cesty! Ved' kto poznal Pánovo zmýšľanie? Alebo kto bol jeho radcom?“ Por. *Ef* 1, 17; 3, 10;

1 Jn 3 20: „Keby nám srdce niečo vyčítalo, Boh je väčší ako naše srdce a vie všetko.“ Por. *Mt* 6, 31n.

Lk 5, 22: „Ježiš poznal ich myšlienky.“ Por. *Jn* 1, 18; 6, 46; *Mt* 11, 27; 14, 54; *Lk* 2, 40. Exegéza: Ježiš dôkladne pozná nielen každého stvoreného ducha, ale on, keďže „videl Otca“, pozná aj Boha a má moc zjaviť ho. Spolu s ním, to, čo je v Bohu, pozná aj „Boží Duch“ (*1 Kor* 2, 7. 11; *Kol* 2, 3; *Zjv* 5, 12); jedine Boh pozná Boha úplne.

Tradícia

Klement Rímsky (+101): „Stvoriteľ a Pán všetkého vo svojej všemohúcnosti založil nebesia a vo svojej nepochopiteľnej múdrosti ich ozdobil“ (*List Korint'anom* 33, 2-3). „Skrze (Ježiša Krista) boli otvorené oči nášho srdca. Skrze neho rozkvitla do svetla naša nerozumná a zatemnená myseľ. Skrze neho chcel Vládca, aby sme mali podiel na nesmrteľnom poznaní“ (*List Korint'anom* 36, 2). „Skrze svojho milovaného Syna Ježiša Krista nás povolal z tmy do svetla a z nevedomosti k poznaniu jeho slávneho mena“ (*List Korint'anom* 59, 2).

Ignác Antiochijský (+117): „Pánovi nie je nič skryté. Veľmi dobre pozná aj naše tajomstvá“ (*List Efezanom* 15, 3). „Prečo všetci nie sme múdri, keď sme prijali poznanie Boha Ježiša Krista? Prečo hlúpo hynieme, keď prehliadame dar milosti, ktorý nám Pán zoslal? (*List Efezanom* 17, 2).

„Velebím Ježiša Krista, že vás urobil takými múdrymi“ (*List Smyrňanom* 1, 1).

Tertulián (+224): „Pred vševediacim Bohom sme skúšaní. Myslíme na večný trest, a tak ako jediní sa snažíme žiť bezúhonne. Bojíme sa nanajvýš múdreho Boha. Pred ním sa nedá skryť“ (*Apolo-*

geticum, cap. 45). „Čo však mám povedať o Božom predvídaní? Má toľko svedkov, koľko je prorokov“ (*Adversus Marcionem* II, 5).

Ján Zlatoústý (+407) vysvetľujúc voľbu Mateja apoštola (por. Sk 1, 15-26), napísal: „A všetci sa spoločne modlia... Veľmi správne ho (Pána) vzývajú ako toho, ktorý pozná srdcia“ (*Homilia in Acta Apostolos* 3, 3).

Hieronym (+420): „Vyznávať, že Boh je všemohúci a popierať, že predvída budúcnosť, je šialenstvo“ (*Adversus Pelagianos* 3, 6).

Augustín (+430): „Čo by ti, Pane, mohlo byť skryté vo mne, keď pred tvojimi očami leží otvorená priepasť ľudského svedomia? Tebe, Pane, je známe, aký som, nech som už akýkoľvek“ (*Confessiones* X, 1).

Rozumová úvaha

Rozumom možno odôvodniť nekonečnosť Božieho poznania z jeho stvoriteľskej múdrosti a udržiavateľskej múdrosti. Boh všetko stvoril a všetko dokonale pozná.

Tomáš Akvinský (+1274) učil: „Nehmotnosť vecí je dôvodom poznávania. Pretože Boh je najviac nehmotný, z toho vyplýva, že má najdokonalejšie a najvyššie poznanie“ (por. *Theologická summa* I., 14, 1). „Poznanie je Božia podstata“ (*Theologická summa* I., 14, 4).

Boh absolútne dokonale a výstižne pozná seba samého (ad intra) a tiež všetko, čo je mimo neho (ad extra). Seba Boh pozná v sebe, lebo ako actus purus nemá nič, čo by bolo v možnosti, všetko je v uskutočnení. V Bohu je totožné „poznať“ a „poznané“ (*Theologická summa* I., 14, 2; *KKC* 152). To, čo je mimo neho, Boh pozná v sebe, ako v prvej príčine (*KKC* 34), preto je aj toto jeho poznanie okamžité, nie je postupné (*Theologická summa* I., 14, 7; *KKC* 212, 1040, 2283).

Magistérium

Dogma: „Boh je nekonečný rozumom (je vševediaci).“

Por. *Sir* 1, 1; *Jób* 12, 13; *I Jn* 3 20; Prvý vatikánsky koncil, r. 1870, *DH* 3001; *KKC* 208.

S touto Božou vlastnosťou sú blízke: inteligentný, realistický, chápací, najbystrejší, aktuálny, pravdivý, neomylný, výstižný, praktický.

Vlastnosti Božieho poznania

Božie poznanie je Božia podstata, preto je jedno, jednoduché, nezmeniteľné a aktuálne – ako je jedna, jednoduchá, nezmeniteľná a aktuálna Božia podstata. Pritom je aj výstižné, úplné, dokonalé a absolútne nezávislé na mimobožských veciach.

Teológovia ešte rozlišujú Božie poznanie vzhľadom na poznané predmety.

Boh pozná sám seba: nutne, teoreticky a schvaľujúco (nutne – lebo je to jeho bytie; teoreticky – alebo kontemplatívne, lebo seba „Boh nerobí“; schvaľujúco – je sám so sebou spokojný).

Skutočné veci Boh pozná slobodne, prakticky a schvaľujúco alebo zavrhuje (slobodne – nič ho k tomu nenúti; prakticky – uskutočňujú sa; schvaľujúco /morálne dobré veci/ alebo zavrhuje /morálne zlé veci/).

Možné veci, ktoré sa nikdy neuskutočnia, Boh pozná ako vzorovú príčinu slobodne, teoreticky, schvaľujúco alebo zavrhuje (slobodne – nič ho k tomu nenúti; teoreticky – neuskutočnia sa; schvaľujúco alebo zavrhuje – morálne dobré alebo zlé).

Predmet Božieho poznania

Boh poznáva všetko, čo vôbec možno poznať, a to najdokonalejšie. Teológovia rozlišujú prvotný a druhotný predmet jeho poznania. Prvotný predmet Božieho poznania je Boh sám (por. *Mt* 11, 27; *I Kor* 2,10).

Druhotným predmetom Božieho poznania je všetko, čo je mimo Boha. Sú to:

- skutočné veci: minulé, terajšie i budúce (por. *Sir* 23, 29; *Lk* 16, 15);
- možné veci (por. *Mt* 19, 26; *Est* 14, 14);
- podmienené veci alebo polobudúce skutky, teda tie, ktoré by sa udiali, keby sa splnila určitá podmienka – „keby“ (por. *1 Sam* 23, 12-13; *Mt* 11, 21).

Boh a pravda

Filozofia rozlišuje a opisuje pravdu trojako:

- **Pravda ontologická**, čiže metafyzická, bytostná; touto pravdou je pravdivé všetko, čo je v skutočnosti alebo aspoň v možnosti. Ontologickou pravdou je vlastne každé bytie.
- **Pravda logická**, čiže zhoda poznávajúceho rozumu s poznávanou vecou; ide o správne spoznanie veci.
- **Pravda morálna**, čiže zhoda vonkajších znakov (slov, gest, postoja) s vnútorným presvedčením daného subjektu – toho, ktorý sa vyjadruje.

Boh je absolútne dokonalá Pravda po každej stránke – aj ontologicky (Existencia), aj logicky (vševediaci) aj morálne (Svätý). Najkrajšie sa to ukázalo na Božom Synovi. Ježiš ako Božie Slovo je Pravda (ontologická), je Boh darovaný človeku (*Jn* 14, 6.9-11; 17, 17). Najčitateľnejšie sa ukázal v tele ako Pravda logická aj morálna. Duch Svätý je realizáciou „Pravdy – Ježiša“ vo svete; on nielen uvádza do pravdy, ale sám je Pravdou (*1 Jn* 5, 6).

Boh je dobrý

Svet a ľudstvo by neexistovali, keby dobrý Boh (por. *Lk* 18, 19; *1 Jn* 4, 8) nešíril dobro mimo seba. *Písmo* viackrát hovorí o manželskej (resp. snúbeneckej) láske ako o pozemskom obraze Božej lásky (napr. *Oz* 2, 3-22; *Ez* 16, 1-14; *Iz* 54, 4-8). Hoci je tento obraz nedostatočný a analogický, predsa ide o najvernejší obraz tohto božského tajomstva (Ján Pavol II., +2005).

Kresťanská filozofia na základe Božieho zjavenia poukazuje na tri hľadiská, z ktorých je Pán Boh dobrý, t.j. Dobro: - ontologické (objektívne) dobro; - mravné dobro; - vzťahné dobro.

Sväté písmo

Boh – ontologické Dobro

Ex 3, 14: „Boh povedal Mojžišovi: Ja som, ktorý som! – a dodal: Toto povieš Izraelitom: Ja-som ma poslal k vám!“ Exegéza: Keď sú Božie diela veľmi dobré, on musí byť Dobro, por. *Gn* 1, 31; *Sir* 39, 21.

1 Jn 4, 8: „Boh je láska.“ Por. *Lk* 18, 19.

Boh – ako prvá príčina všetkého (biblicky „prvý a posledný“, por. *Iz* 41, 4; 44, 6; 48, 12) – musí byť číra aktuálnosť (actus purus), celý v uskutočnení, samé prvé Bytie, a teda najdokonalejší. Najvyššia dokonalosť je tam, kde je samé uskutočnenie. Bytie a dobro sú vecne totožné, rozlišujú sa len logicky. Všetko, čo je, je ontologicky dobré. Boh, ktorý je „Ja-som“, je ontologicky najlepší, por. Tomáš Akvinský, *Theologická summa* I., 6, 3.

Boh – morálne Dobro

Lv 20, 26: „Buďte mi svätí, lebo ja, Pán, som svätý a ja som si vás oddelil od národov, aby ste boli moji!“ Por. *Iz* 6, 3; *Ž* 99, 9.

Jn 6, 68-69: „Odpovedal mu Šimon Peter: Pane, a ku komu by sme išli? Ty máš slová večného života. A my sme uverili a spoznali, že ty si Boží Svätý.“ Por. *Jn* 1, 14.

Kde je poznanie (rozum), tam je aj chcenie (vôľa). To, čo je, má v prirodzenosti náklonnosť k sebe. Boh ako najdokonalejšie Bytie, sa dokonale pozná a dokonale chce – miluje, lebo on je najväčšie Dobro. Božia svätosť je neodolateľná vitalita, hoci je celkom vnútorná. Božia svätosť je

oheň, ktorý spaľuje a súčasne oživuje. Boh je svätý, Božie meno je sväté a vyžarovanie Božej svätosti posväcuje jeho ľud (Ex 19, 6).

Boh – vzťahné Dobro

Mal 1, 1-2: „Miloval som vás, hovorí Pán, vy sa však pýtate: Čímže si nám preukazoval lásku?“

Por. *Múd* 8, 1; *Ž* 147, 12n. Exegéza: Boh preukázal svoju vzťahnú lásku najprv tak, že všetko stvoril (*Gn* 1, 1; *Jn* 1, 3) a potom vykúpil (*Ez* 34, 11-12; *1 Tim* 2, 4-6; 4, 4).

Jn 3, 16-17: „Boh tak miloval svet, že dal svojho jednorodeného Syna, aby nezahynul nik, kto v neho verí, ale aby mal večný život. Lebo Boh neposlal Syna na svet, aby svet odsúdil, ale aby sa skrze neho svet spasil.“ Por. *Jn* 1, 16-17.

Boh – ako absolútne Bytie a ako najväčšie Dobro – chce (miluje) okrem seba aj bytia mimo seba, čiže rozdáva sa; vyplýva to z jeho trojičnej podstaty (por. Tomáš Akvinský, *Theologická summa* I., 19, 2). Tak sa bytostná a morálna Božia добрota prejavila aj navonok – v rámci stvorenia (por. *Gn* 1, 31).

Tvrdenie, že starozákonný Boh bol prísny a neľútostný, je mylné. Aj podľa *Starého zákona* bol Boh milosrdný a láskavý, hoci prístup k spoznaniu „Boh je Láska“ sa otvoril až vďaka Ježišovi Kristovi. *Starý zákon* toto tajomstvo tušil (por. *Ex* 34, 6) a *Nový zákon* ho odhalil (por. *Rim* 5, 8).

Tradícia

Dobrota, prejavujúca sa mnohorakým spôsobom, patrí k základným Božím vlastnostiam, por. *Didaché* 9, 3; 10, 2.

Klement Rímsky (+101): „Milujme nášho dobrotivého a milosrdného Boha, ktorý si nás vyvolil“ (*List Korinťanom* 29, 1). „Podrobme sa jeho veľkolepej a vznešenej vôli. Ako prosebníci o jeho zmilovanie a dobrotivosť padnime na kolena a prosme o jeho zľutovanie“ (*List Korinťanom* 9, 1). „Buďme vľúdni, ako nám to káže láska a добрota nášho Stvoriteľa“ (*List Korinťanom* 14, 3). „Myslime na neho a očami svojej duše pozerajme na jeho veľkodušnú vôľu. Hľadme, ako veľkodušne preukazuje svoju dobrotu všetkému stvoreniu“ (*List Korinťanom* 19, 3). „Milosrdný a dobrotivý Otec je láskavý ku všetkým, ktorí si ho ctia. Láskavo a dobrotivo dáva svoju milosť tým, ktorí k nemu prichádzajú s pokornou myslou“ (*List Korinťanom* 23, 1).

Aristides Aténsky (+c.140): „(Boh) všetko stvoril pre človeka“ (*Apologia* 1).

Martyrium Polycarpi (20, 2): „Tomu, ktorý má moc – skrze svojho jednorodeného Syna Ježiša Krista – nás všetkých priviesť svojou láskou a dobrotou do svojho kráľovstva, tomu buď sláva, česť, moc a vláda na veky.“ Smyrniansky biskup Polykarp bol umučený o. r. 156; kresťania zo Smyrny listom o tom informovali ďalšie obce.

Melito Sardský (+c.190): „Kristus je Milosťou“ (*De passione* 9, 57).

Tertulián (+224): „Meno Boh Otec nebolo nikomu zjavené. Aj Mojžiš, ktorý sa naň pýtal, počul iné meno. Nám bolo zjavené v Synovi. Meno Otec nejestvuje totiž prv ako Syn“ (*De oratione* 3, 1).

„My milujeme jeho (Božiu) dobrotu a bojíme sa jeho prísnosti“ (*Apologeticum*, cap. 41).

Ambróz (+397) učil, že Kristova spásonosná obeta je zároveň prejavom lásky Boha – Otca, ktorý poslal svojho Syna i lásky Boha – Syna, ktorý dobrovoľne vydal seba samého, por. *De Isaac et anima* 46.

Augustín (+430): „Pretože (Boh) je dobrý, sme“ (*De doctrina christiana* I, 32, 35). „V Bohu je dobrotivosť najvyššia, svätá i spravodlivá. Je to láska ku svojim dielam, ktorá neplynie z potreby, ale z dobrotivosti“ (*De Genesi ad litteram* I, 5, 11). „Čo Boh má, to je on“ (*De civitate Dei* XI, 10, 1).

Rozumová úvaha

Kresťanská filozofia opisuje Pána Boha ako trojnásobne „dobrého“ – ontologicky, mravne a vzťahne. Ontologické dobro je zhoda (vzťah) vecí s vôľou; tak ako je ontologická pravda zhoda

(vzťah) veci s rozumom. Každá vec je ontologicky dobrá. Tá vec je dobrá v sebe, ktorá môže zdokonaľovať iné veci (por. *Theologická summa* I., 5, 4). Tomáš Akvinský (+1274) ďalej učil, že Boh ako prvá účinná príčina všetkého, musí byť najdokonalejší (por. *Theologická summa* I., 4, 1). Čokoľvek z bytia, z dobroty a z dokonalosti sa nachádza v nejakom stvorení, to je najvynikajúcejším spôsobom v Bohu (por. *Theologická summa* I., 4, 2).

Katechizmus Katolíckej cirkvi (č. 1604) učí, že Boh, ktorý stvoril človeka z lásky, aj ho k láske povolal. Láska je základným a vrozeným povolaním každej ľudskej bytosti, lebo človek je stvorený na obraz a podobu Boha – a sám Boh „je Láska“ (por. *Gn* 1, 27; *I Jn* 4, 8. 16). Popieranie Božej dobroty vedie k vzbure.

Človek miluje preto, lebo objekt milovania má v sebe niečo láskyhodné, čo ľudskú lásku motivuje. U Boha je motívom lásky jeho vlastná Plnosť – bytia i dobra – a nie iba niečo láskyhodné v druhom objekte milovania. Dôvodom, z ktorého Boh všetko stvoril a pozorne sa o to stará, je jeho trojičná láska. Boh je už vo svojej podstate „Boh vzťahov“, on je „Byť pre druhého“ (Jozef Vrabec, +2003).

Magistérium

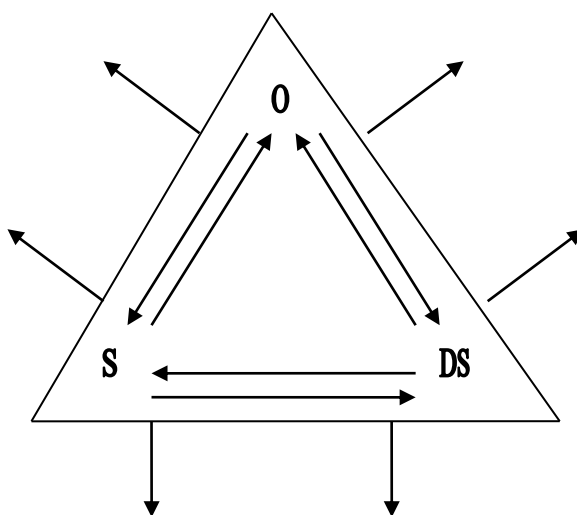
Dogma: „Boh je absolútne dobrý.“

Por. *Ex* 3, 14; *I Jn* 4, 8; Prvý vatikánsky koncil, r. 1870, *DH* 3001, 3002.

Dokonalá dobrota Boha je jeho podstata – lebo „Je Láska“. S absolútnou Božou láskou súvisí absolútna Božia moc (teologicky aj filozoficky).

Pán Boh sa prvý ujal iniciatívy v dialógu lásky so stvorením, a stále v ňom pokračuje. Preto mnohé životné udalosti dosvedčujú, že dobrota a láska sú najväčšou hybnou silou vo svete (Harold Morris). S touto Božou vlastnosťou sú blízke: najsvätejší, najkrajší, milostivý, najmilší, milosrdný, vykupujúci, posväcujúci, veľkodušný, zhovievavý, blízky, najštedrejší, rozdávací, láskavý, odpúšťajúci, bezpečný, trpezlivý.

Boh ako ontologické a morálne dobro „prekypuje“ do vzťahného dobra.

Božia dobrota v добрote matky a otca

Boh nie je „na obraz“ človeka (*KKC* 370), ale človek je stvorený na Boží obraz (*Gn* 1, 27). Boh nie je ani muž, ani žena, je čistý duch, v ktorom niet miesta pre rozdielnosť pohlaví. Boh je spoločenstvo božských osôb, ktoré sa odzrkadľuje v ľuďoch: a to v prirodzenej rovine – ľudia sú ako „žena a muž“ (Ján Pavol II., +2005); i v nadprirodzenej rovine – ľudia sú v cirkevnom spoločenstve. Boží obraz v ľuďoch nie je statický – tento obraz „sa musí žiť“, „musí sa stávať“ v spolupráci s Bohom.

Dobrá matka a otec dávajú svojim deťom život aj správnu výchovu. Oni utvárajú láskavé rodinné ovzdušie, ktoré napomáha úplnú osobnú a spoločenskú výchovu detí (por. *Gravissimum educationis* 3). Dokonalosti ženy a muža odzrkadľujú niečo z nekonečnej dokonalosti Boha (*KKC* 370): sú to dokonalosti matky (por. *Iz* 49, 15; 66, 13; *Ž* 131, 2) a tiež dokonalosti otca (por. *Oz* 11, 3-4). To veľké a pozitívne, čo je na ľudskom otcovstve, je určite odrazom Božieho otcovstva, ostatné istotne nie (Vladimír Thurzo).

Sociológovia v základe rozlišujú lásku matky a lásku otca (Adolfo L'Arco, +2010). Láska matky je v podstate nepodmienená – a odzrkadľuje tú milosť Boha, ktorú teológia nazývajú pomáhajúca milosť. Láska otca je v podstate podmienená – a odzrkadľuje tú milosť Boha, ktorú teológia nazýva posväcujúca milosť.

Božia dobrota v starostlivosti o svet

Stála Božia starostlivosť o svet je prejavom jeho vzťaznej dobroty. „Jak orol zobúda svoje hniezdo, krúži nad svojimi mláďatami, tak (Pán) rozpál svoje krídla, chytil (svoj ľud), niesol ho na svojich perutiach“ (*Dt* 32, 11). Klasická teológia rozlišovala v Božej starostlivosti tri dimenzie:

1. dimenzia starostlivosti: Zachovávanie sveta.
2. dimenzia starostlivosti: Božie spolupôsobenie a činnosť tvorov.
3. dimenzia starostlivosti: Božia prozreteľnosť.

Pokoncilová teológia Božiu starostlivosť zahŕňa pod pojem „kontinuálne stvorenie“.

Božia dobrota a dejiny spásy – história spásy

Dejiny spásy sú jedinou veľkou Božou milosťou. V Ježišovi Kristovi Boh obrátil kruté pravidlo hriechu a odplaty. Ježiš predstavil Boha ako iniciatívneho Otca (márnotravný syn)..., ako kráľa, ktorý odpúšťa obrovský dlh..., ako pána vinice, ktorý dáva denár aj tým posledným robotníkom..., ako hostiteľa, ktorý pozýva všetkých chudákov z ulice na svoju hostinu... (Philip Yancey).

Božia milosť sa v dejinách ukazuje trojako: ako stvorenie, vykúpenie, spása. Alebo vyjadrené inak: ako protológia, eonológia (gr. eón - najväčšia časová epizóda v dejinách spásy), eschatológia. Alebo vyjadrené inak: ako Alfa, Centrum, Omega. Dejiny spásy sú tri kroky Najsvätejšej Trojice na ceste k človeku (Česlav Stanislav Bartnik, +2020).

1. Milosť stvorenia je úplná vtedy, keď človek „je osobou“ (por. *Gn* 1, 27). K milosti stvorenia patrí aj „milosť času“.
2. Milosť vykúpenia, prevyšujúca stvorenie, sa zjavila vo vteleení Božieho Syna (*Jn* 1, 14). Pritom platia obe teórie motívu vteleenia: - historická, čiže motív „šťastnej viny“ (Tomáš Akvinský, +1274); - transhistorická, čiže motív Božej slávy, motív doplnenia stvorenia (Bonaventúra, +1274; Ján Duns Scot, +1308).
3. Milosť spásy, eschatologická milosť, je nebeská blaženosť (*2 Mach* 7, 9; *Lk* 18, 30).

Výraz dejiny spásy je bežný a starý – od čias Gregora Naziánskeho, +390. Gregor patrí medzi kapadóckych otcov; kvôli jeho veľkým kvalitám ho volajú aj „Teológ“. Keď sa použije výraz „história spásy“, vtedy sa viac poukáže na podmetovú dimenziu spásy.

Milosť času

Ovocím a prednosťou kresťanstva je presvedčenie, že čas a večnosť si diametrálne neodporujú, pretože sa vo vteleení spojili v Kristovi (por. *Hebr* 7, 27). Znamená to, že nielen večnosť „sa vtelila“, čiže „zmomentizovala“, ale že aj čas sa stal „účastníkom večnosti“; bytie zrodené v čase má totiž možnosť večnej existencie.

Pritom sa večnosť a čas vzájomne nepomiešali, ani nepremenili, len – v Kristovi, ktorý je zároveň Večnosťou i Časom – povstal „oblúk prechodu“ (arcus transitorius). Preto kresťania používajú výrazy „liturgia hodín (resp. času)“, „posvätný čas“. Čas je mimoriadne zhodnotený a

aj dialekticky využitelný: - vedie k rozkladu i zániku; - vedie k zrodeniu večného života.

Osoba žijúca v čase má úžasnú spásnu moc – šancu. S Bohom (v kladnom vzťahu k Bohu) koná morálne dobré skutky – záslužné skutky, ktoré sa stávajú semenami večnosti.

Boh je šťastný

Písmo mnohokrát predstavuje Pána Boha ako najblaznenejšieho v sebe samom a ako takého, ktorý štedro rozdáva hlboké šťastie.

Sväté písmo

Boh sám je šťastný a teší sa

1 Krn 16, 26-27: „Lebo ničoty sú všetci bohovia pohanov, ale Pán stvoril nebesia. Vznešenosť a krása pred ním, moc a radosť tam, kde on je.“ Exegéza: Tento výrok naznačuje identitu Božej podstaty a Božej vlastnosti. Aj tretia božská osoba, Duch Svätý, je Tešiteľ, por. *Jn 14, 26*.

1 Tim 6, 14-15: „Zachovaj prikázanie bez poškvrny a bez úhony až do príchodu nášho Pána Ježiša Krista, ktorého v pravom čase ukáže blahoslavený a jediný vládca, Kráľ kráľov a Pán pánov.“

Jn 14, 26: „Ale Tešiteľ, Duch Svätý, ktorého pošle Otec v mojom mene, naučí vás všetko a pripomenie vám všetko, čo som vám povedal.“ Por. *Jn 15, 26; 16, 7*.

Jn 15, 11: „Toto som vám povedal, aby vo vás bola moja radosť a aby vaša radosť bola úplná.“

Ž 104, 31: „Pánova chvála nech trvá naveky; zo svojich diel nech sa teší Pán.“

Boh rozdáva radosť a šťastie

Gn 21, 6: „Vtedy povedala Sára: Radosný smiech mi spôsobil Boh.“ Por. *Gn 24, 20*.

Ž 37, 4: „Hľadaj radosť v Pánovi a dá ti, za čím túži tvoje srdce.“ Por. *Jer 33, 7-9*.

Iz 61, 1: „Duch Pána, Jahveho, je na mne, pretože ma Pán pomazal, poslal ma hlásať radosť ubitým, obviazať zlomených srdcom, zajatcom ohlásiť slobodu a spútaným oslobodenie.“

Iz 66, 13: „Ako keď niekoho teší matka, tak vás budem ja tešiť a v Jeruzaleme sa potešíte.“

Bar 4, 22: „Lebo ja dúfam od Večného vašu spásu; a došla na mňa radosť od Svätého pre milosrdenstvo, ktoré už pocítite od Večného, spasiteľa nášho.“ Por. *1 Sol 1, 6-7*.

Est 16, 21: „Tento deň zármutku a žiaľ obrátil im všemohúci Boh na radosť.“

Sir 50, 24-25: „Teraz sa modlime k Bohu vesmíru, ktorý koná veľké diela po celom svete... Nech udelí nášmu srdcu blažený pocit a uvedie pokoj za našich čias v Izraeli na večné veky!“

Mt 25, 21: „Správne, dobrý a verný sluha; bol si verný nad málom, ustanovím ťa nad mnohým: vojdí do radosti svojho pána.“ Por. *Jn 16, 22-23*.

Rim 14, 17: „Božie kráľovstvo nie je jedlo a nápoj, ale spravodlivosť, pokoj a radosť v Duchu Svätom.“

Ľudia sú šťastní z Boha

Dt 30, 15-16: „Hľa, dnes som predložil pred teba život i šťastie a smrť i nešťastie a prikazujem ti, aby si miloval Pána, svojho Boha.“

Dt 33, 29: „Šťastný si, Izrael! Kto sa ti vyrovná? Ľud, ktorého spásou je Pán!“

Ž 65, 2. 5: „Tebe, Bože, patrí chválospev na Sione; tebe treba plniť sľuby v Jeruzaleme. Blažený, koho si si vyvolil a prijal k sebe, prebývať bude v tvojich sieňach. Naplní nás blahobyť tvojho domu a svätosť tvojho chrámu.“

Ž 128, 1: „Blažený každý, čo sa bojí Pána a kráča po jeho cestách.“ Por. *Ž 33, 12*.

Prís 16, 20: „Nachádza šťastie, kto sa dáva (dobrým) slovom poučiť, a blažený je ten, kto sa spolieha na Pána.“

Lk 1, 46-48: „Mária hovorila: Velebí moja duša Pána a môj duch jasá v Bohu, mojom Spasiteľovi,

lebo zhladal na poníženosť svojej služobnice.“

Rim 5, 22-23: „Ovocie Ducha je láska, radosť, pokoj, zhovievavosť, láskavosť, dobrota, vernosť, miernosť, zdržanlivosť. Proti tomuto zákona niet.“ Por. *Zjv 22, 1. 3-5; Mt 5, 3-12*.

Tradícia

Klement Rímsky (+101): „Sám Pán sa zaskvel dobrými skutkami a mal z toho radosť“ (*List Korint'anom 33, 7*). „Pokrop ma yzopom a budem čistý; umy ma a budem belší ako sneh. Nech počujem veselosť a radosť, nech zaplesajú moje pokorné kosti“ (*List Korint'anom 18, 7-8*). „Navráť mi radosť z tvojej ochrany a posilni ma statočným duchom“ (*List Korint'anom 18, 12*). „Milovaní, sme blažení, ak vo svornosti a láske plníme Božie príkazy; lebo pre lásku nám budú odpustené hriechy“ (*List Korint'anom 50, 5*).

Polykarp zo Smyrny (+156): „Hoci ste ho (Ježiša) nevideli, veríte v neho nevýslovnou a slávnou radosťou, ktorú mnohí túžite dosiahnuť“ (*List Filipanom 1, 3*).

Martyrium Polycarpi (18, 3): „Tam, ako to len bude možné, Pán nám dopraje s obrovskou radosťou osláviť narodeniny jeho mučeníctva.“ (19, 2): „(Polykarp) s apoštolmi a všetkými spravodlivými radostne chváli Boha Otca všemohúceho a vebí nášho Pána Ježiša Krista.“ Smyrniasky biskup Polykarp bol umučený o. r. 156; kresťania zo Smyrny listom o tom informovali ďalšie obce.

Irenej (+202): „Slávou Boha je živý človek a životom človeka je videnie Boha. Veď ak už zjavenie Boha prostredníctvom stvorenia dáva život všetkému, čo žije na zemi, tým viac zjavenie Otca skrze Slovo dáva život tým, ktorí vidia Boha“ (*Adversus haereses IV, 20, 7*).

Cyprián (+258): „Aká len bude tvoja sláva a tvoje šťastie: mať výsadu vidieť Boha, mať česť zúčastňovať sa na radoostiach spásy a večného svetla v spoločnosti Krista, Pána a tvojho Boha. Tešiť sa v nebeskom kráľovstve v spoločnosti so spravodlivými a Božimi priateľmi radosťami získanej nesmrteľnosti“ (*Epistulae 56, 10, 1*).

Euzébius z Cézarey (+339): „Slovo teologizovať (theologeîn) znamená ohlasovať chválami a spevmi Krista ako Boha“ (*Ekklesiastické historia 5, 28, 5*).

Atanáž (+373): „Termín teológia, čo znamená rozprávanie o Bohu, sa zdá byť synonymom slova teosebeia, čo znamená adorácia Boha“ (por. *Contra arianos 1, 18*).

Augustín (+430): „Šťastný Boh, ktorý obšťastňuje“ (*De civitate Dei IX, 15, 2*). „Keď hľadám teba, môjho Boha, hľadám šťastie“ (*Confessiones X, 20*). „Radovať sa v tebe, z teba a pre teba, to je opravdivá blaženosť, inej niet“ (*Confessiones X, 22*). „Zaiste všetci chceme žiť šťastne a v ľudskom pokolení niet nikoho, kto by nesúhlasil s týmto tvrdením ešte skôr, ako by bolo jasne vyslovené“ (*De moribus Ecclesiae catholicae 1, 3, 4*).

Rozumová úvaha

Dôvodom tvrdenia, že Boh je šťastný je jeho podstata – Boh je Láska, a tak musí byť šťastný. Šťastie totiž – jednoducho povedané – znamená milovať a byť milovaný. Boh je Trojica a Láska, a preto je Šťastie (por. Augustín, *De Trinitate VI, 10, 10*). Absolútna ontologická dobrota Boha je zdrojom jeho úplnej blaženosti. Tým, že Boh sám seba spoznáva a miluje ako najvyššie dobro, je v tom a tak nekonečne blažený.

Tomáš Akvinský (+1274) učil, že podstatou blaženosti tvorov je vidieť Božiu podstatu (por. *Theologická summa I., 12, 1*) a že blaženosť je možná len v spojení s Bohom (por. *Theologická summa II-1., 3, 7*).

Katechizmus Katolíckej cirkvi (č. 257) učí, že Boh je večná blaženosť, nesmrteľný život, nezapadajúce svetlo. Boh je Láska – Otec, Syn a Duch Svätý. A sám Boh chce slobodne darovať slávu svojho blaženého života druhým. Také je jeho dobrotivé a nezvratné rozhodnutie (por. *Ef 1, 9*). Boh sa nestáva šťastnejší, keď oblažuje iné bytosti. Boh len prejavuje svoju dokonalosť prostredníctvom dobier, ktoré udeľuje stvoreniam (por. konštit. *Dei Filius 1; DH 3002*).

Magistérium

Dogma: Boh je šťastný, najblaženejší sám v sebe.“

Por. *Jn* 14, 26; *1 Tim* 6, 15; Štvrtý lateránsky snem, r. 1215, *DH* 800. Prvý vatikánsky koncil, r. 1870, *DH* 3001; *KKC* 1, 257, 1024.

Samotná Božia podstata, pretože je absolútne Bytie a Láska, je najväčšie Šťastie a Blaženosť. Boh volá aj stvorenia do svojej blaženosti. Týmto volaním sa obracia na každého osobitne, ale aj na celú Cirkev, por. *KKC* 1719. S touto Božou vlastnosťou sú blízke: najradostnejší, najspokojnejší, najveselší, najvtipnejší, najmiernejší, najpríjemnejší, oblažujúci, potešujúci.

Dogma: „Duše všetkých svätých sú v nebi, vidia Božiu podstatu bezprostredným nazeraním z tváre do tváre a týmto videním sú skutočne šťastné.“

Por. *Mt* 25, 21; *Ž* 65, 2. 5; *Jn* 16, 22-23; Benedikt XII. (1334-1342), konštit. *Benedictus Deus*, r. 1336, *DH* 1000.

Tomáš Akvinský (+1274) učil, že tu na zemi je viera určitou anticipáciou toho poznania, ktoré nás urobí blaženými v budúcom živote, por. *Compendium theologiae* 1, 2; *KKC* 336. Nebešťania ešte pred koncom sveta uvidia Boha. Uvidia celého Boha, ale nie celkom. Nebeská blaženosť je nezaslúžený dar Božej milosti, por. *KKC* 1727.

Boh a humor

Lat. slovo humor pôvodne znamenalo vlhkosť, životnú miazgu. Kard. J. Ratzinger sa domnieval, že Boh má zmysel pre humor. Humor totiž pochádza z čistej radosti a z úplnej pravdy (pokory), ktoré Bohu – Božej podstate – nechýbajú. Humor býva dvojaký – dobrotivý a škodoradostný. Boh môže mať len dobrotivý humor. Pre dobrotivý humor je charakteristické, že je múdry a hrejivo úsmevný. Ovocím dobrotivého humoru je konštruktívne konanie a pohoda.

Túžba po šťastí

Túžba po šťastí má božský pôvod. Boh vrodenu túžbu po šťastí vložil do srdca človeka, aby ho pritiahol k sebe, lebo len on môže človeka uspokojiť, por. *KKC* 1718. Od radostného Boha pochádza a prichádza radostná zvesť (por. *Lk* 1, 19; *1 Jn* 1, 4-5) – evanjelium.

Túžba po šťastí pochádza z Božieho stvorenia a zo stvorenia pre Boha (*KKC* 27). „Najvyšší dôvod ľudskej dôstojnosti spočíva v povolaní človeka do spoločenstva s Bohom. Človek je už od začiatku svojho jestvovania pozvaný k dialógu s Bohom. Veď jestvuje iba preto, že ho Boh z lásky stvoril a stále ho z lásky udržiava. A žije naplno podľa pravdy, iba ak túto lásku slobodne uznáva a odovzdáva sa svojmu Stvoriteľovi“ (konštit. *Gaudium et spes* 19).

Človek môže akosi na Boha zabudnúť alebo ho odmietnuť. Boh aj tak ostáva jeho skutočným šťastím (por. *KKC* 30). Augustín (+430) z osobnej skúsenosti napísal: „Veľký si, Pane, a veľkej chvály hoden; si veľmi mocný a tvoja múdrosť je nesmierna. Ty spôsobuješ, že teba chváliť je potešením, lebo si nás stvoril pre seba a naše srdce je nespokojné, kým nespočinie v tebe“ (*Confessiones* I, 1).

Záver teológie

Najkrajším a najužitočnejším záverom celej teológie pre každého človeka je vytvorenie si osobného a milého vzťahu k Pánu Bohu. Celé poznávanie Boha – náboženské, duchovné, vedecké, filozofické, intuitívne, dôverné, citové... – by malo napokon vyústiť do úprimného osobného zvolania „Milujem ťa, Bože!“ alebo do slov *Modlitby Pána*:

„Otče náš, ktorý si na nebesiach,
posväť sa meno tvoje,
príd' kráľovstvo tvoje,

buď vôľa tvoja ako v nebi, tak i na zemi.
 Chlieb náš každodenný daj nám dnes
 a odpusť nám naše viny,
 ako i my odpúšťame svojim vinníkom,
 a neuved' nás do pokušenia,
 ale zbav nás Zlého. Amen.“

Úvod.....	1
I. časť.....	2
Existencia Boha – prirodzené poznanie	2
Dispozícia ľudskej duše k poznávaniu Boha	4
Vlastnosti prirodzeného poznania Boha	4
Filozofické omyly pri prirodzenom poznávaní Boha.....	4
Perverzné spochybňovanie životných právd	5
Vedecká vedomosť (isté poznanie skutočnosti) je historická cesta k Bohu	5
Existencia Boha – nadprirodzené poznanie.....	7
Vlastnosti nadprirodzeného poznania Boha.....	7
Význam nadprirodzeného poznania Boha.....	7
Poznávanie Boha svetlom viery	7
Definícia nadprirodzenej viery	9
Konanie Boha a nadprirodzená viera	10
Konanie človeka v nadprirodzenom akte viery.....	10
Rozvíjanie a strata nadprirodzenej viery	11
Poznávanie Boha svetlom slávy – „videnie Boha“	11
Nebo – stav bezprostredného videnia Boha.....	13
Svetlo slávy – nadprirodzený dar a nová schopnosť	14
Jeden Boh – „starozákonný“ i „novozákonný“	14
II. časť	14
Božia podstata	14
Božia podstata v Božom mene	17
Trojosobnosť jediného Boha.....	17
Trojosobný Boh – Najsvätejšia Trojica	17
Trojičná teológia – pôvod v zjavení.....	21
Trojičná terminológia – pôvod v uvažovaní	22
Hlavné trinitárne bludy.....	22
Jednota Božieho účinkovania navonok.....	23
Rozdielnosť (odlišnosť) božských osôb.....	25
Božia sláva – dva rozmery.....	25
Jednotlivé božské osoby.....	25
Boh Otec.....	26
Boh Syn.....	26
Boh Duch Svätý.....	26
Prebývanie Ducha Svätého.....	27
Symboly Ducha Svätého	29
Pochádzania v Bohu.....	29
Bezpôvodnosť Otca – Boh Otec nemá teologický pôvod	30
Pochádzanie Syna – Boh Syn teologicky pochádza od Otca	31
Pochádzanie Ducha Svätého – Boh Duch teologicky pochádza od Otca i Syna	33
Dôsledky trojičných pochádzaní.....	35
1. Trojičné vzťahy v jednom Bohu.....	35

Vlastnosti trojičných vzťahov	36
Ovocie trojičných vzťahov	37
2. Trojičné prenikanie božských osôb – trinitárna perichoréza	37
Poradie božských osôb.....	38
3. Trojičné poslanie božských osôb	38
Božie poslania v dvoch rovinách.....	39
Najsvätejšia Trojica a ľudský rozum	39
Pravidlá pri vyjadrovaní sa o Najsvätejšej Trojici	40
Pomôcky na priblíženie trojičného tajomstva	40
Užitočnosť tajomstva Najsvätejšej Trojice.....	40
III. časť.....	41
Božie vlastnosti (atribúty)	41
Boh je odlišný od sveta.....	42
Nezmeniteľný a nesmierny (všadeprítomný) Boh.....	44
Úloha sveta v dejinách spásy	44
Boh a svet – nesprávne pohľady	44
Jedinečné premostenie duchovného Boha a hmotného sveta.....	45
Boh je jediný	45
Jediný a jednoduchý Boh	46
Význam jednosti prvého Boha.....	47
Boh je všemohúci.....	47
Tajomstvo Božej všemohúcnosti.....	49
Božie znamenie – zázrak	49
Božia prozreteľnosť	49
Boh a zlo vo svete	50
Boh je živý.....	50
Večný život.....	52
Prít'ažlivosť krásneho Boha	52
Boh je vševediaci	53
Vlastnosti Božieho poznania	54
Predmet Božieho poznania	54
Boh a pravda	55
Boh je dobrý	55
Božia dobrota v добрote matky a otca	57
Božia dobrota v starostlivosti o svet.....	58
Božia dobrota a dejiny spásy – história spásy	58
Milosť času	58
Boh je šťastný.....	59
Boh a humor	61
Túžba po šťastí.....	61
Záver teológie	61

© Kňazský seminár sv. Františka Xaverského, Bačín

© ThDr. Marián Chovanec

Rok 2016